

Raftul Denisei

PREMIUL NOBEL PENTRU LITERATURĂ

J.M. COETZEE

Epoca de fier

roman

HUMANITAS fiction

J.M. COETZEE

Epoca de fier

Traducere din engleză şi note de
IRINA HOREA

HUMANITAS
fiction

Epoca de fier, considerată în 1990 Cartea anului în Marea Britanie de *Sunday Express,* împleteşte cu subtilitate şi umor reținut tragedia personală cu dramatismul unei epoci marcate – în Africa de Sud – de rasism şi de violențe sociale şi politice. Doamna Curren, o fostă profesoară de limbi clasice, suferă de cancer în fază terminală. Într-o scrisoare-jurnal, adresată fiicei ei plecate demult în America, eroina îşi descrie noua condiție, ce o împinge spre reconsiderarea propriei vieți, pe fundalul unei realități față de care, fără a o fi ignorat, a preferat să se păstreze într-o pasivitate filozofică până în acel moment – ororile apartheidului. Străduindu-se să-şi accepte boala care o macină, doamna Curren descoperă cu disperare şi mânie crescânde „cancerul" social şi cultural al Africii de Sud. Incendierea unei aşezări locuite de negri, uciderea unor activişti adolescenți, abuzurile şi brutalitatea poliției şi armatei, furia şi revolta compun o plasă tot mai strânsă în jurul eroinei, aducând violențele până în pragul casei sale. Episoadele dramatice iau amploare pe măsură ce degradarea fizică a doamnei Curren se accentuează, făcând-o tot mai dependentă de Vercueil, un om al străzii bețiv care şi-a făcut culcuş pe aleea ei. Vercueil îi devine singura ființă umană apropiată, iar relația dintre cei doi este surprinsă magistral de Coetzee.

Redactor: Denisa Comănescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Denisa Becheru, Carmen Petrescu

Tipărit la Paper Print – Brăila

J.M. COETZEE
AGE OF IRON

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COETZEE, JOHN MAXWELL
Epoca de fier / J.M. Coetzee; trad. din engleză şi note: Irina Horea. – Bucureşti: Humanitas Fiction, 2016
ISBN 978-606-779-098-6 I. Horea, Irina (trad.) (note)
821.111 (680)-31 = 135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Pentru
V.H.M.C. (1904-1985)
Z.C. (1912-1988)
N.G.C. (1966-1989)

1

Alături de garaj este o alee, poate-ți aminteşti de ea, te jucai uneori acolo cu prietenii tăi. Acum e un loc mort, pustiu, nefolosit, unde se îngrămădesc şi putrezesc frunzele măturate de vânt.

Ieri, la capătul acestei alei, am dat peste o casă din cutii de carton şi folii de plastic, şi un bărbat culcat pe-o parte înăuntru, un bărbat pe care îl mai văzusem pe stradă: înalt, subțire, cu pielea vârstată şi dinți lungi, cariați, care poartă un costum gri, lăbărțat, şi o pălărie cu un bor moale. Acum avea pălăria pe cap, dormea cu borul îndoit sub ureche. Un om al străzii asemenea multor oameni ai străzii, care dau târcoale parcărilor de pe strada Mill, cerşind de la cumpărători, care beau sub şoseaua suspendată şi mănâncă ce găsesc prin tomberoane. Unul dintre oamenii străzii pentru care august, luna ploioasă, este cea mai rea dintre toate. Adormit în cutia lui, cu picioarele răşchirate, ca ale unei marionete, cu gura căscată. Un miros cu totul neplăcut stăruia în jurul lui: urină, vin dulce, haine mucegăite şi încă ceva. Murdar.

O vreme am stat şi m-am uitat lung la el, m-am uitat şi am adulmecat. Un musafir care mă obligă să-i accept vizita tocmai în această zi.

Aceasta era ziua când am aflat veşti de la doctorul Syfret. Veştile nu erau bune, dar erau ale mele, destinate mie, doar ale mele, nu le puteam refuza. Îmi fuseseră date ca să le iau

în brațe, să le strâng la piept şi să le duc acasă, fără să strâng mâna cuiva, fără să vărs lacrimi.

— Mulțumesc, domnule doctor, am spus eu. Mulțumesc pentru franchețe.

— O să facem tot ce putem, a zis el, o să rezolvăm totul împreună.

Dar în spatele frontului de camaraderie, vedeam încă de pe-acum că bătea în retragere. *Sauve qui peut.* Devotamentul lui era față de cei vii, nu față de cei care trag să moară.

Tremuratul a început abia când am coborât din maşină. Când am închis uşa garajului, tremuram toată: ca să mă liniştesc, a trebuit să strâng din dinți, să-mi încleştez mâna pe geantă. Atunci am văzut cutiile, l-am văzut pe el.

— Ce faci aici? am întrebat, auzind iritarea din propria-mi voce, nestăpânind-o. Nu poți sta aici, trebuie să pleci.

Nu s-a clintit, a rămas culcat în adăpostul lui, privind în sus, cercetând ciorapii de iarnă, haina albastră, fusta care dintotdeauna cade oarecum prost, părul cărunt tăiat scurt pe o fâşie de scalp, scalpul unei bătrâne, rozaliu, ca de prunc.

Apoi şi-a tras înăuntru picioarele şi s-a ridicat fără grabă. Tăcut, s-a întors cu spatele la mine, a scuturat folia neagră de plastic, a împăturit-o în două, în patru, în opt. A scos de undeva o sacoşă (AIR CANADA, scria pe ea) şi i-a închis fermoarul. Eu m-am tras în lături. Lăsând acolo cutiile, o sticlă goală şi miros de urină, a trecut pe lângă mine. Pantalonii îi atârnau; i-a săltat în sus. Am aşteptat ca să fiu sigură că a plecat, l-am auzit pitind plasticul în gard, de cealaltă parte.

Prin urmare, două lucruri în intervalul unei ore: vestea, de care mă temeam de mult, şi această recunoaştere, această altă vestire. Prima dintre păsările de pradă, promptă, infailibilă. Cât timp îi voi putea ține la distanță: hoitarii din Cape Town, al căror număr nu scade niciodată? Care umblă goi şi nu simt frigul. Care dorm sub cerul liber şi nu se îmbolnăvesc. Care flămânzesc şi nu slăbesc. Încălziți pe dinăuntru de alcool. Bolile contagioase şi infecțiile din sângele lor, mistuite în flăcări lichide. Gunoierii de după festin. Mulți, cu aripi uscate, ochi sticloşi, nemiloşi.

Moştenitorii mei.

Cu ce pas încet am intrat în casa asta goală, din care fiecare ecou a dispărut, unde fiecare călcătură a tălpii goale pe duşumea este seacă, surdă! Ce dor mi-era să fii aici, să mă iei în braţe, să mă mângâi! Încep să înţeleg adevăratul sens al îmbrăţişării. Îmbrăţişăm ca să fim îmbrăţişaţi. Ne îmbrăţişăm copiii ca să fim cuprinşi în braţele viitorului, să trecem dincolo de moarte, să fim strămutaţi. Aşa simţeam când te îmbrăţişam pe tine, întotdeauna. Aducem pe lume copii ca să aibă grijă de noi. Adevăruri casnice, adevărul unei mame: de acum până la sfârşit, doar asta vei auzi de la mine. Prin urmare: ce dor mi-era de tine! Ce dor mi-era să urc la etaj, la tine, să mă aşez pe patul tău, să-mi trec degetele prin părul tău, să-ţi şoptesc în ureche, aşa cum făceam în dimineţile din timpul şcolii: „Ora de sculare!” Apoi, când te răsuceai în pat, cu trupul cald de sânge, respiraţia mirosindu-ţi a lapte, ca să te iau în braţe, gestul pe care noi îl numeam „Dă la mama o îmbrăţişare mare”, cu înţelesul tainic – înţelesul niciodată rostit – că mami nu trebuie să fie tristă, pentru că nu va muri, ci va continua să trăiască în tine.

A trăi! Tu eşti viaţa mea; te iubesc aşa cum iubesc viaţa. Dimineaţa, ies din casă, îmi umezesc degetul şi-l ridic, să văd de unde bate vântul. Când răceala vine dinspre nord-vest, dinspre partea ta de lume, stau multă vreme adulmecând, concentrându-mi atenţia în speranţa că, peste cei douăzeci de mii de kilometri de pământ şi mare, o să ajungă la mine o adiere a mirosului de lapte pe care încă îl mai porţi în spatele urechilor, în pliul gâtului.

Prima sarcină ce-mi revine, începând de azi: să rezist imboldului de a-mi împărtăşi moartea. Să te iubesc pe tine, să iubesc viaţa, să-i iert pe cei vii şi să-mi iau rămas-bun fără amărăciune. Să îmbrăţişez moartea pentru că e a mea, doar a mea.

Şi-atunci cui scriu toate astea? Răspuns: ţie, şi totuşi nu ţie; mie; ţie din mine.

Toată după-amiaza am încercat să-mi fac de lucru, curăţând sertarele, sortând şi aruncând hârtii. Când s-a

înserat, am ieşit din nou. În spatele garajului, adăpostul era din nou amenajat, cu folia neagră întinsă bine peste el. Înăuntru zăcea bărbatul, cu genunchii ridicaţi şi cu un câine lângă el, care şi-a ciulit urechile şi a dat din coadă. Un collie, căţelandru, puţin mai mare decât un pui, negru, cu vârfurile urechilor albe.

— Fără foc, i-am spus eu. Înţelegi? Nu vreau nici un foc, nu vreau mizerie.

S-a ridicat în capul oaselor, şi-a frecat gleznele goale, s-a uitat în jur ca şi când nu ştia unde se află. Chip călos, vârstat de vreme, cu pungi sub ochii de alcoolic. Ochi verzi ciudaţi, nesănătoşi.

— Vrei să mănânci ceva? l-am întrebat.

M-a urmat la bucătărie, câinele la călcâiele lui, şi a aşteptat cât i-am pregătit un sandvici. A îmbucat din el, dar parcă a uitat să mestece, stătea lângă tocul uşii cu gura plină, lumina îi lucea în ochii verzi, goi, câinele scheuna încet.

— Trebuie să fac curăţenie, am zis nerăbdătoare şi m-am apropiat de uşă, să i-o închid în nas.

El a plecat fără murmur; dar, înainte să dea colţul, am fost sigură că l-am văzut aruncând sandviciul şi pe câine năpustindu-se după el.

Pe vremea ta, nu erau atâţia boschetari. Acum au devenit o parte a vieţii de-aici. Dacă mă sperie? Una peste alta, nu. Niţică cerşetorie, niţică şterpeleală; murdărie, zgomot, beţivăneală; nu mai rău de-atât. De bandele de derbedei mă tem eu, de băieţii ăia cu gurile încleştate, rapace, ca nişte rechini, asupra cărora începe să se lase umbra închisorii. Copii care-şi bat joc de copilărie, de timpul minunilor, timpul când creşte sufletul. Sufletul lor, organele minunării, ciuntite, pietrificate. Şi de cealaltă parte a marii prăpăstii, verii lor albi, la fel de ciuntiţi la suflet, învelindu-se tot mai strâns în coconii lor adormiţi. Lecţii de înot, lecţii de călărie, lecţii de balet; cricket pe pajişte; vieţi petrecute în grădini împrejmuite de ziduri, păzite de buldogi; copii ai paradisului, blonzi, inocenţi, strălucind de o lumină angelică, uşori ca nişte *putti.* Locuinţa lor, limbul nenăscuţilor, inocenţa lor,

inocența larvelor de albină, dodoloațe, albe, înmuiate în miere, absorbind dulceața prin pielea lor moale. Moțăitoare sufletele lor, pline de beatitudine, abstrase.

De ce-i dau omului ăstuia de mâncare? Din acelaşi motiv din care i-aş hrăni câinele (furat, sunt sigură) dacă ar veni să cerşească. Din acelaşi motiv din care ți-am dat ție sân. Să fii destul de plin ca să dai, şi să dai din propria plinătate; ce motivație mai puternică poate fi? Din trupurile lor smochinite, până şi bătrânii încearcă să mai stoarcă un ultim picur. O voință încăpățânată de a da, de a hrăni. Viclean a fost gândul morții când mi-a ales sânul pentru prima sa săgeată.

Azi-dimineață, ducându-i o cană cu cafea, l-am găsit urinând în şanț, şi o făcea aparent fără ruşine.

— Vrei ceva de lucru? l-am întrebat. Pot să-ți dau o grămadă de treburi de făcut.

N-a zis nimic, a băut în schimb cafeaua, ținând cana cu ambele mâini.

— Îți iroseşti viața, am zis eu. Nu mai eşti copil. Cum poți să trăieşti aşa? Cum poți să zaci toată ziua fără să faci nimic? Nu pot să pricep.

E adevărat: nu pot pricepe. Se revoltă ceva în mine în fața delăsării, indolenței, în fața acceptării disoluției.

El a făcut ceva ce m-a şocat. Privindu-mă drept în față, prima dată când mă privea drept în față, a scuipat un gogoloi de flegmă, groasă, galbenă, cu zăbranic maroniu de la cafea, pe cimentul de lângă piciorul meu. Apoi a azvârlit cana spre mine şi a luat-o din loc.

Chestia în sine, m-am gândit eu, cutremurată; chestia în sine, scoasă la lumină între noi. Scuipatul nu asupra mea, ci în fața mea, ca să-l pot vedea, să-l inspectez, să mă gândesc la el. Cuvântul lui, soiul lui de cuvânt, din propria lui gură, cald în clipa în care l-a părăsit. Un cuvânt, neîndoielnic, dintr-o vorbire dinaintea vorbirii. Întâi privirea, apoi scuipatul. Ce privire? O privire lipsită de respect, de la un bărbat la o femeie destul de bătrână să-i fie mamă. Na, ia-ți cafeaua!

Ieri-noapte n-a dormit pe alee. Au dispărut şi cutiile. Dar,

uitându-mă primprejur, am dat în magazie peste sacoşa Air Canada şi un loc pe care şi l-o fi potrivit pentru sine în mormanul de lemne şi sarcinile de vreascuri. Prin urmare, ştiu că se va întoarce.

Şase pagini deja, toate despre un om pe care nu l-ai întâlnit niciodată şi nici nu-l vei întâlni. De ce scriu despre el? Pentru că este şi nu este persoana mea. Pentru că în privirea pe care mi-o aruncă mă văd pe mine într-un fel care poate fi pus pe hârtie. Altfel, ce-ar fi toată scriitura asta altceva decât un geamăt, acum ascuțit, acum înfundat? Când scriu despre el, scriu despre mine. Când scriu despre câinele lui, scriu despre mine; când scriu despre casă, scriu despre mine. Bărbat, casă, câine; oricare ar fi cuvântul, prin el întind o mână spre tine. Într-o altă lume, n-aş avea nevoie de cuvinte. Aş apărea la tine în prag, „Am venit în vizită”, ți-aş spune, şi asta ar fi tot: te-aş îmbrățişa şi aş fi îmbrățişată. Dar în lumea asta, în vremea asta, trebuie să ajung la tine prin cuvinte. Astfel, zi după zi mă transform în cuvinte şi împachetez cuvintele în hârtie, ca pe nişte dulciuri; ca pe nişte dulciuri pentru fiica mea, de ziua ei, de ziua naşterii ei. Cuvinte din mine, picături din mine, pe care ea să le desfacă din ambalaj când va socoti de cuviință, să le bage în gură, să le sugă, să le absoarbă. Aşa cum scrie pe sticlă: picături de modă veche, picături preparate de bătrâni, preparate şi îmbuteliate cu dragoste, dragostea pe care nu putem decât s-o simțim față de cei cărora ne dăruim pentru a fi devorați sau aruncați la gunoi.

Deşi a plouat fără întrerupere toată după-masa, abia când s-a întunecat am auzit scârțâitul porții şi, un minut mai târziu, răpăitul ghearelor câinelui pe verandă.

Mă uitam la televizor. Unul din tribul de *ministers* şi *onderministers* făcea o declarație către națiune. Stăteam în picioare, aşa cum fac întotdeauna, ca un fel de a-mi păstra, atât cât pot, respectul de sine (cine ar fi dispus să stea aşezat în fața plutonului de execuție?). *Ons buignie voor dreigemente nie,* zicea respectivul: nu ne înclinăm în fața amenințărilor: genul ăsta de discurs.

În spatele meu, perdelele erau trase în lături. La un moment dat, am devenit conştientă de faptul că bărbatul, al cărui nume nu-l cunosc, se uita şi el prin geam, peste umărul meu. Aşa că am dat sonorul mai tare, pentru ca, dacă nu neapărat cuvintele, măcar cadenţa să ajungă până la el, ritmurile lente, agresive ale limbii afrikaans, cadenţe înfundate, ca de baros care bate un par în pământ. Am ascultat împreună, lovitură după lovitură. Ruşinea vieţii pe care o trăieşti sub ăştia: deschizi un ziar, deschizi televizorul şi e ca şi când ai îngenunchea să se urineze pe tine. Sub ei: sub pântecele lor burduhănoase, sub băşicile lor pline. „Zilele voastre sunt numărate”, şopteam eu odată, demult, celor care acum îmi vor supravieţui.

Mă pregăteam să plec la cumpărături, tocmai deschideam uşa garajului, când brusc am avut un atac. Un atac: atât: durerea aruncându-se asupra mea ca un câine, înfigându-şi colţii în spinarea mea. Am scos un ţipăt, incapabilă să mă mişc. Atunci el, bărbatul ăsta, a apărut de niciunde şi m-a ajutat să ajung în casă.

M-a întins pe canapea, pe partea stângă, singura poziţie confortabilă ce mi-a mai rămas. El aştepta.

— Aşază-te, i-am spus.

S-a aşezat. Durerea începea să se potolească.

— Am cancer, am zis. Şi-a sfredelit drum în os. Asta doare.

Nu eram sigură că înţelege.

O tăcere lungă. Apoi:

— Asta e o casă mare, a spus el. Ai putea s-o transformi în cămin.

Am făcut un gest obosit.

— Ai putea închiria camere studenţilor, a continuat el netulburat.

Am căscat şi, simţind că-mi cad dinţii, mi-am acoperit gura. Cândva, aş fi roşit. N-o mai fac.

— Am o femeie care mă ajută la gospodărie, am zis eu. Lipseşte până la sfârşitul lunii, s-a dus să-şi viziteze rudele. Ai rude?

Ciudată expresie: a avea rude. Eu am rude? Eşti tu ruda

mea? Nu cred. Cred că numai despre Florence se poate spune că are rude.

Nu mi-a răspuns. Are, aşa, un aer de om fără copii. Care nu are nici un copil pe lumea asta, dar nici copilărie în trecutul său. Chipul lui, numai oase şi piele tăbăcită de vreme. Aşa cum nu-ți poți închipui un cap de şarpe care să nu arate bătrân, tot aşa nu poți vedea în spatele chipului său fața unui copil. Ochi verzi, ochi de animal: poți să-ți închipui un copil cu ochi din ăştia?

— Soțul meu şi cu mine ne-am despărțit demult, am spus eu. Între timp, el a murit. Am o fiică în America. A plecat în 1976 şi nu s-a mai întors. S-a căsătorit cu un american. Au doi copii.

O fiică. Tu. Carne din carnea mea.

A scos un pachet de țigări.

— Te rog, nu fuma în casă, am zis eu. Ce invaliditate ai? l-am întrebat. Zici că ai pensie de invaliditate.

Şi-a ridicat mâna dreaptă. Degetul mare şi arătătorul stăteau normal; celelalte trei erau îndoite în palmă.

— Nu le pot mişca, a zis el.

Ne-am uitat amândoi la mâna lui, la cele trei degete cârligate, cu unghii murdare. Nu era o mână pe care aş putea-o numi muncită.

— Ai avut un accident?

A dat din cap; un dat din cap care nu-l angaja cu nimic.

— Te plătesc să tunzi peluza, am zis eu.

Timp de o oră, folosind foarfecă pentru gardul viu, a tăiat apatic iarba care crescuse în unele locuri până la genunchi. A tuns astfel un petic de câțiva metri pătrați. Apoi a abandonat munca.

— Nu-i genul meu de muncă, a zis el.

L-am plătit pentru o oră. Plecând, s-a împiedicat de tava pisicilor, împrăştiind murdăria peste tot în verandă.

Una peste alta, cu omul ăsta mai mare daraua decât ocaua. Dar nu eu l-am ales. El m-a ales pe mine. Sau poate a ales singura casă fără câine. O casă de pisici.

Pisicile sunt neliniştite de nou-veniții ăştia. Dacă îşi scot boturile afară, câinele se repede jucăuş la ele, aşa că stau

pitite în casă, mofluze. Azi n-au vrut să mănânce. Gândindu-mă că se strâmbă la mâncare din pricină că am ținut-o în frigider, am amestecat puțină apă fierbinte în terciul mirositor (ce e?, carne de focă?, de balenă?). Au tratat-o cu acelaşi dispreț, dând ocol blidului, tresărindu-şi vârfurile cozilor.

— Mâncați! am zis, împingând blidul spre ele.

Cea mare a ridicat o labă dezgustată, ca nu cumva să fie atinsă. Văzând-o, mi-am pierdut cumpătul:

— Atunci duceți-vă dracului! am țipat şi am aruncat cu furculița după ele. M-am săturat peste cap să vă hrănesc!

În vocea mea era o tentă nouă, isterică; şi auzind-o, m-am bucurat. Gata cu purtatul frumos cu oamenii, gata cu purtatul frumos cu pisicile!

— Duceți-vă dracului! am țipat din nou, din rărunchi.

Ghearele au zgâriat linoleumul când pisicile au rupt-o la fugă.

Cui îi pasă? Când sunt într-o dispoziție ca asta, sunt în stare să-mi pun o mână pe fundul de tăiat pâine şi s-o retez fără să stau pe gânduri. Ce-mi pasă de trupul ăsta care m-a trădat? Mă uit la mână şi nu văd decât o unealtă, un cârlig, un obiect pentru apucat alte obiecte. Şi picioarele astea, cataligele astea împiedicate, urâte: de ce trebuie să le car cu mine peste tot? De ce trebuie să le iau cu mine în pat noapte de noapte şi să le vâr sub cuvertură, şi să-mi vâr şi brațele, ceva mai sus, lângă față, şi să zac acolo fără somn, în îmbulzeala aia? Şi pântecele, cu ghiorăiturile lui înfundate, şi inima bătând, bătând: de ce? Ce-au astea de-a face cu mine?

Ne îmbolnăvim înainte să murim, ca să ne dezvățăm de trup. Laptele care ne-a hrănit se subțiază şi se acreşte: refuzând sânul, începem să tânjim după o viață separată. Dar viața asta dintâi, această viață pe pământ, pe trupul pământului – va fi, poate fi una mai bună? În ciuda tuturor depresiilor şi disperărilor, şi furiilor, încă nu am renunțat s-o iubesc.

Din pricina durerilor, am luat două pastile din cele date de doctorul Syfret şi m-am întins pe canapea. Câteva ore mai

târziu, m-am trezit buimacă şi înfrigurată, şi mi-am bâjbâit drumul până la etaj, m-am vârât în pat fără să mă dezbrac.

În toiul nopții, mi-am dat seama de o prezență în cameră, nu putea fi decât a lui. O prezență sau un miros. Acum era acolo, în clipa următoare dispăruse.

De pe palier a răsunat o scârțâitură. Acum intră în birou, mi-am zis; acum aprinde lumina. Am încercat să-mi aduc aminte dacă, printre hârtiile de pe masă, era vreuna personală, dar mintea mi-era prea confuză. Acum vede cărțile, raft după raft, mi-am zis încercând să-mi pun ordine în gânduri, şi mormanele de ziare vechi. Acum se uită la tablourile de pe perete: Sophie Schliemann împodobită cu odoarele lui Agamemnon; Demetra înveşmântată, cea de la British Museum. Acum, neauzit, deschide sertarele mesei. Sertarul de sus, plin de scrisori, facturi, timbre rupte de pe plicuri, fotografii, nu-l interesează. Dar în sertarul de jos e o cutie pentru trabucuri, plină cu monede: penny, drahme, centime, şilingi. Mâna cu degetele îndoite se cufundă în ea, scoate două monede de cinci peseta fiecare, care pot fi uşor confundate cu randul, le vâră în buzunar.

Nu e înger, clar. Mai degrabă o insectă, apărând de sub scândurile podelei, când casa e cufundată în întuneric, să caute firimituri.

L-am auzit la capătul îndepărtat al palierului, încercând cele două uşi încuiate. Doar bulendre, am vrut să-i şoptesc – bulendre şi amintiri moarte; dar pâcla din capul meu s-a lăsat din nou.

Mi-am petrecut ziua în pat. Fără energie, fără poftă de mâncare. Am citit Tolstoi – nu faimoasa poveste despre cancer, pe care o ştiu prea bine, ci povestea despre îngerul care se instalează în casa cizmarului. Oare ce şansă e, dacă merg pe strada Mill, să-mi găsesc îngerul, să-l aduc şi să-l adăpostesc la mine acasă? Cred că nici una. Poate că la țară se mai găseşte vreunul şezând pe bornele kilometrice, în dogoarea soarelui, moțăind, aşteptând să vadă ce-i aduce norocul. Poate în taberele squatterilor. Dar nu pe strada Mill, nu în suburbii. În suburbiile abandonate de îngeri. Când îți bate la uşă un străin zdrențăros, ăla nu e decât o epavă, un

alcoolic, un suflet rătăcit. Cu toate astea, în adâncul inimilor noastre, cum mai tânjim ca aceste case amorțite ale noastre să vibreze, ca în poveste, cu incantații angelice!

Casa asta a obosit tot aşteptând ziua aceea, a obosit să se mai țină în picioare. Scândurile duşumelelor şi-au pierdut elasticitatea. Izolația cablurilor s-a uscat, e friabilă, conductele sunt pline de nisip. Streşinile curg pe lângă şuruburile ruginite sau în locurile unde s-au desprins din lemnăria putrezită. Țiglele acoperişului sunt îngreunate de muşchi. O casă construită solid, însă fără iubire, rece, inertă acum, pregătită să moară. Ale cărei ziduri soarele n-a reuşit să le încălzească vreodată, nici măcar soarele african, ca şi când cărămizile înseşi, făcute de mâinile puşcăriaşilor, radiază o mohoreală intratabilă.

Vara trecută, când muncitorii au schimbat canalizarea, i-am urmărit cum scot conductele vechi. Au săpat doi metri în pământ, aducând la suprafață cărămizi sfărâmate, fier ruginit, chiar şi o potcoavă solitară. Oase, nu. Un loc fără trecut omenesc; lipsit de interes pentru spirite, ca şi pentru îngeri.

Scrisoarea asta nu-mi goleşte inima. Goleşte ea ceva, dar nu inima mea.

Deoarece maşina nu a vrut să pornească în această dimineață, a trebuit să-l rog pe el, pe bărbatul ăsta, pe locatarul ăsta, să împingă. M-a împins pe alee.

— Acum! a strigat el, bătând în capota maşinii.

Motorul şi-a dat drumul. Am cotit pe şosea, am mers câțiva metri, apoi nu ştiu ce mi-a venit să opresc.

— Trebuie să mă duc la Fish Hoek[1], i-am strigat eu dintr-un nor de fum. Vrei să vii cu mine?

Aşa am pornit noi, câinele tolănit pe bancheta din spate, în Hillmanul verde al copilăriei tale. Vreme lungă n-am schimbat nici un cuvânt. Am trecut de spital, de Universitate, de Episcopat, şi câinele se întindea peste umărul meu ca să simtă vântul pe față. Am urcat cu greu colina Wynberg. La vale, pe partea cealaltă, am coborât fără

---

[1] Fish Hoek, stațiune turistică lângă False Bay, în peninsula Cape.

motor. Maşina prindea viteză tot mai mare, volanul îmi tremura în mâini, câinele a scheunat surescitat. Cred că zâmbeam; nu ştiu dacă nu închisesem şi ochii.

La poale, când am început să încetinim, i-am aruncat o privire. Şedea relaxat, imperturbabil! De treabă omu'! mi-am zis.

— În copilărie, am spus eu, obişnuiam să cobor pantele pe o bicicletă fără frâne. Era a fratelui meu mai mare. El mă provoca. Eu nu ştiam ce-i frica. Copiii nu-şi pot închipui ce înseamnă să mori. Nu le trece prin minte că s-ar putea să nu fie nemuritori. Coboram cu bicicleta fratelui meu pante încă şi mai abrupte decât asta. Cu cât viteza era mai mare, cu atât mă simțeam mai vie. Tremuram de atâta viață, gata să explodez prin propria-mi piele. Aşa s-o fi simțind fluturele când e adus sau se aduce singur pe lume. Într-o vechitură cum e maşina asta, încă mai ai libertatea să cobori fără motor. Dar la o maşină modernă, când îi opreşti motorul, i se blochează şi volanul. Sunt sigură că ştii asta. Însă oamenii mai greşesc uneori sau uită, încât nu pot ține maşina pe drum. Uneori trec peste margine şi cad direct în mare.

În mare. Luptându-te cu un volan blocat, în timp ce planezi într-un balon de sticlă peste marea sclipind în soare. Chiar aşa se întâmplă? Sunt mulți care fac asta? Dacă aş sta pe Vârful lui Chapman, într-o după-amiază de sâmbătă, i-aş vedea oare, bărbați şi femei, umplând văzduhul asemenea muştelor ce-şi întind aripile în ultimul lor zbor?

— Vreau să-ți spun o poveste, am zis eu. Când mama mea era încă mică, în primii ani ai secolului, familia obişnuia să meargă la mare de Crăciun. Era încă pe vremea carelor cu coviltir, trase de vite. Călătoreau într-un car din ăsta tot drumul de la Union Dale, din Eastern Cape[2], până la golful Plettenberg[3], la gura râului Piesangs, o călătorie de o sută şaizeci de kilometri, care dura nu ştiu câte zile. În timpul călătoriei, înnoptau pe marginea drumului. Unul dintre locurile de popas era în punctul cel mai înalt al unei trecători din munți. Bunicii mei dormeau în car, în vreme ce mama şi

[2] Eastern Cape, provincie în estul Africii de Sud, având capitala la Bhisho.
[3] Plettenberg Bay, golf în provincia Western Cape.

ceilalți copii își aveau culcușurile sub el. Prin urmare – acum începe povestea – mama zăcea în vârful trecătorii, în nemișcarea nopții, înfofolită în pături, cu frații și surorile ei dormind lângă ea, și se uita la stele printre spițele roții. Uitându-se ea așa, i s-a părut deodată că stelele se mișcă; fie se mișcau stelele, fie roțile se mișcau, încet, foarte încet. Și s-a gândit: Ce să fac? Dacă se pornește la vale carul? Să strig ca să-i avertizez? Dacă stau tăcută și carul prinde viteză și o ia drept în jos cu părinții mei înăuntru? Dar dacă totul e în închipuirea mea? Sugrumată de spaimă, cu inima bubuindu-i, a zăcut acolo, privind la stele, uitându-se la ele cum se mișcă și întrebându-se: Să strig? Să strig?, așteptând să audă scârțâitul, primul scârțâit. Până la urmă a adormit și somnul i-a fost plin de vise despre moarte. Dar a doua zi dimineața, când s-a trezit din vise, în jur era lumină și pace. Și carul s-a trezit la viață, și părinții ei s-au trezit la viață, și totul era bine, așa cum fusese și înainte.

Acum urma să spună el ceva, despre dealuri, mașină sau biciclete, sau despre sine ori copilăria lui. Dar el tăcea îndărătnic.

— Mama n-a spus nimănui ce se întâmplase în noaptea aia, am continuat eu. Poate că aștepta să vin eu pe lume. Mi-a spus povestea de multe ori, în multe forme. Întotdeauna se aflau pe drum, spre râul Piesangs[4]. Ce nume minunat, auriu! Eram sigură că trebuie să fie cel mai frumos loc de pe pământ. La mulți ani după moartea mamei, am vizitat golful Plettenberg și am văzut pentru prima oară râul Piesangs. Nici vorbă de râu, doar o scurgere de apă sufocată de buruieni și de țânțari seara, și un parc de rulote, plin de țipete de copii și bărbați grași, desculți, în șorturi, rumenind cârnați pe primusuri cu benzină. Nici vorbă de Paradis. Nici vorbă de loc pentru care să te înhami la drum, an după an, peste munți și peste văi.

În sus pe șoseaua Boyes, mașina icnea, îndatoritoare dar bătrână, la fel ca Rosinanta. Am strâns volanul în mâini, mânând-o înainte.

---

[4] *Piesang* (afrikaans), banană.

Pe Muizenberg, de unde se vedea legănarea golfului False, am parcat şi am oprit motorul. Câinele a scheunat. L-am lăsat să coboare. A amuşinat pietrele de bordură, a amuşinat tufişurile, s-a uşurat, iar noi îl priveam, într-o tăcere stânjenită. El a rupt tăcerea.

— Ai parcat prost, a zis el. Ar fi trebuit să parchezi spre vale.

Mi-am stăpânit ciuda. Întotdeauna mi-am dorit să fiu socotită o persoană capabilă. Mai ales acum, când mă pândeşte neputința.

— Eşti din Cape? l-am întrebat.

— Da.

— Şi ai trăit aici toată viața?

S-a foit iritat. Două întrebări: una prea mult.

Un val, perfect drept, lung de câteva sute de metri, se rostogolea spre mal, o singură siluetă ghemuită pe o scândură de surf aluneca înaintea brizantului. De partea cealaltă a golfului, munții Hottentos Holland se desenau limpezi şi albaştri. Foame, m-am gândit eu, foamea ochilor, asta simt, o asemenea foame, încât nu-mi vine nici măcar să clipesc. Mările astea, munții ăştia, vreau să mi-i întipăresc în văz atât de adânc, încât, oriunde m-aş duce, să fie mereu acolo, în fața ochilor mei. Sunt flămândă de iubirea pentru această lume.

Un stol de vrăbii s-a aşezat pe tufişurile din jur, păsărelele şi-au curățat penele şi şi-au luat din nou zborul. Surferul a ajuns la țărm, abia se târa spre plajă. Brusc am simțit lacrimi în ochi. Din cauza neclipitului, mi-am zis. Dar adevărul e că plângeam. Aplecată peste volan, m-am abandonat întâi unui suspin liniştit, decent. Apoi hohotelor lungi, nearticulate, golind plămânii, golind inima.

— Îmi pare groaznic de rău, am îngăimat; apoi, după ce mi-am venit puțin în fire: Îmi pare rău. Nu ştiu ce m-a apucat.

N-ar fi trebuit să mă ostenesc să-mi cer scuze. El nu părea să fi băgat ceva de seamă.

Mi-am şters ochii, mi-am suflat nasul.

— Plecăm? am întrebat.

El a deschis portiera, a fluierat prelung. Câinele a sărit înăuntru. Câine ascultător, mai mult ca sigur furat de la o familie bună.

Într-adevăr, nu parcasem bine maşina.

— Porneşte în marşarier, a zis el.

Am lăsat frâna de mână, am aşteptat ca maşina să coboare puţin cu spatele în pantă, am ridicat piciorul de pe ambreiaj. Maşina s-a scuturat şi s-a oprit.

— N-a pornit niciodată în marşarier, am spus eu.

— Virează spre partea cealaltă a drumului, mi-a zis el, ca un soţ care dă o lecţie de condus.

Am lăsat maşina să mai coboare puţin, apoi am tras de volan spre partea cealaltă a drumului. Cu urlet de claxon, un ditamai Mercedesul alb a trecut ca fulgerul pe lângă noi, intrând pe contrasens.

— Nu l-am văzut! am îngăimat, cu respiraţia tăiată.

— Dă-i drumul! a strigat el.

M-am holbat la străinul ăsta care striga la mine.

— Dă-i drumul! a strigat din nou, uitându-se acum la mine.

Motorul a pornit. Am condus înapoi spre casă într-o tăcere încordată. La colţul cu strada Mill, mi-a cerut să-l las să coboare.

Cel mai puturos miros vine de la încălţările şi picioarele lui. Are nevoie de ciorapi. Are nevoie de o pereche nouă de pantofi. Are nevoie să facă baie. Are nevoie să facă baie în fiecare zi; are nevoie de lenjerie curată; are nevoie de un pat, are nevoie de un acoperiş deasupra capului, are nevoie de trei mese pe zi, are nevoie de bani în bancă. Prea mult de dat: prea mult pentru o fiinţă care tânjeşte, dacă e să spun adevărul, să se urce în poala propriei mame şi să se lase mângâiată.

S-a întors târziu după-masa. Cu un efort să uit ce s-a întâmplat, l-am dus prin grădină, arătându-i ce ar trebui făcut.

— Tunsul pomilor, de exemplu, am zis eu. Ştii să tunzi pomii?

A clătinat din cap. Nu, nu ştia să tundă pomii. Sau nu voia

să-i tundă.

În colțul cel mai îndepărtat, unde, nestingherită, vegetația crescuse din abundență, o saltea de plante târâtoare acoperise vechea bancă de stejar şi cuşca iepurilor.

— Tot ce-i aici trebuie curățat, am zis.

A ridicat o margine a saltelei de plante târâtoare. Pe fundul cuştii, o grămăjoară de oase calcinate şi scheletul intact al unui iepuraş, cu gâtul arcuit pe spate, într-un ultim spasm.

— Iepuri, am spus eu. Erau ai fiului menajerei mele. I-am dat voie să-i țină aici, ca animale de casă. Apoi s-a întâmplat ceva în viața lui, nu ştiu ce. A uitat de ei şi au murit de foame. Eu eram în spital, n-am avut habar de toată povestea. Am fost teribil de necăjită când m-am întors şi am descoperit ce agonie s-a petrecut, neştiută, în fundul grădinii. Creaturi care nu pot vorbi, nu pot nici măcar țipa.

Guavele cădeau, sfredelite de viermi, alcătuind sub pom un covor cărnos, rău-mirositor.

— Aş vrea ca pomii să se oprească din rodit, am zis eu. Dar nu se opresc.

Câinele, care ne urma îndeaproape, a adulmecat fără chef cuşca. Morților de prea multă vreme morți le dispar şi mirosurile.

— Mă rog, fă ce poți ca să punem ordine aici, am zis. Ca să nu se sălbăticească de tot.

— De ce? a vrut să ştie.

— Pentru că aşa sunt eu. Pentru că nu vreau să las harababură în urma mea.

A dat din umeri, a zâmbit pentru sine.

— Dacă vrei să fii plătit, va trebui să-ți câştigi banii, i-am spus eu. Nu-ți dau bani pe degeaba.

A muncit tot restul după-amiezii, retezând plantele târâtoare, tăind iarba, oprindu-se când şi când ca să se uite în zare, făcându-se că nu ştie că-l țin sub observație de sus, de la etaj. La ora cinci l-am plătit.

— Ştiu că nu eşti grădinar, i-am zis eu, şi nu vreau să te transform în ceea ce nu eşti. Dar nu putem continua bazându-ne pe caritate.

A luat bancnotele, le-a împăturit, le-a vârât în buzunar şi,

privind într-o parte, ca să nu fie nevoit să se uite la mine, a întrebat încet:

— De ce?

— Pentru că n-o meriți.

Cine merită ceva? Brusc furioasă, i-am aruncat portmoneul.

— În ce crezi tu, atunci? În luat? Doar să iei ceea ce vrei? Na, ia!

Calm, a luat portmoneul, l-a uşurat de treizeci de ranzi şi nişte monede, apoi mi l-a dat îndărăt. Şi cu asta a plecat, câinele țopăind în urma lui. S-a întors o jumătate de oră mai târziu; am auzit clinchet de sticle.

A găsit o saltea, cine ştie unde, o saltea din aia pliantă, din care-şi iau oamenii pentru plajă. În micul lui cuib, în colbul şi harababura din magazia de lemne, cu o lumânare la cap şi câinele la picioare, zăcea întins şi fuma.

— Vreau banii înapoi, i-am spus eu.

A vârât mâna în buzunar şi a scos câteva bancnote. Le-am luat. Nu era toată suma, dar nu conta.

— Dacă ai nevoie de ceva, poți să ceri, am zis eu. Nu-s zgârcită. Şi fii atent cu lumânarea aici. N-am chef de incendiu.

M-am răsucit pe călcâie şi am plecat. Ca să mă întorc peste un minut.

— Mi-ai zis, am început eu, că ar trebui să fac din casa asta un cămin pentru studenți. Să ştii că sunt lucruri mai bune pe care le pot face cu ea. Aş putea s-o transform într-un adăpost pentru cerşetori. Să deschid o cantină şi un azil. Dar nu vreau. De ce nu? Pentru că spiritul carității a pierit din țara asta. Pentru că aceia care acceptă caritatea o disprețuiesc, iar cei care o dăruiesc, o dăruiesc cu disperare în inimă. Ce rost are caritatea când nu e dăruită de la inimă la inimă? Ce crezi că e caritatea? Supă? Bani? *Caritate:* de la cuvântul latinesc pentru inimă. La fel de greu e s-o primeşti şi s-o dai. E nevoie de acelaşi efort. Mi-aş dori să înveți asta. Mi-aş dori să înveți ceva, în loc să zaci degeaba.

Minciună; caritate, *caritas,* n-are nimic de-a face cu inima. Dar ce contează dacă predicile mele se bazează pe etimologii

false? Tot nu ascultă ce-i spun. Poate că, în ciuda ochilor ălora ageri, ca de pasăre, e mult mai cherchelit decât îmi dau eu seama. Sau poate că, la urma urmei, nu-i pasă. A-ți păsa: adevărata rădăcină a carității. Eu aştept din partea lui să-i pese, iar lui nu-i pasă. Pentru că el e dincolo de orice înseamnă să-ți pese. Dincolo de ce înseamnă a-i păsa lui de lume şi lumii de el.

Deoarece viața în această țară seamănă atât de mult cu viața la bordul unui vas care se scufundă, unul dintre acele vechi vase de pasageri cu un căpitan bețiv şi funebru, şi un echipaj morocănos, şi bărci de salvare găurite, țin radioul pe unde scurte lângă pat. În cea mai mare parte a timpului, n-ai ce auzi decât vorbărie; dar, dacă insişti în orele mai înaintate ale nopții, sunt posturi care se îndură şi transmit muzică. Ba pierzând semnalul, ba regăsindu-l, am ascultat noaptea trecută – de unde?, Helsinki?, Insulele Cook? – imnurile tuturor națiunilor, muzică celestă, muzică ce ne-a părăsit cu ani în urmă şi acum se întoarce la noi din stele, transfigurată, blândă, ca o dovadă că tot ceea ce este emis se va întoarce în cele din urmă. Un univers închis, curbat ca un ou, împrejmuindu-ne.

Zăceam acolo în întuneric, ascultând muzica stelelor şi pârâiturile şi murmurele ce-o însoțeau, asemenea prafului meteoriților, zâmbeam şi inima mi-era plină de gratitudine pentru aceste veşti bune din depărtare. Granița, singura pe care nu o pot închide, mi-am zis eu: granița spre înalt, între Republica Sud-Africană şi imperiul cerului. Unde urmează să călătoresc. Unde nu se cere nici un paşaport.

Încă sub vraja muzicii (cred că era Stockhausen), m-am aşezat la pian în această după-amiază şi am cântat câteva dintre piesele vechi: preludii din *Clavecinul bine temperat,* preludii de Chopin, valsuri de Brahms, din partiturile Novello şi Augener jerpelite, pătate, uscate ca praful. Am cântat la fel de prost ca întotdeauna, luând aceleaşi acorduri la fel de fals ca în urmă cu o jumătate de secol, repetând greşelile de digitație care mi-au intrat de-acum în oase, nu mai pot fi corectate vreodată. (Oasele cele mai apreciate de arheologi,

îmi amintesc eu, sunt cele deformate de boli sau ciobite de un cap de săgeată; oase marcate de o istorie dintr-un timp dinaintea istoriei.)

Obosită de suavitatea lui Brahms, am închis ochii şi am cântat acorduri, căutând cu degetele acel acord pe care, odată găsit, îl voi recunoaşte ca fiind al meu, ca fiind cel pe care, în vremurile trecute, obişnuiam să-l numesc acordul pierdut, acordul inimii. (Vorbesc de o vreme dinaintea vremii tale, când, trecând pe stradă într-o după-amiază fierbinte de sâmbătă, puteai auzi, slab dar tenace, dintr-un salon dinspre stradă, domnişoara casei căutând pe claviatură acea rezonanță indefinibilă, mult dorită. Zile de farmec, tristețe şi mister! Zile ale inocenței!)

— *Ierusalim!* am cântat eu încet, luând acorduri pe care le auzisem ultima oară pe genunchii bunicii. *Aici fost-a înălțat Ierusalimul?*

În cele din urmă m-am întors la Bach şi am cântat cu stângăcie, iar şi iar, prima fugă din *Caietul întâi.* Sunetul era nămolos, portativul neclar, dar când şi când, preț de câteva măsuri, ieşea la iveală adevărul, muzica adevărată, muzica ce nu moare, încrezătoare, senină.

Cântam pentru mine. Dar la un moment dat, o scândură a trosnit sau o umbră a trecut prin dreptul perdelei şi am ştiut că el e afară şi ascultă.

Aşa că am cântat Bach pentru el, cât am putut de bine. După ce am cântat şi ultima măsură, am închis partitura şi am rămas cu mâinile în poală, contemplând portretul oval de pe copertă, cu maxilare mari, zâmbet mieros, ochi pungiți. Spirit pur, mi-am zis eu, şi totuşi în ce templu nepotrivit! Unde se găseşte acum spiritul ăsta? În ecourile interpretării mele inabile, care dispar în eter? În inima mea, unde muzica încă dansează? Oare şi-a croit drum şi în inima bărbatului în pantaloni lăbărțați, care trage cu urechea la fereastră? Oare inimile noastre, organele noastre pentru iubire, s-au unit, în acel interval scurt de timp, printr-un cordon de sunet?

A sunat telefonul: o femeie din complexul rezidențial de peste drum mă avertiza asupra vagabondului pe care l-a văzut pe proprietatea mea.

— Nu e vagabond, i-am răspuns eu. E cineva care munceşte pentru mine.

Am de gând să nu mai răspund la telefon. Nu sunt dispusă să vorbesc cu nimeni altcineva în afară de tine şi de grăsanul din desen, grăsanul din cer; şi-mi vine să cred că niciunul din voi nu îmi va telefona.

Cerul. Îmi imaginez cerul ca pe un hol de hotel cu tavan înalt şi *Arta fugii* auzindu-se încet prin difuzoare. Unde poți să şezi într-un fotoliu adânc de piele şi să nu simți nicio durere. Un hol de hotel plin de bătrâni care moțăie, ascultă muzică, în vreme ce sufletele trec încoace şi-ncolo prin dreptul lor, ca nişte aburi, sufletele tuturor. Un loc îngrămădit cu suflete. Îmbrăcate? Da, îmbrăcate, aşa cred; dar cu mâinile goale. Un loc unde nu aduci nimic altceva decât un soi abstract de haine şi amintirile dinăuntrul tău, amintirile care te alcătuiesc. Un loc fără incidente. O stație de tren după abolirea trenurilor. Ascultând nesfârşita muzică celestă, neaşteptând nimic, răsfoind leneş prin arhiva memoriei.

Va fi oare posibil să şed în fotoliul acela şi să ascult muzică fără să-mi fac griji din pricina casei ferecate şi întunecate, a pisicilor care umblă lela prin grădină, nehrănite, zborşite? Trebuie să fie posibil, altfel ce rost are cerul? Şi totuşi, să mori fără să laşi moştenitori este – iartă-mă că o spun – atât de nefiresc! Pentru liniştea cugetului, pentru liniştea sufletului, avem nevoie să ştim cine vine după noi, a cui prezență umple încăperile în care, odată, ne simțeam acasă.

Mă gândesc la casele fermierilor abandonate, prin dreptul cărora am trecut cu maşina, în Karoo şi pe coasta de vest, ale căror stăpâni le-au părăsit în urmă cu ani de zile pentru a se muta la oraş, lăsând fațadele oblonite şi porțile încuiate. Acum rufe flutură pe frânghie, fumul se înalță din coş, copii se joacă pe tăpşanul din spate, făcând semn cu mâna maşinilor care trec. Un pământ pe cale de a fi din nou luat în posesie, moştenitorii lui anunțându-se discret. Un pământ luat prin forță, folosit, spoliat, ruinat, abandonat în anii sterpi ai bătrâneții sale. Poate şi iubit de siluitorii lui, dar

iubit în perioada de vigoare a tinereții sale, prin urmare, în verdictul istoriei, neiubit îndeajuns.

Ei îți desfac degetele după ce se întâmplă, să fie siguri că nu încerci să iei ceva cu tine. O pietricică. O pană. O sămânță de muştar sub unghia de la deget.

E ca un calcul, un calcul labirintic, întins pe pagini întregi, scădere după scădere, împărțire după împărțire, de ți se învârte capul. În fiecare zi când fac o nouă încercare, în inimă îmi licăreşte o speranță că în acest caz anume, cazul meu, poate că a fost o greşeală. Şi în fiecare zi mă opresc în fața aceluiaşi perete gol: moartea, uitarea. Doctorul Syfret în cabinetul lui: „Trebuie să privim adevărul în față”. Cu alte cuvinte: trebuie să privim peretele. Dar nu el: eu.

Mă gândesc la prizonierii care stau pe buza şanțului în care trupurile lor se vor prăbuşi. Se roagă de plutonul de execuție, plâng, glumesc, oferă mită, oferă tot ce au asupra lor: inelele de pe degete, hainele de pe ei. Soldații râd. Pentru că oricum vor lua totul, chiar şi dinții de aur din gură.

Nu există adevăr, doar şocul durerii ce mă străbate când, pe nepusă masă, mă copleşeşte imaginea acestei case, goale, cu lumina soarelui revărsându-se pe un pat gol, sau a golfului False sub cerurile albastre, imaculat şi pustiu – când lumea în care mi-am petrecut viața se dezvăluie în fața mea şi eu nu mai fac parte din ea. Existența mea de la o zi la alta a devenit o chestiune de a-mi feri ochii, de a mă tupila. Moartea e singurul adevăr rămas. La moarte nu suport să mă gândesc, în fiecare clipă în care mă gândesc la altceva, nu mă gândesc la moarte, nu mă gândesc la adevăr.

Încerc să dorm. Îmi golesc mintea; calmul începe să mă cuprindă pe furiş. Cad, îmi spun în gând, cad: bun venit, somn dulce. Apoi, chiar în pragul uitării, apare ceva, amenințător, şi mă trage îndărăt, ceva al cărui nume nu poate fi decât *spaimă.* Mă scutur să scap de ea. Sunt trează în camera mea, în patul meu, totul e bine. O muscă se aşază pe obrazul meu. Se curăță. Începe să exploreze. Îmi trece peste ochi, ochiul deschis. Vreau să clipesc, vreau s-o alung, dar nu pot. Printr-un ochi care e al meu şi nu e al meu, mă holbez la ea. Se linge, dacă ăsta e cuvântul. Nu e nimic în

organele alea bulbucate pe care să-l pot recunoaşte drept chip. Dar e pe mine, e aici: umblă ţanţoşă pe mine, o creatură dintr-o altă lume.

Sau e două după-amiaza. Zac întinsă pe canapea sau pe pat, încercând să-mi uşurez de povară şoldul, unde durerea e cea mai cumplită. Îmi apare o imagine cu Esther Williams[5], cu fete dolofane în costume de baie înflorate, înotând în formaţie, pe spate, fără efort, prin ape albastre ca cerul, încreţite, zâmbind şi cântând. Chitare invizibile zdrăngăne; gurile fetelor, arcuri de ruj roşu intens, formează cuvinte. Ce cântă? Apus... Rămas-bun... Tahiti. Mi-e dor de vechiul cinematograf Savoy, de biletele de unu şi patru penny, într-o monedă pentru totdeauna dispărută, topită, în afară de câteva de-un sfert de penny, ultimele, rămase în sertarul biroului, pe-o faţă cu George VI, regele cel bun, bâlbâitul, iar pe cealaltă o pereche de privighetori. Privighetori. N-am auzit niciodată cântec de privighetori şi nici n-am să aud. Strâng la piept dorul, strâng la piept regretul, pe rege, pe fetele care înoată, strâng la piept tot ce va pune stăpânire pe mine.

Sau mă ridic şi deschid televizorul. Pe un canal, fotbal. Pe altul, un negru îşi ţine mâinile împletite deasupra Bibliei şi-mi predică într-o limbă care nu ştiu cum se numeşte. Aceasta e uşa pe care o deschid ca să las lumea să se reverse înăuntru, şi aceasta e lumea care vine la mine. Ca şi când aş privi printr-o conductă.

Acum trei ani am avut o spargere (poate-ţi aminteşti, ţi-am scris despre asta). Hoţii n-au luat mai mult decât au putut duce în braţe, dar înainte să plece au răsturnat fiecare sertar, au sfâşiat fiecare saltea, au spart oale de lut, sticle, au aruncat pe jos toate alimentele din cămară.

— De ce se poartă aşa? l-am întrebat uimită pe detectiv. Ce folos au din asta?

— Aşa sunt ei, a răspuns el. Animale.

După asta, am pus să mi se monteze grilaje la toate ferestrele. Le-a montat un indian grăsun. După ce-a înşurubat grilajele în rame, a umplut capul fiecărui şurub cu

[5] Esther Williams (1921–2013), înotătoare de performanţă şi actriţă americană.

clei.

— Ca să nu poată fi deşurubate, a explicat el. La plecare, m-a bătut uşurel pe mână şi a zis: Acum eşti în siguranță.

„Acum eşti în siguranță.” Vorbele unui îngrijitor de la grădina zoologică, când încuie pentru noapte uşa de la cuşca unei păsări fără aripi, neputincioase. O pasăre dodo: ultima pasăre dodo, bătrână, trecută de vârsta ouatului. „Acum eşti în siguranță.” Încuiată înăuntru, în timp ce prădătorii flămânzi dau târcoale pe-afară. O pasăre dodo, cârâind în cuibul ei, dormind cu un ochi deschis, salutând epuizată zorii. Dar în siguranță, în siguranță în cuşca ei, barele intacte, cablurile intacte: cablul de la telefon, prin care poate să strige după ajutor în caz extrem, cablul de la televizor, prin care vine lumina lumii, cablul care cheamă muzica din stele.

Televizorul. De ce mă uit la televizor? Parada politicienilor în fiecare seară; mi-e de ajuns să văd fețele alea fălcoase, goale, atât de familiare încă din copilărie, ca să simt deprimare şi greață. Bătăuşii din ultimul rând de bănci de la şcoală, băieți costelivi, grei la minte, bărbați în toată firea acum şi promovați în fruntea țării. Ei, cu mamele şi tații lor, mătuşile şi unchii lor, frații şi surorile lor: un roi de lăcuste, o invazie de lăcuste negre ce ne-au năpădit țara, rozând fără oprire, devorând vieți. De ce, cuprinsă de oroare şi scârbă, îi privesc? De ce îi las în casă? Pentru că domnia familiei lăcustelor este adevărul Africii de Sud, iar adevărul este ceea ce mă scârbeşte? O legitimitate pe care nu se mai ostenesc să şi-o revendice. O justețe de care nu le mai pasă. Ceea ce-i preocupă e puterea şi insensibilitatea puterii. A mânca şi a vorbi, a roade vieți, a râgâi. Vorbire înceată, burduhănoasă. Aşezați în cerc, cufundați în dezbateri plicticoase, dând decrete ca nişte lovituri de baros: moarte, moarte, moarte. Netulburați de duhoare. Pleoape grele, ochi porcini, vicleni, viclenia unor generații întregi de țărani. Şi uneltind unii împotriva altora: uneltiri încete, ca ale țăranilor, care au nevoie de decenii pentru a se împlini. Noii africani, burtoşi, fălcoşi, cocoțați pe scaunele lor oficiale: Cetshwayo, Dingane în piei albe. Apăsând în jos: puterea stă în însăşi greutatea

lor. Ditamai testiculele de taur apăsându-le nevestele, copiii, apăsându-i până scot scânteia din ei. În inimile lor, n-a rămas nici o scânteie de viață. Inimi indolente, grele ca un caltaboş.

Iar mesajul lor, rezistând în mod stupid la orice schimbare, rămânând în mod stupid acelaşi pentru totdeauna. Isprava lor, după ani de meditație etimologică asupra cuvântului – au ridicat stupizenia la rangul de virtute. A stupefia; a amorți; a pierde sensibilitatea; a înțepeni, a paraliza; a consterna. Împietrire: insensibilitate, apatie, toropeală a minții. Stupid: greoi la minte, indiferent, golit de gând sau sentiment. De la *stupere,* a încremeni, a rămâne uimit. De unde *stupid, stupefiat, împietrit*, transformat în piatră. Mesajul: că mesajul nu se schimbă niciodată. Un mesaj care-i transformă pe oameni în cremene.

Privim aşa cum privesc păsările şerpii, fascinați de ceea ce urmează să ne devoreze. Fascinația: omagiul pe care-i aducem morții. Între orele opt şi nouă, ne adunăm şi ei ni se înfățişează. O manifestare rituală, asemenea procesiunilor de călugări acoperiți cu glugă din timpul războiului lui Franco. O tanatofanie: ne arată propria noastră moarte. *¡Viva la muerte!,* strigătul lor, amenințarea lor. Moarte tinerilor. Moarte vieții. Mistreți ce-şi devoră odraslele. Războiul Mistreților.[6]

Îmi spun că nu la minciună mă uit, ci la spațiul din spatele minciunii, unde ar trebui să fie adevărul. Dar aşa e oare?

Am moțăit (scriu încă despre ieri), am citit, am moțăit. Mi-am făcut ceai, am pus un disc. Măsură după măsură, *Variațiunile Goldberg* se înălțau în văzduh. M-am dus la fereastră. Era aproape întuneric. Lângă zidul garajului, bărbatul stătea ciucit şi fuma, vârful țigării lucea. Poate m-a văzut, poate nu. Am ascultat amândoi.

În acest moment, m-am gândit eu, ştiu cum se simte el, ştiu la fel de sigur ca şi când am face dragoste noi doi.

Deşi mi-a venit spontan gândul şi m-a scârbit, am

---

[6] Joc de cuvinte intraductibil: *boar* (mistreț, vier) este omofon cu *boer* (bur). Aluzie la Războiul Burilor.

cumpănit asupra lui fără să clipesc. El şi eu, cu piepturile lipite unul de altul, ochii închişi, mergând împreună pe vechiul drum. Neverosimilă tovărăşia asta! Asemenea unei călătorii cu autobuzul, în Sicilia, în înghesuială, faţă în faţă cu un bărbat străin, cu trupul lipit de al lui. Aşa o fi viaţa de apoi: nu un hol, cu fotolii şi muzică, ci un autobuz mare cât toate zilele, supraaglomerat, în drum dinspre nicăieri spre niciunde. Doar loc de stat în picioare: într-un picior pentru totdeauna, striviţi de alţi străini. Aerul greu, îmbâcsit, plin de oftaturi şi murmure: *Pardon, pardon.* Contact promiscuu. Pentru totdeauna urmăriţi de privirile altora. Sfârşitul vieţii private.

Stătea ciucit în partea cealaltă a curţii, fumând, ascultând. Două suflete, al lui şi al meu, legate împreună, răvăşite. Ca nişte insecte care se împerechează coadă la coadă, fiecare având capul în partea opusă, nemişcate, în afară de pulsaţia toracelui ce ar putea fi luată drept simplă respiraţie. Nemişcare şi extaz.

A dat un bobârnac ţigării. Explozie de scântei când a atins pământul, apoi întuneric.

Casa asta, mi-am zis eu. Lumea asta. Casa asta, muzica asta. Asta.

— Aceasta e fiica mea, am spus. Cea despre care ţi-am vorbit, care trăieşte în America.

Şi prin ochii lui te-am privit în fotografie: o femeie zâmbitoare, cu chip plăcut, în jur de treizeci de ani, pe un fundal verde, cu mâna ridicată la părul bătut de vânt. Încrezătoare. Asta ai tu acum: înfăţişarea unei femei care s-a găsit pe sine.

— Ăştia sunt copiii lor.

Doi băieţaşi cu şepcuţe, hăinuţe, cizmuliţe şi mănuşi, stând drept lângă un om de zăpadă, aşteptând clicul aparatului.

Pauză. Şedem amândoi la masa din bucătărie. Îl servisem cu ceai şi biscuiţi Marie. Biscuiţi Marie: hrană pentru bătrâni, pentru ştirbi.

— Vreau să faci ceva pentru mine când o fi să mor. Sunt nişte hârtii pe care vreau să le trimit fiicei mele. Dar după ce-

o să se întâmple. Asta e important. De aceea nu le pot trimite eu însămi. Cu restul mă descurc. O să le împachetez, o să lipesc pe ele şi timbrele potrivite. Tot ce-ți rămâne ție de făcut e să dai pachetul la poştă. O să faci asta pentru mine?

S-a foit stânjenit.

— N-aş cere o asemenea favoare dacă aş putea-o face eu. Dar nu e altă cale. N-o să fiu aici.

— Nu poți ruga pe altcineva? a întrebat el.

— Ba da. Însă te rog pe tine. E vorba de hârtii personale, scrisori personale. Sunt moştenirea fiicei mele. E tot ce pot să-i dau, tot ce va accepta, venind din țara asta. Nu vreau să fie deschise şi citite de nimeni altcineva.

Hârtii personale. Aceste hârtii, aceste cuvinte pe care ori le citeşti *acum,* ori nu le mai citeşti niciodată. O să ajungă la tine? Au ajuns la tine? Două moduri de a formula aceeaşi întrebare, o întrebare al cărei răspuns nu-l voi şti niciodată, absolut niciodată. Pentru mine, această scrisoare va fi pentru totdeauna doar cuvinte sortite valurilor un mesaj într-o sticlă, având lipite pe ea timbrele Republicii Sud-Africane şi numele tău.

— Nu ştiu, a zis bărbatul, mesagerul, jucându-se cu lingurița.

Nu vrea să promită nimic. Şi chiar dacă promite, în cele din urmă va face cum va vrea. Ultimele instrucțiuni, fără obligația de a fi executate. Pentru că morții nu-s persoane. Asta e legea: toate contractele se anulează. Morții nu pot fi înşelați, nu pot fi trădați, decât dacă îi duci cu tine în inima ta şi comiți crima acolo.

— Nu contează, am zis. Mă gândisem să te mai rog să vii şi să hrăneşti pisicile. Dar o să aranjez altcumva.

Cum altcumva? În Egipt, zideau pisicile împreună cu stăpânii lor morți. Oare asta vreau: ochi galbeni mişunând de colo-colo, în căutarea unui loc de ieşire din grota întunecată?

— Va trebui să cer să li se facă o injecție, am spus eu. Sunt prea bătrâne să fie duse într-o altă casă.

Ca apa care se izbeşte de stâncă, aşa se izbeau vorbele mele de tăcerea lui.

— Trebuie să fac ceva în privința lor, am continuat eu. Nu

pot să stau cu mâinile în sân. La fel ai gândi dacă ai fi în locul meu.

A clătinat din cap. Nu-i adevărat. Într-adevăr, nu-i adevărat. Într-o noapte de iarnă, mai devreme sau mai târziu, când focul artificial din venele lui nu mai e destul de fierbinte să-l țină în viață, va pieri. Va muri pe-un prag sau pe-o alee, cu brațele încrucişate pe piept; lângă el o să găsească şi acest câine, sau un altul, scheunând, lingându-i fața. O să-l ducă de-acolo cu o căruță, iar câinele va rămâne în urmă, pe stradă, şi ăsta va fi sfârşitul. Fără aranjamente, fără testamente, fără mausolee.

— Îți voi expedia pachetul, a zis el.

2

Florence s-a întors aducând cu ea nu numai pe cele două fetițe, ci şi pe fiul ei de cincisprezece ani, Bheki.

— O să stea mult, Florence? am întrebat-o eu. O să fie loc şi pentru el?

— Dacă nu e cu mine, dă de belea, mi-a replicat Florence. Soră-mea nu mai poate avea grijă de el. În Guguletu e foarte rău, foarte rău.

Acum am cinci în curtea din spate. Cinci oameni, un câine şi două pisici. Bătrâna care locuia într-un pantof. Şi care nu ştia ce să facă.

Când Florence a plecat la începutul lunii, am asigurat-o că o să mă descurc cu gospodăria. Dar bineînțeles că am lăsat totul de izbelişte şi în curând o miasmă acră, jilavă s-a înstăpânit la etaj, o miasmă de cremă de față, cearşafuri murdare, pudră de talc. Acum a trebuit s-o urmez ruşinată pe Florence în timp ce făcea inspecție. Cu mâinile în şolduri, cu nările adulmecând, ochelarii sclipind, a evaluat dovada incompetenței mele. Apoi s-a pus pe treabă. Până la sfârşitul după-amiezii, bucătăria şi baia străluceau, dormitorul era aerisit şi pus în ordine, în aer se simțea miros de ceară de mobilă.

— Minunat, Florence, am început eu cu formulele ritualice. Nu ştiu ce m-aş face fără tine.

Dar bineînțeles că ştiu. M-aş cufunda în mizeria indiferentă a bătrâneții.

După ce a făcut treaba mea, s-a apucat de-a ei. A pregătit cina pe aragaz şi le-a dus pe fetiţe la baia de la etaj. Uitându-mă cum le spală, frecându-le după urechi, între picioare, îndemânatică, hotărâtă, surdă la scâncetele lor, m-am gândit: ce femeie admirabilă, dar ce bucuroasă sunt că nu-i mama mea!

Pe băiat l-am găsit umblând fără rost prin curte. Odată ştiusem că-l cheamă Digby, acum se numeşte Bheki. Înalt pentru vârsta lui, având frumuseţea gravă a mamei lui.

— Nu-mi vine să cred că ai crescut atâta, i-am spus eu.

El n-a răspuns. Nu mai e băieţelul cu faţa deschisă care, când venea în vizită, dădea mai întâi fuga la cuşca iepurilor, scotea iepuroaica albă şi grasă şi o strângea la piept. Nemulţumit, desigur, că a fost despărţit de prietenii lui şi ascuns cu surorile lui mai mici în curtea din spate a oarecuiva.

— De când s-au închis şcolile? am întrebat-o pe Florence.

— De săptămâna trecută. Toate şcolile din Guguletu, Langa, Nyanga. Copiii n-au ce să facă. Decât să alerge pe străzi şi să dea de belea. Mai bine să fie aici, unde pot sta cu ochii pe el.

— N-o să aibă astâmpăr, aşa, fără prieteni.

Ea a dat din umeri. Nu zâmbea. Nu cred că am văzut-o vreodată zâmbind. Dar poate că zâmbeşte copiilor ei, când e singură cu ei.

— Cine-i omul ăsta? a întrebat Florence.

— Se numeşte Vercueil, am zis. Vercueil, Verkuil, Verskuil. Aşa zice el. E prima oară când aud un asemenea nume. Îl las să stea aici o vreme. Are un câine. Spune-le copiilor că, dacă se joacă cu el, să nu-l întărâte prea tare. E căţelandru, ar putea să muşte.

Florence a clătinat din cap.

— Dacă ne face probleme, o să-i cer să plece, am zis eu. Dar nu-l pot alunga pentru ceva ce n-a făcut.

Zi rece, vântoasă. Am stat pe balcon, în capot. Jos, pe peluză, Vercueil demonta vechea maşină de tuns iarba şi fetiţele îl priveau. Cea mare, care se numeşte Hope – aşa zice

Florence (nu are încredere în mine, să-mi spună numele ei adevărat) – stătea pe vine la câţiva metri distanţă, în afara câmpului vizual al bărbatului, cu mâinile strânse între genunchi. Purta sandale noi, roşii. Aia mică, Beauty, încălţată şi ea cu sandale roşii, umbla copăcel pe peluză, azvârlindu-şi picioruşele în lături, uneori aşezându-se brusc.

În timp ce priveam, fetiţa cea mică s-a îndreptat spre Vercueil, cu braţele desfăcute în lături şi pumnii strânşi. Era gata să cadă peste maşina de tuns iarbă, dar Vercueil a prins-o şi, ţinând-o de braţul ei mic şi durduliu, a dus-o la o distanţă sigură. De unde, pe picioruşe nesigur, fetiţa a pornit din nou spre el. EI a prins-o încă o dată, ducând-o de-acolo. Aproape că devenea un joc. Dar era durul Vercueil dispus să se joace?

Beauty a pornit din nou spre el; şi încă o dată el a salvat-o. Apoi, minunea minunilor, a împins la o parte maşinăria pe jumătate demontată şi, oferindu-şi o mână copiliţei, cealaltă mână Iui Hope, a început să se răsucească în cerc, întâi încet, apoi din ce în ce mai repede. În sandalele ei roşii, Hope era nevoită să alerge pentru a ţine pasul cu el; cât despre fetiţa cea mică, ea se rotea în aer, ţipând de plăcere; iar câinele, ţinut în spatele porţii închise, sărea şi lătra. Ce hărmălaie! Ce agitaţie!

În acea clipă trebuie să fi intrat Florence în scenă, pentru că rotirea a încetinit şi s-a oprit. Câteva cuvinte rostite în şoaptă şi Hope s-a desprins de mâna lui Vercueil, a convins-o pe surioara ei să vină cu ea şi amândouă au dispărut din câmpul meu vizual. Am auzit o uşă închizându-se. Câinele a scos scheunături de regret. Vercueil s-a întors la maşina de tuns iarbă. O jumătate de oră mai târziu, a început să plouă.

Băiatul, Bheki, îşi petrece timpul şezând pe patul lui Florence, răsfoind reviste vechi, în timp ce, dintr-un colţ al camerei, Hope se uită la el cu priviri pline de veneraţie. Uneori, când se satură de citit, Bheki stă pe alee şi loveşte cu o minge de tenis în uşa garajului. Zgomotul mă înnebuneşte. Deşi îmi apăs o pernă pe cap, bufnetul nemilos tot ajunge până la mine.

— Când se redeschid şcolile? întreb eu prost dispusă.

— O să-i spun să înceteze, zice Florence.

Un minut mai târziu, bufnetul încetează.

Anul trecut, când au început problemele în şcoli, i-am spus lui Florence părerea mea:

— Pe vremea mea, noi socoteam mersul la scoală un privilegiu. Părinții strângeau punga şi economiseau ca să-şi țină copiii Ia şcoală. Pentru noi, incendierea unei şcoli era nebunie curată.

— Azi e altfel, a replicat Florence.

— Adică eşti de acord când copiii îşi incendiază şcolile?

— Nu le pot spune copiilor ăstora ce să facă, a zis Florence. Azi totul e altfel. Nu mai există mame şi tați.

— Ce prostie, am spus eu. Întotdeauna există mame şi tați.

Pe această notă s-a încheiat schimbul nostru de replici.

Despre tulburările din şcoli radioul nu spune nimic, televizorul nu spune nimic, ziarele nu spun nimic. În lumea pe care o proiectează, toți copiii țării şed fericiți în băncile lor, învățând despre pătratul ipotenuzei şi despre papagalii din jungla amazoniană. Ceea ce ştiu eu despre evenimentele din Guguletu depinde în exclusivitate de ceea ce-mi spune Florence şi de ceea ce aflu stând pe balcon şi uitându-mă spre nord-est: anume că Guguletu nu e în flăcări azi sau, dacă e în flăcări, arde cu flacără mică.

Țara mocneşte şi totuşi, cu cea mai mare bunăvoință de pe lume, eu nu pot lua parte decât pe jumătate. Adevărata mea atenție este îndreptată în întregime înlăuntru, asupra lucrului, asupra cuvântului, cuvântul pentru lucrul care îşi face loc încet prin trupul meu. O ocupație nedemnă şi, în vremuri ca acestea, ridicolă, ca şi când un bancher cu hainele în flăcări e o glumă, iar un cerşetor cuprins de flăcări nu e. Dar nu mă pot abține. „Uită-te la mine!” Îmi vine să-i strig lui Florence: „Şi eu ard!”

În cea mai mare parte a timpului, am grijă să țin literele cuvântului despărțite unele de altele, asemenea fălcilor unei capcane. Când citesc, citesc precaută, sărind peste rânduri sau paragrafe întregi când prind cu coada ochiului cuvântul gata să atace pe neaşteptate.

Dar în întuneric, în pat, singură, tentația să mă uit la el devine prea puternică. Aproape că mă simt împinsă spre el. Mă gândesc la mine ca la o copilă îmbrăcată într-o rochie lungă şi albă, cu pălărie de paie pe cap, pe o plajă imensă, pustie. În jurul meu zboară nisipul. Îmi țin pălăria cu mâna, îmi înfig bine picioarele în nisip, îmi strâng puterile să mă împotrivesc vântului. Dar după o vreme, în locul ăsta singuratic, unde nimeni nu mă vede, efortul devine prea mare. Mă relaxez. Ca o mână ce mi se pune în şale, vântul îmi dă un brânci. E o uşurare să nu mai opun rezistență. Întâi mergând, apoi alergând, las vântul să mă ducă.

Mă duce, noapte după noapte, la *Neguțătorul din Veneția.* „Nu mănânc, nu dorm, nu respir ca tine?” strigă Shylock evreul. „Nu sângerez ca tine?” şi agită un pumnal cu o livră de carne însângerată înfiptă în vârful lui. „Nu sângerez ca tine?” vin cuvintele evreului cu barbă lungă şi chipă, dansând pe scenă, furios şi chinuit.

Mi-aş striga strigătul către tine, dacă ai fi aici. Dar nu eşti. Prin urmare, trebuie să fie Florence. Florence trebuie să fie cea care să îndure aceste momente când o adevărată explozie de teamă țâşneşte din mine, pârjolind frunza pe ram. „Totul o să fie bine”: astea-s cuvintele pe care vreau să le aud rostite. Vreau să fiu strânsă la pieptul cuiva, al lui Florence, al tău, al oricui, şi să mi se spună că totul va fi bine.

Zăcând în pat noaptea trecută, cu o pernă sub şold, cu brațele apăsate pe piept ca să opresc durerea să se mişte, ceasul arătând 3:45, m-am gândit cu invidie şi alean la Florence în camera ei, dormind tun, înconjurată de copiii ei adormiți, toți patru respirând în cele patru ritmuri diferite ale lor, fiecare respirație puternică şi limpede.

Odată am avut totul, mi-am zis eu. Acum ai tu totul şi eu nimic.

Cele patru ritmuri continuau fără şovăire, la fel şi ticăitul liniştit al ceasului.

Împăturind o foaie de hârtie în două, i-am scris lui Florence un bilet: „Am o noapte proastă. O să încerc să dorm până târziu. Te rog spune-le copiilor să nu facă zgomot. Mulțumesc. E.C.” Am coborât şi am sprijinit biletul în

mijlocul mesei din bucătărie. Apoi, tremurând, m-am întors în pat, am luat pastilele de ora patru, am închis ochii, mi-am încrucişat brațele şi am aşteptat somnul care n-a venit.

Nu pot avea ceea ce doresc să-mi dea Florence. Nimic din ce-mi doresc nu pot avea.

Anul trecut, când aia mică încă era bebeluş ținut în brațe, am dus-o pe Florence cu maşina la Brackenfell, locul unde munceşte soțul ei.

Bineînțeles că s-a aşteptat s-o las acolo şi să plec. Dar fiind curioasă să-i văd bărbatul, să-i văd împreună, am intrat cu ea.

Era târziu într-o după-amiază de sâmbătă. Din parcare am urmat un drum colbuit, pe lângă două hale lungi, până la o a treia, unde un bărbat în salopetă albastră stătea într-un țarc de sârmă şi găinile – de fapt puii de găină – i se încurcau printre picioare. Fetița, Hope, s-a smucit din mâna lui Florence, s-a repezit înainte şi s-a prins de plasă. Ceva ca o privire, o întrebare, o recunoaştere a trecut de la bărbat la Florence şi înapoi.

Dar nu era timp de saluturi. El, William, soțul lui Florence, avea treabă şi treaba nu putea fi întreruptă. Treaba era să se arunce asupra unei găini, s-o ridice de picioare cu capul în jos, să prindă între genunchi corpul care se zbătea, să-i lege o sârmă în jurul picioarelor şi s-o dea mai departe unui al doilea tânăr care-o spânzura, în timp ce ea cârâia şi dădea din aripi, de un cârlig atârnat de un conveier zăngănitor de deasupra capului, iar conveierul o ducea şi mai în adâncul halei unde un al treilea tânăr, îmbrăcat într-un impermeabil stropit cu sânge, îi prindea capul, o apuca strâns de gât şi i-l reteza cu un cuțit atât de mic, încât părea o parte a mâinii sale, apoi azvârlea capul, din aceeaşi mişcare, într-o găleată plină de capete moarte.

Asta era munca lui William şi asta am văzut înainte să fi avut timpul sau prezența de spirit să mă întreb dacă voiam să văd. Şase zile pe săptămână asta făcea. Lega picioarele găinilor. Sau poate că, pe rând, schimba locul cu ceilalți doi şi atârna şi el găinile de cârlig sau le tăia capul. Pentru trei sute de ranzi pe lună, plus mâncare. O muncă pe care o

făcea de cincisprezece ani. Încât nu era imposibil ca unele găini pe care le umplusem cu miez de pâine, gălbenuş şi salvie, şi le unsesem cu ulei, şi le frecasem cu usturoi, să fi fost ținute, în ultimele clipe de viață, între picioarele acestui om, tatăl copiilor lui Florence. Care se trezea la cinci dimineața, când eu încă dormeam, ca să spele cu furtunul tăvile de sub cuşti, să umple cu hrană troacele, să măture halele şi apoi, după micul dejun, să înceapă măcelărirea, jumulirea, scoaterea măruntaielor, congelarea a mii de carcase, împachetarea a mii de capete şi labe, kilometri întregi de intestine, munți de pene.

Ar fi trebuit să plec de cum am văzut ce se petrece acolo. Ar fi trebuit s-o iau din loc şi să fac tot posibilul să uit totul. Şi totuşi am rămas lângă țarcul de sârmă, fascinată, în timp ce bărbații aceia trei semănau moartea printre păsările nezburătoare. Şi lângă mine, copila, cu degetele încleştate de plasă, privea cu nesaț aceeaşi priveliste.

Atât de greu şi totuşi atât de uşor să ucizi, să mori.

S-a făcut şi ora cinci, sfârşitul zilei, iar eu le-am spus la revedere. În vreme ce eu veneam cu maşina spre această casă pustie, William i-a luat pe Florence şi pe copii la baraca unde locuia. El s-a spălat; ea a pregătit cina, pui cu orez, pe o sobă cu gaz, apoi şi-a alăptat fetița. Era o zi de sâmbătă. Unii dintre ceilalți muncitori de la fermă plecaseră să facă vizite, să se distreze. Astfel că Florence şi William i-au putut culca pe copii pe un prici gol şi apoi au ieşit să se plimbe, doar ei doi, în amurgul cald.

S-au plimbat de-a lungul drumului. Au vorbit despre săptămâna care trecuse, cum fusese, ce se mai întâmplase; au vorbit despre viața lor.

Când s-au întors, copiii dormeau tun. Ca să aibă intimitate, au atârnat o pătură în dreptul priciurilor. Apoi, toată noaptea a fost a lor, cu excepția jumătății de oră în care Florence s-a strecurat afară şi şi-a alăptat fetița în întuneric.

Duminică dimineața, William – nu e numele lui adevărat, ci acela sub care e cunoscut în universul muncii lui – şi-a îmbrăcat costumul, şi-a pus pălăria şi s-a încălțat cu pantofii buni. El şi Florence s-au dus în stația de autobuz, ea cu

pruncul în spate, el ținând-o pe Hope de mână. Au luat un autobuz spre Kuilsrivier, apoi un taxi până în Guguletu, la locuința surorii la care stătea fiul lor.

Trecuse de ora zece, ziua începea să fie toridă. Serviciul religios se încheiase; camera de zi era plină de lume, de pălăvrăgeală. După o vreme, bărbații au plecat; era timpul ca Florence s-o ajute pe sora ei la gătit. Hope a adormit pe podea. Un câine a intrat în încăpere, a lins-o pe față, a fost izgonit; fetița, încă adormită, a fost ridicată în brațe şi culcată pe canapea. Într-un moment când au rămas între patru ochi, Florence i-a dat surorii ei banii pentru chiria lui Bheki, pentru mâncare, pantofi, manuale şcolare; sora ei i-a pitit în corset. Apoi a apărut Bheki, şi-a salutat mama. Bărbații s-au întors de unde s-or fi dus şi cu toții s-au aşezat să mănânce prânzul; pui de la fermă, sau fabrică, sau uzină, sau cum s-o fi numind, orez, varză, sos de carne. De afară s-au auzit glasurile prietenilor lui Bheki, îl strigau: el s-a grăbit să termine de mâncat şi s-a ridicat de la masă.

Toate astea s-au întâmplat. Trebuie să se fi întâmplat astfel. Era o după-amiază obişnuită în Africa: vreme de lenevie, zi de lenevie. Aproape că-ți vine să spui: Aşa ar trebui să fie viața.

Şi a venit momentul să plece acasă. S-au îndreptat spre stația de autobuz, Hope călare acum pe umerii tatălui ei. A sosit autobuzul, şi-au luat rămas-bun. Autobuzul le-a dus pe Florence şi pe fiicele ei. Le-a dus la Mowbray, de unde au luat un alt autobuz până în strada St. George's şi un al treilea până în strada Kloof. De la Kloof au mers pe jos. Când au ajuns pe Schoonder, umbrele se lungiseră. Era timpul să-i pregătească cina lui Hope care era smiorcăită şi obosită, să-i facă baie pruncului, să isprăvească de călcat rufele rămase de cu o zi înainte.

Măcar nu măcelăreşte vite, mi-am spus eu; măcar sunt numai găini, cu ochii lor smintiți de găină şi aerele lor de făloşenie. Dar nu-mi puteam lua gândul de la ferma, fabrica, întreprinderea unde muncea soțul femeii care trăia alături de mine, unde zi după zi traversa țarcul în stânga şi-n dreapta, înainte şi înapoi, dându-i ocol iar şi iar, în miros de sânge şi

de pene, în vacarmul de cârâituri furioase, aplecându-se, ridicându-se, apucând, legând, atârnând. M-am gândit la toţi bărbaţii de pe toată întinderea Africii de Sud, care, în timp ce eu stăteam şi priveam de la fereastră, omorau găini, mutau pământ, roabe după roabe pline de pământ; m-am gândit la toate femeile care sortau portocale, coseau butoniere. Cine ar sta să le numere, lopeţile încărcate, portocalele, butonierele, găinile? Un univers al muncii, un univers al număratului. Ca şi când ai sta toată ziua în faţa unui ceas, omorând fiecare următoare secundă, cronometrând scurgerea vieţii.

De când mi-a luat banii, Vercueil o ţine tot într-o băutură, dând pe gât nu numai vin, ci şi coniac. În unele zile nu bea până la prânz, folosind ceasurile de abstinenţă pentru a face capitularea ulterioară şi mai voluptuoasă. Cel mai adesea este deja afumat când pleacă de-acasă la mijlocul dimineţii.

Azi soarele lucea palid când Vercueil s-a întors din preumblarea lui. Eu eram sus, în balcon; s-a aşezat pe jos în curte, fără să mă vadă, cu spatele la zid şi câinele alături. Fiul lui Florence era deja acolo, cu un prieten pe care nu-l mai văzusem înainte, şi Hope la fel, devorându-le din ochi fiecare mişcare. Băieţii aveau un aparat de radio căruia îi dăduseră drumul; scârţâitul şi bubuitul muzicii erau chiar mai rele decât mingea de tenis.

— Apă! le-a strigat Vercueil băieţilor. Aduceţi-mi nişte apă.

Băiatul cel nou, prietenul, a traversat curtea şi s-a lăsat pe vine lângă el. Ce şi-au spus nu am auzit. Băiatul a întins o mână.

— Dă-o-ncoa, a zis el.

Vercueil i-a dat leneş peste mână.

— Dă-mi-o, a insistat băiatul şi, aşezat în genunchi, a început să tragă sticla afară din buzunarul lui Vercueil.

Bărbatul s-a împotrivit, dar mai mult de formă.

Băiatul a deşurubat capacul şi a vărsat coniacul pe pământ. Apoi a azvârlit sticla. Sticla s-a spart. Ce gest prostesc, aşa mi-a venit să-i strig.

— Te transformă în câine! a zis băiatul. Asta vrei să fii, câine?

Câinele, câinele lui Vercueil, a scheunat nerăbdător.

— Du-te dracu', a replicat Vercueil cu limba împleticită.

— Câine! a zis băiatul. Bețivule!

I-a întors lui Vercueil spatele şi, cu mers țanțoş, s-a întors la Bheki. Ce copil îngâmfat, mi-am zis eu. Dacă aşa se poartă noii apărători ai oamenilor, Dumnezeu să ne ferească de ei.

Fetița a adulmecat mirosul de coniac şi a strâmbat din nas.

— Du-te şi tu dracului, a zis Vercueil, concediind-o cu o fluturare de mână.

Ea nu s-a clintit din loc. Apoi, brusc, a făcut stânga-mprejur şi a fugit spre camera mamei ei.

Muzica bubuia mai departe. Vercueil a adormit, căzut într-o rână, lângă zid, ținând capul câinelui pe genunchi. Eu m-am întors la cartea mea. N-a trecut mult şi soarele s-a ascuns în nori, iar aerul s-a răcit. A început să burnițeze. Câinele s-a scuturat şi a intrat în magazie. Vercueil s-a ridicat în picioare şi l-a urmat. Eu mi-am strâns lucrurile.

Deodată s-a auzit zarvă în magazie. Întâi a ieşit câinele, s-a răsucit în loc şi s-a pus pe lătrat; apoi a ieşit Vercueil, cu spatele; apoi cei doi băieți. Când al doilea băiat, prietenul, s-a apropiat de el, Vercueil s-a repezit şi l-a lovit în gât cu latul mâinii. Surprins, băiatul a scos un icnet şuierat: l-am auzit chiar şi eu, de pe balcon. L-a lovit la rândul său pe Vercueil, care s-a dezechilibrat şi aproape a căzut. Câinele țopăia în jurul lor, hămăind. Băiatul l-a mai lovit o dată pe Vercueil şi de data asta i s-a alăturat şi Bheki.

— Terminați! le-am strigat eu de sus.

Nu m-au luat în seamă. Vercueil căzuse la pământ; ei îl izbeau cu picioarele; Bheki şi-a scos cureaua de la pantaloni şi a început să-l biciuiască.

— Florence! am țipat eu. Opreşte-l!

Vercueil şi-a acoperit fața cu mâinile, să se apere. Câinele s-a azvârlit asupra lui Bheki; Bheki i-a dat un brânci, aruncându-l îndărăt, şi a continuat să-l croiască pe Vercueil.

— Terminați, voi doi! am strigat, încleştându-mă de balustradă. Dacă nu terminați acum, chem poliția!

Atunci a ieşit Florence. S-a răstit la ei şi băieții au încetat.

Vercueil s-a chinuit să se ridice în picioare. Am coborât cât am putut de iute.

— Cine-i băiatul ăsta? am întrebat-o pe Florence.

Băiatul, care vorbea cu Bheki, a tăcut şi s-a uitat la mine. Nu mi-a plăcut privirea lui: arogantă, combativă.

— Un prieten de la şcoală, a răspuns Florence.

— Trebuie să plece acasă, am zis eu. Deja e prea mult pentru mine. Nu admit încăierări în curtea din spate. Nu admit să se vânture străinii aici ca la ei acasă.

Buza lui Vercueil sângera. Ciudat să văd sânge pe fața aia cu pielea tăbăcită. Parcă era miere pe cenuşă.

— Nu e un străin, a venit în vizită, a spus Florence.

— Ne trebuie permis ca să venim aici? a întrebat Bheki. A schimbat o privire cu prietenul său. Ne trebuie permis?

Aşteptau amândoi răspunsul meu, mă provocau. Radioul cânta încă: o voce inumană, obositoare: îmi venea să-mi astup urechile cu mâinile.

— N-am zis nimic de permise, am ripostat eu. Dar ce drept are el să vină aici şi să-l atace pe omul ăsta? Omul ăsta locuieşte aici. E casa lui.

Nările lui Florence au fremătat.

— Da, am zis eu, întorcându-mă către ea, şi el locuieşte aici, e casa lui.

— Locuieşte aici, a spus Florence, dar e un gunoi. Om de nimic.

— *Jou moer!* a zis Vercueil. Îşi scosese pălăria şi-i lovea calota pe dinăuntru, ca să-i redea forma; deodată şi-a ridicat mâna în care ținea pălăria, ca pentru a o lovi pe femeie. *Jou moer!*

Bheki i-a smuls pălăria din mână şi a aruncat-o pe acoperişul garajului. Câinele s-a pus pe un lătrat furios. Încet, pălăria a alunecat în jos pe panta acoperişului.

— Nu e un gunoi, am spus eu, coborându-mi vocea, adresându-mă doar lui Florence. Nu există gunoaie umane. Toți suntem oameni.

Dar Florence n-avea chef de predică.

— Un om de nimic, bea de stinge, a zis ea. Bea, bea, bea toată ziua. Nu-mi place să-l văd aici.

Un om de nimic: asta era el? Da, poate: om de nimic: bună expresia asta veche, auzită prea rar în ziua de azi.

— E mesagerul meu, am zis eu.

Florence mi-a aruncat o privire suspicioasă.

— O să-mi ducă mesajele, am spus eu.

A dat din umeri. Vercueil a plecat târşâindu-şi picioarele, cu pălărie şi câine cu tot. Am auzit zăvorul de la poartă clicăind.

— Spune-le băieților să-l lase în pace, am zis eu. Nu face nimic rău.

Ca un motan bătrân alungat de masculii tineri, Vercueil s-a dus să se ascundă, să-şi lingă rănile. Mă şi văd scotocind parcurile, strigând încet: „Domnule Vercueil! Domnule Vercueil!” O bătrână care-şi caută pisica.

Florence e foarte mândră – şi nu se fereşte s-o arate – de felul în care Bheki s-a descotorosit de omul de nimic, dar prezice că o să se întoarcă de cum va începe să plouă. Eu una mă îndoiesc că-l vom vedea cât băieții sunt aici. I-am şi spus-o lui Florence.

— Tu le arăți lui Bheki şi prietenilor lui că pot să ridice mâna împotriva celor mai în vârstă decât ei, fără să-i pedepsească cineva. Asta e o greşeală. Da, orice-ai gândi despre el, Vercueil este mai în vârstă decât ei! Cu cât cedezi mai mult, Florence, cu atât se vor purta copiii mai scandalos. Îmi spuneai că admiri generația fiului tău, pentru că nu se teme de nimic. Fii atentă: s-ar putea să nu le mai pese de propriile vieți şi să sfârşească nepăsându-le de viața nimănui. Ceea ce admiri la ei nu este neapărat şi ce e mai bun.

Mă tot gândesc, am continuat eu, la ce mi-ai spus deunăzi: că nu mai există mame şi tați. Nu pot să cred că ai vorbit serios. Copiii nu pot să crească fără mame şi tați. Incendiile şi fărădelegile despre care auzim, duritatea şocantă, chiar şi faptul ăsta de a-l bate pe domnul Vercueil – a cui e vina, până la urmă? Bineînțeles că vina e a părinților care spun: „Du-te, fă cum vrei, de-acum eşti propriul tău stăpân, eu renunț la orice autoritate asupra ta”. Care copil doreşte cu

adevărat în adâncul sufletului să i se spună aşa ceva? Bineînțeles că le va întoarce spatele derutat, gândind: „Mamă nu mai am, tată nu mai am: atunci să-mi fie moartea mamă, să-mi fie moartea tată”. Vă spălați pe mâini de ei, iar ei se transformă în copiii morții.

Florence a clătinat din cap.

— Nu, a zis ea ferm.

— Dar îți aminteşti ce mi-ai spus anul trecut, Florence, când în oraşe se întâmplau lucrurile acelea incalificabile? Mi-ai spus: „Am văzut o femeie care a luat foc, ardea, şi când a țipat după ajutor, copiii au râs şi au turnat şi mai multă benzină pe ea”. Mi-ai spus: „Nu credeam că o să trăiesc să văd aşa ceva”.

— Da, aşa am spus şi e adevărat. Dar cine i-a făcut aşa cruzi? Albii i-au făcut aşa cruzi.

A tras aer în piept, adânc, pătimaş. Eram în bucătărie. Ea călca. Mâna care ținea fierul a apăsat cu putere în jos. Florence m-a săgetat cu privirea. I-am atins uşor mâna. A ridicat fierul. Pe cearşaf se vedea un început de pată maronie de arsură.

Nici un strop de milă, mi-am zis eu: un război fără milă, fără limite. Un război pe care merită să-l ratezi.

— Şi când într-o bună zi vor fi mari, am zis eu încet, crezi că îi va părăsi cruzimea? Ce fel de părinți vor deveni cei care au fost învățați că vremea părinților a luat sfârşit? Pot părinții să fie recreați, odată ce ideea de părinți a fost distrusă înlăuntrul lor? Calcă în picioare un om şi-l lovesc pentru că bea. Dau foc oamenilor şi râd văzându-i cum mor arzând. Cum se vor purta cu propriii copii? De ce fel de dragoste vor fi în stare? Inimile li se preschimbă în piatră văzând cu ochii, şi ei ce spun? Tu spui: „Ăsta nu e copilul meu, ăsta e copilul omului alb, ăsta e monstrul făcut de omul alb”. Asta e tot ce poți spune? Ai de gând să dai vina pe albi pentru ce fac ei, şi să întorci spatele?

— Nu, a zis Florence. Nu e adevărat. Eu nu întorc copiilor mei spatele.

A împăturit cearşaful de-a latul şi de-a lungul, de-a latul şi de-a lungul, colțurile potrivindu-se precis, hotărât, unele

peste altele.

— Ăştia sunt copii buni, sunt ca fierul, suntem mândri de ei.

A întins pe scândura de călcat prima faţă de pernă. Am aşteptat-o să continue să vorbească. Dar n-a mai urmat nimic. N-o interesa să discute în contradictoriu cu mine.

Copii de fier, am zis în gândul meu. Florence, şi ea, oarecum de fier. Epoca de fier. După care vine epoca de bronz. Cât va trece, oare cât va trece până când se întorc în ciclurile lor epocile mai blânde, epoca de argilă, epoca de pământ? O mamă de familie, spartană, cu inima de fier, aducând pe lume fii pentru naţiune. „Suntem mândri de ei.” Noi. Veniţi acasă fie sub scut, fie pe scut.

Iar eu? Unde e inima mea în toate astea? Singurul meu copil se află la mii de kilometri depărtare, în siguranţă; în curând voi fi fum şi cenuşă; prin urmare, ce contează pentru mine că a venit o vreme în care copilăria este dispreţuită, iar copiii se învaţă unii pe alţii să nu zâmbească niciodată, să nu plângă niciodată, să-şi ridice în aer pumnii ca nişte baroase? E cu adevărat un timp în afara timpului, tras afară din pământ, nelegitim, monstruos? La urma urmei, ce-a dat naştere epocii de fier dacă nu epoca de granit? Nu i-am avut pe Voortrekkeri, generaţie după generaţie de Voortrekkeri, copii de buri, încrâncenaţi la chip, cu buzele strânse, mărşăluind, cântându-şi imnurile lor patriotice, salutându-şi drapelul, jurând să moară pentru patria lor? *Ons sal lewe, ons sal sterwe.* Oare nu mai există zelatori albi care propovăduiesc copiilor lor – dintre care unii sunt prea mici să-şi lege singuri şireturile – vechiul regim de disciplină, muncă, obedienţă, sacrificiu de sine, un regim al morţii? Ce coşmar, de la început până la sfârşit! Spiritul de la Geneva triumfând în Africa. Calvin, cu robă neagră, cu sânge subţire, întotdeauna rece, frecându-şi mâinile în lumea de apoi, zâmbind cu zâmbetul lui îngheţat. Calvin victorios, renăscut în dogmatismele şi vânătorii de vrăjitoare din ambele oştiri. Ce norocoasă eşti că ai lăsat toate astea în urmă!

Celălalt băiat, prietenul lui Bheki, a sosit pe o bicicletă

roşie, având cauciucuri groase, albastre ca cerul. Când m-am dus la culcare noaptea trecută, bicicleta era în curte, lucind umedă în lumina lunii. La ora şapte azi-dimineaţă, când m-am uitat pe geam afară, bicicleta era tot acolo. Mi-am luat pastilele de dimineaţă şi am mai dormit o oră. Am visat că eram prinsă într-o mulţime. Forme mă împingeau, mă loveau, înjurau folosind cuvinte pe care nu le puteam distinge, murdare, ameninţătoare. Ripostam cu lovituri, dar braţele mele erau braţe de copil: *pff, pff,* pufăiau loviturile mele, ca nişte pufăituri de aer.

M-a trezit răsunetul de voci ridicate, a lui Florence şi a unei alte persoane. Am apăsat pe sonerie o dată, de două ori, de trei ori, de patru ori. În sfârşit, Florence a venit.

— E cineva la uşă, Florence?

Florence a ridicat de pe jos cuvertura şi a împăturit-o la piciorul patului.

— Nu e nimeni, a răspuns ea.

— Prietenul fiului tău a rămas aici peste noapte?

— Da. Nu poate merge cu bicicleta pe întuneric, e prea periculos.

— Şi unde a dormit?

Florence s-a îndreptat de spate.

— În garaj. Au dormit în garaj amândoi, el şi Bheki.

— Dar cum au intrat în garaj?

— Au deschis fereastra.

— Nu mă pot întreba pe mine înainte să facă aşa ceva?

Tăcere. Florence a luat tava.

— Băiatul ăsta o să stea şi el aici, în garaj? Dorm în maşina mea, Florence?

Florence a clătinat din cap.

— Nu ştiu. Pe ei trebuie să-i întrebaţi.

La mijlocul zilei, bicicleta era tot acolo. Din băieţi, nici urmă. Dar când m-am dus la cutia poştală, vizavi pe stradă era parcată o dubită galbenă de poliţie, iar înăuntru doi tipi în uniformă, cel aşezat în dreptul meu adormit cu obrazul lipit de geam.

I-am făcut semn celui aşezat la volan. Motorul a prins viaţă, adormitul s-a îndreptat în scaun, duba a urcat pe

trotuar, a făcut brusc un viraj strâns şi a oprit lângă mine.

Mă aşteptam să coboare. Dar nu, stăteau acolo fără să scoată un cuvânt, aşteptând ca eu să vorbesc. Sufla un vânt rece de la nord-vest. Mi-am strâns capotul la gât. Radioul din dubă a pârâit. „*Vier-drie-agt”,* a zis o voce de femeie. Au ignorat-o. Doi tineri în albastru.

— Vă pot fi de ajutor? am întrebat eu. Aşteptaţi pe cineva?

— Ne puteţi fi de ajutor? Nu ştiu, doamnă. Dumneavoastră să ne spuneţi dacă ne puteţi fi de ajutor.

Pe vremea mea, m-am gândit eu, poliţiştii se adresau politicos doamnelor. Pe vremea mea, copiii nu dădeau foc şcolilor. *Pe vremea mea:* o expresie întâlnită, în ziua de azi, doar în scrisorile către editor. Bătrâni şi bătrâne, tremurând de furie justificată, iau în mână stiloul, ultima armă ce le-a rămas. Pe vremea mea, de-acum încheiată; în viaţa mea, de-acum trecută.

— Dacă îi căutaţi pe băieţii aceia doi, vreau să ştiţi că eu le-am dat voie să stea aici.

— Care băieţi, doamnă?

— Băieţii care-au venit în vizită aici. Băieţii din Guguletu. Elevii.

Din radio au izbucnit zgomote.

— Nu, doamnă, habar n-am de băieţii din Guguletu. Vreţi să-i căutăm?

Cei doi şi-au aruncat o privire, o privire amuzată. M-am prins de bara porţii. Capotul s-a desfăcut, am simţit vântul rece pe gât, pe piept.

— Pe vremea mea, am zis eu, rostind răspicat fiecare cuvânt vechi, discreditat, caraghios, poliţiştii nu vorbeau aşa cu o doamnă.

Şi le-am întors spatele.

Radioul a cârâit ca un papagal în urma mea; sau poate că ei au făcut ca aparatul să cârâie astfel, îi cred în stare. O oră mai târziu, duba galbenă era tot acolo, în faţa porţii.

— Chiar cred că trebuie să-l trimiţi acasă pe băiatul ăla, i-am spus lui Florence. O să-l bage în belea pe fiul tău.

— Nu pot să-l trimit acasă, a zis Florence. Dacă pleacă el, pleacă şi Bheki. Aşa sunt – a mai zis ea, ridicând o mână, cu

două degete încrucişate. Aici-s mai în siguranță. În Guguletu e belea tot timpul, şi-apoi vine poliția şi trage.

Împuşcături în Guguletu: ce-o fi ştiind Florence despre asta, ce-i fi ştiind tu la douăzeci de mii de kilometri depărtare, eu una habar n-am. În ştirile ce-mi parvin nu se spune nimic despre belele, despre împuşcături. Țara ce-mi este prezentată e o țară de vecini zâmbitori.

— Dacă stau aici ca să scape de lupte, de ce-i caută poliția?

Florence a tras adânc aer în piept. De când se născuse aia mică, mocnea în ea o furie abia reținută.

— Nu pe *mine* trebuie să mă întrebați, doamnă, a declarat ea, de ce vine poliția după copii şi-i urmăreşte, şi trage în ei, şi-i bagă la închisoare. Nu pe *mine* trebuie să mă întrebați.

— Foarte bine, am zis, n-o să mai fac greşeala asta. Dar nu-mi pot transforma casa într-un liman pentru toți copiii care fug din oraşe.

— Şi de ce nu? m-a întrebat Florence, aplecându-se în față. De ce nu?

Am dat drumul la apă caldă în vană, m-am dezbrăcat şi, chinuită de dureri, m-am cufundat înăuntru. *De ce nu?* Mi-am lăsat capul în piept; vârfurile părului, căzându-mi peste față, au atins apa; picioarele, cu pete, cu vene albastre, se-ntindeau înaintea mea ca nişte bețe. O femeie bătrână, bolnavă şi urâtă, agățându-se de ceea ce i-a mai rămas. Cei vii, pierzându-şi răbdarea cu muribunzii care nu se lasă duşi; muribunzii, invidioşi pe cei vii. Un spectacol dezgustător: de s-ar isprăvi mai iute.

În baie nu e sonerie. Mi-am dres vocea şi am strigat: „Florence!” Țevi neizolate şi pereți albi mi-au răspuns cu un ecou gol. Absurd să-mi închipui că Florence mă va auzi. Şi dacă m-ar auzi, de ce-ar veni?

Dragă mamă, mi-am spus eu în gând, uită-te în jos la mine, întinde-ți mâna spre mine!

Am început să tremur din cap până-n picioare. În spatele pleoapelor închise am văzut-o pe mama, aşa cum arată când mi-apare dinaintea ochilor, în hainele ei ponosite, de femeie bătrână, ascunzându-şi chipul.

— Vino la mine! am şoptit eu.

Dar n-a vrut. Întinzându-şi brațele ca un şoim care planează, mama a început să urce spre cer. Tot mai sus se înălța deasupra mea. A ajuns la stratul norilor, l-a străpuns, a urcat mai departe. Cu fiecare kilometru pe care-l urca, întinerea. Părul i-a devenit din nou negru, pielea proaspătă. Hainele vechi au căzut de pe ea ca frunzele uscate, dând la iveală rochia albastră cu pana la butonieră, pe care-o poartă în primele mele amintiri cu ea, din vremea când lumea era tânără şi totul era posibil.

Şi se tot înălța, în perfecțiunea eternă a tinereții, neschimbată, zâmbitoare, visătoare, pierdută, până la marginea a înseşi bolții cereşti.

— Mamă, uită-te în jos la mine! am şoptit în baia goală.

Ploile au început devreme anul ăsta. E a patra lună de ploaie. Atingi pereții şi imediat apar pete de jilăveală. Din loc în loc, vopseaua se umflă şi se sparge. Hainele mele au un miros amar, de mucegai. Ce dor îmi este ca, măcar încă o dată, să îmbrac lenjerie proaspătă, mirosind a soare! De mi s-ar acorda încă o plimbare într-o după-amiază de vară, în josul bulevardului, printre trupurile oacheşe ale copiilor care se întorc acasă de la şcoală, râzând, chicotind, mirosind a transpirație tânără, curată, fetele tot mai frumoase în fiecare an, *plus belles.* Şi dacă e să nu fie asta, măcar să fie, până în ultima clipă, recunoştință neîngrădită, recunoştință venită din inimă, pentru că mi s-a acordat un răstimp în această lume de minuni.

Scriu aceste cuvinte şezând în pat, cu genunchii lipiți din pricina frigului de august. *Recunoştință:* scriu cuvântul şi-l citesc de la coadă la cap. Ce înseamnă? În fața ochilor mei devine dens, întunecat, misterios. Apoi se întâmplă ceva. Încet, asemenea unei rodii, inima îmi explodează de recunoştință; asemenea unui fruct ce se sparge şi lasă la vedere semințele iubirii. *Recunoştință, rodie*: cuvinte înfrățite.

La cinci dimineața m-a trezit ploaia grea. Perdele de ploaie, revărsându-se peste marginile jgheaburilor înfundate,

scurgându-se printre ţigle crăpate. Am coborât, mi-am făcut un ceai şi, învelită într-un pled, m-am apucat să fac socotelile cheltuielilor lunare.

Poarta a clicăit şi paşi au înaintat pe alee. O siluetă cocârjată sub un sac de plastic negru s-a furişat prin dreptul ferestrei. Am ieşit în verandă.

— Domnule Vercueil! am strigat în ploaia torenţială.

Nici un răspuns. Ridicând umerii, învelindu-mă mai strâns în capot, am ieşit. În clipa următoare, papucii cu marginea aia caraghioasă de lână de oaie s-au muiat de apă. Am traversat curtea pleoscăind printre pârâiaşele de apă de ploaie. La intrarea întunecoasă în magazie m-am ciocnit de cineva: Vercueil, care stătea cu spatele la mine. A scos o înjurătură.

— Hai înăuntru! am strigat ca să acopăr zgomotul ploii. Hai în casă! Nu poţi dormi aici!

Încă ţinând sacul pe cap ca pe o glugă, m-a urmat în bucătărie şi în lumină.

— Lasă chestia aia udă afară, i-am zis.

Apoi, şocată, am văzut că în urma lui mai intrase cineva. O femeie, mică de statură, abia îmi ajungea până la umăr, dar bătrână, sau cel puţin nu tânără, cu un chip puhav, o căutătură piezişă şi piele lividă.

— Asta cine e? am întrebat.

Vercueil se uita ţintă la mine, cu ochii lui galbeni, sfidători. Om-câine! mi-am zis eu.

— Puteţi aştepta înăuntru până se opreşte ploaia, apoi vreau să plecaţi, le-am zis celor doi cu răceală şi le-am întors spatele.

Mi-am schimbat hainele, m-am încuiat în dormitor şi am încercat să citesc. Dar cuvintele treceau de mine, foşnind ca frunzele. Uşor mirată, am simţit cum mi se închid pleoapele, am auzit cartea alunecându-mi din mâini.

Când m-am trezit, gândul ce mi-a venit întâi în minte a fost să-i scot din casă.

Nici urmă de femeie; dar Vercueil dormea în living, făcut covrig pe canapea, cu mâinile între genunchi şi pălăria încă oarecum pe cap. L-am scuturat. A tresărit, şi-a umezit

buzele, a scos un sunet mormăit, somnoros, de protest. Acelaşi sunet – mi-am amintit pe dată – pe care-l scoteai şi tu când te trezeam să mergi la şcoală. „Ora de sculare!” strigam eu în timp ce dădeam perdelele la o parte; răsucindu-te cu spatele la lumină, exact aşa mormăiai. „Hai, draga mea, e vremea să te scoli!” îți şopteam în ureche, încă fără să trag de tine, dându-mi răgaz să mă aşez lângă tine şi să-ți mângâi părul, mângâiere după mângâiere, vârfurile degetelor pulsând de iubire, în timp ce tu te agățai până în ultima clipă de trupul somnului. Să fie aşa tot timpul! gândeam eu, cu mâna pe capul tău, curentul iubirii gonind prin ea.

Iar acum, murmurul tău somnoros, mângâietor, renăscut în gâtlejul acestui bărbat! Să mă aşez şi lângă el, să-i ridic pălăria, să-i mângâi părul soios? M-am înfiorat de scârbă. Ce uşor e să iubeşti un copil, ce greu să iubeşti ceea ce devine un copil! Odată, demult, cu pumnii la urechi şi ochii strâns închişi în extaz, creatura asta a plutit şi ea într-un uter de femeie, i-a băut din sânge, pântec la pântec. Şi el a trecut prin porțile de os spre strălucirea de afară, şi lui i s-a îngăduit să cunoască iubirea maternă, *amor matris*. Apoi, cu trecerea timpului, a fost dezvățat de asta, obligat să stea pe propriile picioare, şi a început să crească uscat, debil, deformat. O viață separată, cu lipsuri, ca toate viețile; dar în cazul ăsta, fără doar şi poate, mult mai subnutrită decât majoritatea celorlalte. Un bărbat la mijlocul vieții încă sugând din sticle, tânjind după beatitudinea inițială, căutând-o în stările lui de torpoare.

În timp ce stăteam şi-l priveam, femeia lui a intrat în cameră. Ignorându-mă, s-a prăbuşit la locul ei, un culcuş de perne pe podea. A scos un râgâit mirosind a apă de colonie: a mea. În urma femeii a intrat Florence, zborşită.

— Nu-mi cere să-ți explic, Florence, am zis eu. Lasă-i în pace, dorm ca să dea ceva uitării.

Ochelarii lui Florence au scăpărat, voia să spună ceva, dar eu i-am tăiat-o scurt:

— Te rog! N-o să rămână aici.

Cu toate că am tras apa la toaletă de câteva ori, tot persista un miros dulceag şi dezgustător, ce-mi făcea greață.

Am aruncat carpeta din baie afară, în ploaie.

Mai târziu, când copiii se aflau în bucătărie cu Florence, la micul dejun, am coborât din nou. Fără nici un preambul m-am adresat lui Bheki:

— Am auzit că tu şi prietenul tău aţi dormit în maşina mea. De ce nu mi-aţi cerut voie?

S-a lăsat tăcerea. Bheki nu şi-a ridicat privirile spre mine. Florence tăia pâine.

— De ce nu mi-aţi cerut voie? Răspunde-mi!

Fetiţa s-a oprit din mestecat, a căscat ochii la mine.

De ce mă purtam atât de ridicol? Pentru că eram nervoasă. Pentru că mă săturasem să fiu folosită. Pentru că dormiseră în maşina mea personală. Maşina mea, casa mea: ale mele; încă nu plecasem de pe lumea asta.

Apoi, din fericire, a apărut Vercueil şi tensiunea s-a spart. A trecut prin bucătărie, fără să se uite nici în stânga, nici în dreapta, şi a ieşit pe verandă. L-am urmat. Câinele sărea pe el, ţopăia, dădea din coadă, plin de bucurie. A sărit şi pe mine, mânjindu-mi fusta cu labele ude. Ce stupid arată cineva care se fereşte de-un câine!

— Te rog să-ţi scoţi prietena din casă, i-am spus eu.

Uitându-se în sus la un cer greu de nori, Vercueil n-a zis nimic.

— Dacă n-o scoţi tu imediat, o scot eu! am ţipat furioasă.

M-a ignorat.

— Ajută-mă, i-am cerut lui Florence.

Femeia zăcea cu faţa în jos, pe patul ei de perne, cu o pată de umezeală la colţul gurii. Florence a tras-o de braţ. Femeia s-a ridicat ameţită. Pe jumătate ghidând-o, pe jumătate împingând-o, Florence i-a făcut vânt afară din casă.

Vercueil ni s-a alăturat pe alee.

— Asta întrece orice măsură! m-am stropşit la el.

Cei doi băieţi erau deja în stradă, cu bicicleta. Făcându-se că nu observă gâlceava noastră, au pornit-o în sus pe Schoonder, Bheki călare pe cadru, prietenul lui pedalând.

Cu voce răguşită, într-un potop incoerent de obscenităţi, femeia a început s-o înjure pe Florence. Florence mi-a aruncat o privire malițioasă.

— Gunoi, a zis ea şi s-a depărtat cu pas hotărât.

— Nu vreau s-o mai văd pe femeia asta niciodată, i-am zis Iui Vercueil.

Bicicleta cu cei doi băieți călare a reapărut de după culmea dealului, pe Schoonder gonea spre noi, prietenul lui Bheki pedala din răsputeri. În urma lor, duba galbenă a poliției, cea de ieri.

La curbă era parcată o camionetă, cu țevi şi tije în remorcă, materiale pentru canalizare. Bicicleta avea loc suficient să treacă. Dar când duba a ajuns în dreptul băieților, portiera din dreptul lor s-a deschis brusc, izbindu-l dintr-o parte. Bicicleta s-a dezechilibrat şi n-a mai putut fi controlată. L-am zărit pe Bheki alunecând, cu brațele ridicate deasupra capului, pe celălalt băiat ridicându-se sprijinit de pedale, ferindu-şi fața şi întinzând o mână, ca să se apere. Peste zgomotul ce venea de pe strada Mill, am auzit distinct bufnetul unui trup oprit în plin zbor, un „Ah!” adânc, surprins, de aer dat afară din plămâni, zdrangănul bicicletei când s-a izbit de camioneta instalatorului.

— Dumnezeule! am țipat cu o voce ascuțită, rămasă în văzduh, pe care n-am recunoscut-o ca fiind a mea.

Timpul a părut să se oprească şi iar să se scurgă, lăsând în urmă o breşă: într-o clipă, băiatul a întins mâna ca să se salveze, în clipa următoare zăcea grămadă în şanț. Apoi ecoul țipătului meu s-a risipit şi scena s-a recompus cu toate elementele ei familiare: strada Schoonder într-o dimineață liniştită a unei zile de lucru, cu o dubă galben-deschis care tocmai dă colțul.

Un câine, un retriever, a venit cu pas mărunt să vadă despre ce e vorba. Câinele lui Vercueil l-a amuşinat pe retriever, în vreme ce retrieverul, ignorându-l, a amuşinat asfaltul, apoi s-a apucat să-l lingă. Eu voiam să mă mişc, dar nu puteam. Era o răceală în mine, mădularele îmi păreau să se depărteze, mi-a venit în minte cuvântul *leşin,* cu toate că n-am leşinat în viața mea. *Țara asta!* mi-am zis. Apoi: *Slavă Domnului că a plecat de-aici!*

O poartă s-a deschis şi şi-a făcut apariția un bărbat îmbrăcat în haine albastre de lucru. I-a dat retrieverului un

picior, câinele a sărit în lături, surprins şi jignit.

— Isuse! a exclamat omul.

S-a aplecat şi a început să tragă de mădularele încurcate în cadrul bicicletei.

M-am apropiat tremurând.

— Florence! am strigat.

Dar Florence nu se zărea nicăieri.

Punându-şi câte un picior de-o parte şi de alta a trupurilor, instalatorul a ridicat bicicleta şi a dat-o deoparte. Bheki zăcea sub celălalt băiat. Chipul îi era foarte încruntat; îşi tot lingea buzele; ochii îi erau închişi. Câinele lui Vercueil a vrut să-l lingă.

— Şterge-o! am şoptit, împingându-l cu piciorul.

Câinele a dat din coadă.

Lângă mine a apărut o femeie, ştergându-şi mâinile de-un prosop.

— Sunt băieții cu ziarele? a întrebat ea. Sunt băieții cu ziarele, ştiți cumva?

Am clătinat din cap.

Cu o mână nesigură, bărbatul în albastru şi-a trecut din nou un picior peste trupurile lor. Ceea ce-ar fi trebuit să facă era să ridice greutatea inertă a celuilalt băiat care zăcea cu fața în jos peste Bheki. Dar nu voia s-o facă, şi nici eu nu voiam s-o facă. Era ceva nelalocul său, ceva nefiresc în felul în care zăcea băiatul.

— Mă duc să telefonez la salvare, a zis femeia.

M-am aplecat şi am ridicat brațul inert al băiatului.

— Stați! m-a oprit bărbatul. Să fim atenți.

Prinzându-l pe sub umeri, l-a tras pe băiat de pe Bheki şi l-a întins pe asfalt. Bheki a deschis ochii.

— Bheki! am zis eu.

Bheki mi-a aruncat o privire liniştită, indiferentă.

— Totul e în regulă! am zis eu.

Continua să mă privească, accepta minciuna, treacă de la el.

— Salvarea e pe drum, am mai zis eu.

Deodată Florence era acolo, îngenunchind lângă fiul ei, vorbindu-i precipitat, mângâindu-l pe cap. El a început să

răspundă, cuvinte încete, molfăite. Mâna lui Florence s-a oprit în timp ce ea asculta.

— S-au izbit de partea din spate a camionetei ăsteia, am explicat eu.

— E camioneta mea, a zis bărbatul în albastru.

— Poliția i-a împins, am spus eu. E incredibil, pur şi simplu incredibil. Aceiaşi doi polițişti care au fost aici ieri, sunt sigură.

Florence şi-a strecurat o mână pe sub capul lui Bheki. Băiatul s-a ridicat încet în şezut. Un pantof îi căzuse din picior; un crac al pantalonului se sfâşiase şi se îmbibase de sânge. Cu băgare de seamă, Florence a dat la o parte materialul sfâşiat şi s-a uitat atent la rană. Palmele lui Bheki erau julite, pielea îi atârna fâşii.

— Salvarea e pe drum, am zis eu.

— N-avem nevoie de salvare, a spus Florence.

Greşea. Celălalt băiat zăcea răstignit pe spate. Folosindu-se de propria jachetă, instalatorul încerca să oprească sângele ce-i curgea şiroaie pe față. Dar şuvoiul nu se oprea. Instalatorul a ridicat jacheta îmbibată şi, timp de o secundă, înainte ca fruntea să i se întunece din nou de sânge, am văzut cum îi atârna carnea, ca o halcă tranşată cu un cuțit de măcelar. Sângele curgea compact în ochii băiatului, îi făcea părul să lucească; picura pe asfalt; era peste tot. Nu ştiam că sângele poate fi atât de întunecat, atât de gros, de greu. Ce inimă trebuie să aibă, mi-am spus, ca să pompeze sângele ăla şi să nu se oprească din pompat!

— Vine salvarea? a întrebat instalatorul. Pentru că nu ştiu cum să opresc asta.

Era transpirat din cap până-n picioare; şi-a schimbat poziția şi pantoful lui, îmbibat de sânge, a scârțâit.

Îmi aduc aminte că aveai unsprezece ani când ți-ai tăiat degetul mare la maşina de tăiat pâine. Te-am dus imediat la camera de urgență de la Groote Schuur. Ne-am aşezat pe o bancă, aşteptând să-ți vină rândul, tu aveai degetul înfăşurat cu tifon şi ți-l strângeai ca să opreşti sângerarea. „Ce-o să mi se-ntâmple?” ai şoptit tu. „O să-ți facă o injecție şi o să-ți pună copci”, ți-am şoptit la rândul meu. „Doar câteva copci,

doar câteva înțepături.”

Era o zi de sâmbătă, abia se însera şi totuşi la urgență începeau să fie aduşi răniți. Un bărbat, cu pantofi albi şi un costum negru şifonat, scuipa tot timpul sânge într-un vas. Un tânăr pe o targă, gol până la brâu, deschis la curea, ținea pe pântec un ghem de cârpă udă. Sânge pe podea, sânge pe bănci, ce conta bietul nostru flecuşteț pe lângă torentul acesta de sânge negru? Ghiocel, micuța copilă, pierdută într-o peşteră de sânge, la fel şi mama ei. O țară ce risipeşte sângele. Soțul lui Florence, cu şorțul lui de muşama galbenă şi cizme galbene, înotând în sânge, vite răsturnate, cu grumazurile despicate, azvârlind, ca nişte balene, ultime jeturi în aer. Pământul uscat sorbind sângele acestor făpturi. O țară care bea râuri de sânge şi nu se satură niciodată.

— Lasă-mă pe mine, i-am spus eu instalatorului.

S-a dat la o parte. Am îngenuncheat şi am ridicat jacheta albastră îmbibată. Sângele curgea pe chipul băiatului într-un şiroi constant, egal. Între degetele mari şi arătătoare am strâns cât am putut de tare marginile cărnii desprinse. Câinele lui Vercueil iar s-a vârât lângă noi.

— Ia câinele ăsta de-aici, m-am răstit eu.

Instalatorul i-a dat un şut. Câinele a scheunat şi s-a depărtat cu coada între picioare. Unde era Vercueil? Oare chiar aşa era, chiar era om de nimic?

— Du-te şi mai dă un telefon, i-am cerut instalatorului.

Atâta vreme cât strângeam bine, puteam stăvili şuvoiul. Dar cum slăbeam strânsoarea, sângele se pornea din nou, constant. Era doar sânge, nimic mai mult, sânge ca al tău şi al meu. Dar niciodată înainte nu văzusem ceva atât de roşu şi atât de negru. Poate că era un efect al pielii, tinere, suple, ca o catifea întunecată, peste care curgea; dar chiar şi pe mâinile mele părea mai întunecat şi mai sclipitor decât ar trebui să fie sângele. Mă uitam la el fascinată, înspăimântată, cuprinsă de o adevărată încremenire contemplativă. Şi totuşi era imposibil, în străfundul ființei mele era imposibil să mă las pradă acestei încremeniri, să mă relaxez şi să nu fac nimic să opresc şuvoiul. De ce? mă întreb acum. Şi răspund: Pentru că sângele este prețios, mult mai

prețios decât aurul şi diamantele. Pentru că sângele este unul singur: un iaz de viață dispersat între noi, în existențe separate, dar, prin natura lor, formând un tot: împrumutat, nu dat: deținut în comun, dat spre păstrare pentru a fi conservat şi părând a trăi în noi, dar numai părând, căci cu adevărat noi trăim în el.

O mare de sânge, în sfârşit reasamblată: aşa va fi la sfârşitul zilelor? Sângele tuturor: o Mare Baikal, negru-roşcată, sub un cer siberian albastru, iernatic, stânci de gheață în jurul ei, malurile sale albe ca zăpada spălate de sânge, vâscos, apatic. Sângele omenirii, redat lui însuşi. Un trup de sânge. Al întregii omeniri? Nu, într-un loc aparte, într-o ieşitură cu maluri înalte de lut, în Karoo, împrejmuit cu sârmă ghimpată, sub soarele dogorâtor, sângele africanilor şi al celor care le aduc prinos, nemişcat, stagnant.

Sânge, sacru, detestat. Iar tu, carne din carnea mea, sânge din sângele meu, sângerând în fiecare lună pe pământ străin.

De douăzeci de ani nu mai sângerez. Boala care roade acum din mine este uscată, fără sânge, înceată şi rece, trimisă de Saturn. E ceva aici greu de conceput. Am rămas grea cu excrescențele astea, aceste umflături reci, obscene; am purtat şi am tot purtat aceste progenituri dincolo de orice termen firesc, neputând să le dau naştere, neputând să le ostoiesc foamea: copii înlăuntrul meu, mâncându-mă în fiecare zi, şi nu cresc, ci se umflă, au dinți, au gheare şi sunt etern reci şi nesățioşi. Uscați, uscați, să-i simt noaptea răsucindu-se în trupul meu uscat, nu se întind şi nu izbesc cu picioarele aşa cum face o progenitură umană, ci îşi schimbă unghiul, găsind un loc nou de ros. Asemenea ouălor de insecte puse într-un trup-gazdă, devenite acum viermi şi devorându-şi implacabil gazda. Ouăle mele, crescute în mine. *În mine, ale mele*: cuvinte pe care le scriu tremurând, dar sunt adevărate. Fiicele morții mele, surori de-ale tale, fiică a vieții mele. Ce cumplit când maternitatea ajunge să se parodieze pe sine! O hârcă aplecată deasupra unui băiat, cu mâinile lipicioase din pricina sângelui: o imagine dezgustătoare, aşa îmi pare acum. Am trăit prea mult. Moartea prin foc, singura moarte decentă ce a mai rămas. Să

păşesc în foc, să iau foc asemenea unei torțe, să-i simt pe aceşti profitori ascunşi cum se fac mici de frică şi cum țipă şi ei, în ultima clipă, cu vocile lor anemice, aspre, nefolosite; să ard şi să dispar, să descotorosesc lumea de mine, s-o las curată. Creşteri monstruoase, avortoni: semn că ți-ai depăşit termenul. Țara asta la fel: e timpul pentru foc, e timpul pentru un sfârşit, e timpul să crească ceea ce creşte din cenuşă.

Când a venit salvarea, eram atât de înțepenită, că a trebuit să fiu ridicată în picioare. Desprinzându-mi degetele lipicioase de pe rană, am redeschis-o.

— A pierdut mult sânge, am spus.

— Nu-i nimic grav, a zis scurt medicul de pe salvare. A deschis o pleoapă a băiatului. Comoție, a adăugat el. Cum s-a întâmplat?

Bheki şedea pe pat, dezbrăcat de pantaloni, cu mâinile cufundate într-un lighean cu apă; Florence, îngenuncheată în fața lui, îi bandaja piciorul.

— De ce m-ai lăsat singură să am grijă de el? De ce n-ai stat să mă ajuți?

Glasul mi-era arțăgos, dar măcar o dată aveam dreptate, nu-i aşa?

— Nu vreau să am treabă cu poliția, a zis Florence.

— Nu asta am întrebat. M-ai lăsat să am grijă singură de prietenul fiului tău. De ce tocmai eu trebuie să am grijă de el? Nu înseamnă nimic pentru mine.

— Unde e? a întrebat Bheki.

— L-au dus la spitalul Woodstock. Are comoție.

— Ce-i aia comoție?

— E inconştient. S-a lovit la cap. Ştii de ce-ați căzut?

— Ne-au împins.

— Da, v-au împins. Am văzut. Aveți noroc că sunteți în viață, amândoi. O să depun o plângere.

Bheki şi mama lui şi-au aruncat o privire.

— Nu vrem să avem treabă cu poliția, a repetat Florence. N-ai ce face împotriva poliției.

Încă o privire, ca şi când voia să fie sigură că fiul o aprobă.

— Dacă nu depuneți plângere, o să continue să se poarte cum vor. Chiar dacă nu rezolvați nimic, trebuie să-i înfruntați. Şi nu mă refer doar la poliție. Vorbesc de cei aflați la putere. Trebuie să vadă că nu vă temeți. Asta-i o treabă serioasă. Ar fi putut să vă omoare, Bheki. Ce-au cu voi? Ce-ați făcut tu şi prietenul ăla al tău?

Florence a înnodat bandajul în jurul piciorului şi i-a murmurat ceva băiatului. El şi-a scos mâinile din lighean. Se simțea miros de antiseptic.

— E rău? am întrebat.

Şi-a întins mâinile, cu palmele în sus. Carnea crudă continua să sângereze. Răni onorabile? Ar conta, pe statul de plată, ca răni onorabile, răni de război? Ne uitam împreună la mâinile sângerânde. Aveam impresia că Bheki îşi stăpânea lacrimile. Un copil, doar un copil, care s-a jucat cu bicicleta.

— Prietenul tău, am zis eu. Nu crezi că părinții lui ar trebui să afle?

— Dau eu telefon, a zis Florence.

Florence a dat telefon. O conversație gălăgioasă, lungă.

— Spitalul Woodstock, am auzit eu.

Câteva ore mai târziu, un apel de la un telefon public, o femeie care a cerut-o pe Florence.

— Nu e la spital, a raportat Florence.

— Era mama lui? am întrebat.

— Bunica.

Am telefonat la spitalul Woodstock.

— Nu aveți numele lui, era inconştient când l-au luat, am spus eu.

— Nu-i înregistrat nici un pacient de felul ăsta, mi-a răspuns bărbatul.

— Avea o tăietură groaznică pe frunte.

— Nu e înregistrat.

Am renunțat.

— Ăştia-s mână-n mână cu poliția, a spus Bheki. Toți sunt la fel, ambulanțele, doctorii, poliția.

— Prostii, am zis eu.

— Nimeni nu mai are încredere în ambulanțe. Ăştia vorbesc tot timpul cu poliția la radio.

— Prostii.

A zâmbit, un zâmbet nu lipsit de farmec, încântat că are prilejul să mă dădăcească, să mă învețe ce e aia viața reală. Iar eu, bătrâna care a trăit într-un pantof, care nu are copii şi nu ştie ce să facă.

— Ba aşa e, a insistat el. Ascultați şi veți auzi.

— De ce te urmăreşte poliția?

— Nu mă urmăreşte pe mine. Urmăreşte pe toată lumea. Eu n-am făcut nimic. Da' ei, cum văd pe unul despre care cred c-ar trebui să fie la şcoală, încearcă să-l prindă. Noi nu facem nimic, zicem doar că nu mergem la şcoală. Acum ne țin sub teroarea asta. Sunt terorişti.

— Şi de ce nu vreți să mergeți la şcoală?

— La ce-i bună şcoala? Doar ca să ne facă să ne adaptăm sistemului de apartheid.

Clătinând din cap, m-am întors către Florence. Pe buzele ei stăruia un surâs mic, crispat, pe care nu se ostenea să şi-l ascundă. Fiul ei marca puncte cu ochii închişi. Ei bine, n-are decât.

— Sunt prea bătrână pentru lucruri din astea, i-am zis eu. Nu pot să cred că vrei ca fiul tău să bântuie străzile şi să taie frunză la câini până dispare apartheidul. Apartheidul n-o să moară mâine-poimâine. Băiatul ăsta îşi distruge viitorul.

— Ce-i mai important, că apartheidul trebuie distrus, sau că eu trebuie să merg la şcoală? a întrebat Bheki provocându-mă, adulmecând victoria.

— Nu asta-i opțiunea, am răspuns eu obosită.

Aveam însă dreptate? Dacă nu asta era opțiunea, care era?

— Vă duc la Woodstock, le-am propus eu. Dar trebuie să plecăm imediat.

Când Florence l-a văzut pe Vercueil aşteptând, a început să protesteze. Dar eu am insistat:

— Trebuie să vină, pentru cazul în care am probleme cu maşina.

Prin urmare, i-am dus la Woodstock, Vercueil şezând lângă mine şi mirosind mai rău decât oricând, un miros ce părea să aibă şi ceva jalnic, iar Florence şi Bheki, tăcuți, pe bancheta din spate. Maşina se opintea în sus pe clina

domoală spre spital; de data asta, am avut prezența de spirit să parchez cu botul spre josul pantei.

— V-am zis, nu există o asemenea persoană aici, a spus omul de la recepție. Dacă nu mă credeți, duceți-vă şi uitați-vă în saloane.

Deşi eram obosită, m-am târât prin saloanele bărbaților, în urma lui Florence şi Bheki. Era ora siestei; guguştiucii uguiau încet în copacii de afară. N-am văzut nici un băiat negru cu capul bandajat, doar bătrâni albi, în pijamale, holbându-se cu ochi goi în tavan, în vreme ce radioul transmitea muzică mângâietoare. Frații mei tainici, m-am gândit eu, aici e locul meu.

— Dacă nu l-au adus aici, atunci unde puteau să-l ducă? am întrebat la recepție.

— Încercați la Groote Schuur.

Parcarea de la Groote Schuur era plină. Timp de-o jumătate de oră am aşteptat la poartă, cu motorul în ralanti. Florence şi fiul ei vorbeau încetişor între ei, Vercueil privea cu ochi goi, eu căscam. Ca într-un weekend somnolent în Africa de Sud, mi-am zis; ca atunci când îți iei familia la plimbare cu maşina. Am fi putut juca fazan sau ceva asemănător, ca să ne treacă timpul, dar ce şanse aveam să-i conving pe cei trei? Jocuri de cuvinte, dintr-un trecut la care numai eu puteam privi în urmă cu nostalgie, când noi, cei din clasele de mijloc, clasele înstărite, ne petreceam duminicile la țară, hoinărind de la un loc minunat la altul, încheind după-amiaza cu ceai şi *scone*[7] şi gem de căpşuni, şi frişcă, într-o ceainărie cu o privelişte frumoasă, de preferat spre vest, peste mare.

A ieşit o maşină, am intrat noi.

— Eu rămân aici, a zis Vercueil.

— Unde ar fi dus cineva care a suferit o comoție? am întrebat la recepție.

Am străbătut coridoare lungi, ticsite de lume, căutând salonul C-5. Ne-am înghesuit într-un lift cu patru femei musulmane, acoperite cu văluri şi ducând vase cu mâncare.

---

[7] Plăcintă de ovăz sau grâu, pregătită cu lapte.

Bheki, ruşinat de mâinile sale bandajate, şi le ținea ascunse la spate. Ne-am uitat în C-5, în C-6, nici urmă de băiat. Florence a oprit o infirmieră.

— Încercați în aripa nouă, a sugerat aceasta.

Extenuată, am clătinat din cap.

— Nu mai pot merge, am zis. Mergeți voi doi; vă aştept la maşină.

Era adevărat, eram obosită, mă durea şoldul, inima îmi bătea nebuneşte, aveam un gust neplăcut în gură. Dar nu era numai asta. Vedeam prea mulți bătrâni bolnavi şi prea dintr-odată. Mă covârşeau şi mă intimidau. Negri şi albi, bărbați şi femei îşi târşâiau picioarele pe coridoare, aruncându-şi priviri invidioase, ațintindu-mă când mă apropiam, simțind, fără greş, mirosul morții. „Impostoareo!” păreau să şoptească, gata să mă prindă de braț, să mă tragă îndărăt. „Crezi că poți veni aici şi pleca oricând pofteşti? Nu cunoşti regula? Aceasta e casa umbrei şi a suferinței, prin care trebuie să treci în drum spre moarte. Asta e sentința ce-o primim cu toții; un termen în închisoare, înainte de execuție.” Dulăi bătrâni patrulând pe coridoare, având grijă ca nici un condamnat să nu zboare înapoi spre aer, lumină, lumea generoasă de deasupra. Hades e locul ăsta, iar eu o umbră care evadează. M-am cutremurat când am trecut pragul.

Am aşteptat în maşină tăcuți, Vercueil şi cu mine, asemenea unui cuplu căsătorit de prea multă vreme, care nu mai are ce-şi spune, morocănos. Am început chiar să mă obişnuiesc cu mirosul, mi-am zis în gând. Asta e ceea ce simt pentru Africa de Sud: nici un strop de iubire, doar un strop de obişnuință cu mirosul ei rău? Căsătoria este destin. Devenim ceea ce luăm în căsătorie. Noi care ne căsătorim cu Africa de Sud devenim sud-africani: urâți, îmbufnați, apatici, singurul semn de viață în noi fiind o scurtă sclipire a colților, când suntem supărați. Africa de Sud: un dulău bătrân, țâfnos, moțăind în prag, aşteptând să-i sune ceasul. Şi ce nume neinspirat pentru o țară! Să sperăm că-l vor schimba când o vor lua de la capăt.

A trecut un grup de infirmiere, râzând, vesele, ieşeau din

tură. De ajutorul lor fug eu, mi-am zis. Ce uşurare ar fi să mă dau în grija lor acum! Cearşafuri curate, mâini pricepute pe trupul meu, eliberarea de durere, o eliberare întru neajutorare – ce mă ține de la a mă abandona? Am simțit o contracție în gâtlej, lacrimile gata să izbucnească, şi mi-am ferit fața. O aversă trecătoare, mi-am spus – vreme englezească. Dar adevărul e că plâng din ce în ce mai uşor, cu tot mai puțină jenă. Am cunoscut odată o femeie (te deranjează că mama ta vorbeşte despre asemenea lucruri?) care ajungea foarte uşor la plăcere, la orgasm. Zicea că orgasmele trec prin ea asemenea unor mici scuturături, unul după altul, făcându-i trupul să tremure ca apa. Cum o fi, m-am întrebat adesea, să trăieşti într-un asemenea trup? Să te preschimbi în apă: asta înseamnă extazul? Acum am un oarecare răspuns în aceste izbucniri de lacrimi, în aceste delicvescențe ale mele. Lacrimi, nu de regret, ci de tristețe. O tristețe uşoară, capricioasă: o melancolie, dar nu neagră: mai curând albastru-pal, albastrul cerurilor îndepărtate, al zilelor senine de iarnă. O chestiune personală, o tulburare a iazului sufletului, pe care mă ostenesc tot mai puțin s-o ascund.

Mi-am şters ochii, mi-am suflat nasul.

— Nu trebuie să te simți stânjenit, i-am spus eu lui Vercueil. Plâng fără motiv. Mulțumesc că ai venit cu noi.

— Nu văd de ce-ai nevoie de mine, a zis el.

— E greu să fii singur tot timpul. Asta-i tot. Nu te-am ales, dar tu eşti aici şi va trebui să mă mulțumesc cu asta. Ai sosit. E ca atunci când faci un copil. Nu-ți poți alege copilul. Vine pe lume, şi-atât.

Fără să se uite la mine, a zâmbit deliberat, viclean.

— În plus, am zis eu, împingi maşina. Dacă n-aş putea folosi maşina, aş sta închisă în casă.

— Tot ce-ți trebuie e o baterie nouă.

— Nu vreau o baterie nouă. Nu înțelegi asta, nu-i aşa? Trebuie să-ți explic? Maşina asta e veche, aparține unei lumi care aproape nu mai există, dar funcționează. Eu încerc să mă agăț de ceea ce a rămas din acea lume, de ceea ce încă funcționează. Nu contează dacă îmi place sau detest. Fapt e că eu acestei lumi îi aparțin, aşa cum nu-i aparțin, slavă

Domnului, celei care a devenit. E o lume în care nu te poți bizui pe maşini că pornesc oricând ai tu chef. În lumea mea, dai la cheie. Dacă aşa nu merge, dai la manivelă. Dacă aşa nu merge, găseşti pe cineva să te-mpingă. Şi dacă nici aşa nu merge, te sui pe bicicletă, sau mergi pe jos, sau rămâi acasă. Aşa stă treaba în lumea căreia îi aparțin eu. Mă simt confortabil acolo, e o lume pe care o înțeleg. Nu văd de ce ar trebui să mă schimb.

Vercueil n-a spus nimic.

— Şi dacă îți închipui că sunt o fosilă din trecut, am adăugat eu, e cazul să te uiți la tine însuți. Ai văzut ce părere au copiii din ziua de azi despre băutură şi tăiat frunză la câini şi *leeglopery*. Ai grijă. În Africa de Sud din viitor, toată lumea va trebui să muncească, inclusiv tu. Poate nu-ți place perspectiva, dar ai face bine să te pregăteşti pentru ea.

Peste parcare se lăsa întunericul. Unde era Florence? Durerea din spate mă dobora. Trecuse ora la care trebuia să-mi iau pastilele.

M-am gândit la casa goală, la noaptea lungă ce se căsca în fața mea. Ochii mi s-au umplut din nou de lacrimi, fără nici un efort.

Am zis:

— Ti-am vorbit despre fiica mea din America. Fiica mea e totul pentru mine. Nu i-am spus adevărul, tot adevărul despre starea mea. Ştie că am fost bolnavă, ştie că am suferit o operație; crede că a reuşit şi că mă simt mai bine. Când zac în pat noaptea şi mă uit la gaura neagră în care mă prăbuşesc, tot ce mă ține întreagă la minte este gândul la ea. Îmi zic: am adus un copil pe lume, am avut grijă de el până a crescut mare, a devenit femeie, am avut grijă de ea până a ajuns cu bine în pragul unei noi vieți: asta am făcut şi asta nu-mi poate fi luat niciodată. Gândul acesta e un stâlp de care mă țin când mă loveşte furtuna. Uneori îndeplinesc un mic ritual care mă ajută să-mi păstrez calmul. Îmi zic: e ora două dimineața aici, în partea asta de lume, prin urmare e şase seara acolo, în partea ei de lume. Imaginează-ți: şase seara. Acum imaginează-ți restul. Imaginează-ți tot restul. Ea abia a venit acasă de la serviciu. Îşi pune haina în cui.

Deschide frigiderul şi scoate o pungă de mazăre congelată. Goleşte punga într-o oală. Ia două cepe şi începe să le decojească. Imaginează-ți lumea în care ea face aceste lucruri, o lume cu propriile ei mirosuri şi sunete. Imaginează-ți o seară de vară în America de Nord, cu țânțari la uşa cu plasă şi copii care strigă pe stradă. Imaginează-ți-o pe fiica mea în casa ei, în viața ei, cu o ceapă într-o mână, într-o țară unde va trăi şi va muri în pace. Orele trec: aici se luminează de ziuă, acolo se întunecă. Ea se culcă; somnoroasă, zace lângă trupul soțului ei, în patul lor conjugal, în țara lor paşnică. Mă gândesc la trupul ei, nemişcat, viguros, viu, liniştit, salvat. Mi-e cumplit de dor s-o strâng în brațe. „Sunt atât de recunoscătoare”, vreau să spun, din adâncul inimii. Şi mai vreau să spun, dar n-o fac niciodată: „Salvează-mă!” Înțelegi? Înțelegi?

Portiera era deschisă. Vercueil s-a aplecat în afară, sprijinindu-şi capul de cadrul portierei, cu un picior pe pământ. A oftat din rărunchi; l-am auzit. Fără îndoială, îşi dorea să se întoarcă Florence, să-l salveze. Ce obositoare confesiunile astea, justificările astea, pretențiile astea!

— Pentru că e ceva ce nu trebuie niciodată să-i ceri unui copil, am continuat eu: să te îmbrățişeze, să te consoleze, să te salveze. Consolarea, iubirea trebuie să se reverse înainte, nu înapoi. Asta e o regulă, alta dintre regulile de fier. Când o persoană în vârstă începe să cerşească iubire, totul devine jalnic. Ca un părinte care încearcă să se strecoare în patul unui copil: nefiresc. Şi totuşi, ce greu e să te desparți de atingerea aceea vie, de toate atingerile care ne leagă de cei vii! Ca un vapor cu aburi ce se depărtează de chei, odgoanele încordându-se, plesnind, căzând. Pornind într-un ultim voiaj. Cei dragi pleacă. Ce trist, trist! Când au trecut pe lângă noi infirmierele, mai adineauri, mi-a venit să cobor din maşină şi să renunț, să mă predau din nou spitalului, să mă las dezbrăcată, vârâtă în pat şi îngrijită de mâinile lor. După mâinile lor mă pomenesc tânjind mai mult decât după orice altceva. Atingerea mâinilor. Altfel, de ce le angajăm pe fetele astea, de ce-i angajăm pe copiii ăştia, dacă nu pentru a atinge, a mângâia, în felul lor agil, carnea care a îmbătrânit

şi nu mai e iubită? De ce le dăm lămpi şi-i numim îngeri? Pentru că vin în toiul nopții să ne spună că e vremea să plecăm? Poate. Dar şi pentru că îşi întind mâna să reînnoiască o atingere ce s-a frânt.

— Spune-i astea fiicei tale, a zis Vercueil liniştit. Va veni.

— Nu.

— Spune-i chiar acum. Dă-i telefon în America. Spune-i că ai nevoie de ea aici.

— Nu.

— Atunci nu-i spune după, când e prea târziu. N-o să te ierte.

Dojana a fost ca o palmă peste obraz.

— Sunt lucruri pe care nu le înțelegi, am zis eu. Nu am nici o intenție s-o chem pe fiica mea înapoi. Mi-o fi dor de ea, dar n-o vreau aici. De-aia se numeşte dor. Doare cu toată durerea lumii.

Spre lauda lui, nu a strâmbat din nas la prostia asta.

— Trebuie să alegi, a zis el. Ori îi spui, ori nu-i spui.

— N-o să-i spun, fii sigur de asta, am zis eu (ce mincinoasă sunt!). În vocea mea apărea o inflexiune aparte, un ton pe care nu-l puteam controla. Dă-mi voie să-ți amintesc, asta nu-i o țară normală. Oamenii nu pot veni sau pleca după bunul lor plac.

Vercueil nu făcea nimic să-mi vină în întâmpinare.

— Fiica mea nu se va întoarce până ce nu se vor schimba lucrurile aici. A făcut un jurământ. Nu se va întoarce în Africa de Sud cea pe care o cunoaştem tu, eu şi ea. Cu siguranță nu va cere – cum şi le spun? – *oamenilor ăstora* permisiunea să vină. O să se întoarcă abia când vor atârna cu picioarele în sus de stâlpii de lumină, zice ea. O să se întoarcă atunci ca să arunce cu pietre în trupurile lor şi să danseze pe străzi.

Vercueil şi-a dezvelit dinții într-un zâmbet larg. Dinți galbeni, de cal. Un cal bătrân.

— Nu mă crezi, am zis eu, dar poate că într-o bună zi o vei întâlni, şi atunci vei vedea. E ca fierul. N-am de gând să-i cer să-şi încalce jurămintele.

— Şi tu eşti ca fierul, mi-a zis el.

S-a lăsat tăcerea între noi. Înlăuntrul meu s-a frânt ceva.

— S-a frânt ceva în mine când ai spus asta, am zis eu, fără să pot stăpâni cuvintele. Nu ştiam cum să continui. Dacă aş fi făcută din fier, am zis, cu siguranță nu m-aş frânge atât de uşor.

Cele patru femei pe care le întâlnisem în lift au traversat parcarea, escortate de un omuleț în costum albastru şi cu o calotă albă. Le-a poftit într-o maşină şi au plecat cu toții.

— Fiica ta a făcut ceva de-a trebuit să plece? a întrebat Vercueil.

— Nu, nu a făcut nimic. Pur şi simplu s-a săturat. A plecat; nu s-a mai întors. Şi-a făcut o viață a ei, alta. S-a căsătorit şi şi-a întemeiat o familie. A fost cel mai bun lucru pe care-l putea face, un lucru de bun-simț.

— Dar n-a uitat.

— Nu, n-a uitat. Dar de unde să ştiu eu? Poate că omul uită, încet. Nu-mi pot imagina, dar poate că se întâmplă. Ea zice: „M-am născut în Africa, Africa de Sud". Am auzit-o folosind cuvintele astea în conversații. Mie mi se pare ca prima jumătate a unei fraze. Ar trebui să fie şi o a doua jumătate. Atârnă în aer, ca un frate geamăn pierdut. „M-am născut în Africa de Sud şi n-o s-o mai văd niciodată." „M-am născut în Africa de Sud şi o să mă întorc într-o bună zi." Care e fratele geamăn pierdut?

— Prin urmare, e în exil?

— Nu, nu e în exil. Eu sunt în exil.

Învăța să stea de vorbă cu mine. Învăța să mă îmboldească. Mi-a venit să-l întrerup: „Ce plăcere!" eram gata să-i spun. După o tăcere lungă, e o plăcere atât de mare: lacrimile umplu ochii.

— Nu ştiu dacă ai copii. Nu ştiu nici dacă pentru un bărbat e acelaşi lucru. Dar când aduci pe lume un copil din propriul tău trup, îți dai viața acelui copil. Mai ales primului copil, primului născut. Propria viață nu-ți mai aparține, ci e a copilului. De aceea nu murim cu adevărat: pur şi simplu ne dăm viața mai departe, viața care o vreme a fost în noi, şi rămânem în urmă. Eu sunt doar o cochilie, după cum vezi, cochilia pe care copilul meu a lăsat-o în urmă. Nu contează

ce se întâmplă cu mine. Nu contează ce se întâmplă cu bătrânii. Totuşi – spun cuvintele, nu mă aştept să le înțelegi, dar nu contează – este înspăimântător să fii în prag de plecare. Chiar dacă e doar atingerea între două vârfuri de deget: unul nu vrea să dea drumul.

Florence şi fiul ei tocmai traversau parcarea, venind repede spre noi.

— Ar fi trebuit să te duci să stai cu ea, a zis Vercueil.

Am zâmbit.

— Nu-mi pot permite să mor în America. Nimeni nu poate, în afară de americani.

Florence s-a urcat furioasă pe bancheta din spate; maşina s-a cutremurat când s-a aşezat ea.

— L-ați găsit? am întrebat-o.

— Da, a răspuns ea.

Fața ei era neagră de supărare. Bheki a urcat lângă ea.

— Şi? am întrebat eu.

— Da, l-am găsit, e în spitalul ăsta, a spus Florence.

— Şi e bine?

— Da, e bine.

— În regulă, m-am răstit eu. Mulțumesc că mi-ai spus.

Am mers în tăcere. Doar când am ajuns acasă a catadicsit Florence să dea amănunte:

— L-au pus cu bătrânii din spital. E îngrozitor. Unul e nebun, strigă şi înjură tot timpul, infirmierele se tem să se apropie de el. N-ar trebui să pună un copil într-un salon ca ăla. Ăsta nu-i spital unde e el, e o cameră de aşteptare pentru funeralii.

Cameră de aşteptare pentru funeralii: nu-mi puteam scoate cuvintele astea din cap. Am încercat să mănânc, dar n-aveam poftă.

L-am găsit pe Vercueil în magazie, meşterind ceva la un pantof, la lumina lumânării.

— Mă duc înapoi la spital, am zis eu. Vrei să vii cu mine?

Salonul descris de Florence se afla la capătul îndepărtat al vechii clădiri, unde ajungeai coborând întâi în subsol, pe lângă bucătării, şi urcând înapoi.

Era adevărat. Un bărbat ras în cap, slab ca un țâr, şedea

în capul oaselor pe pat, bătându-şi palmele de coapse şi incantând cu voce tare. O centură lată neagră îi înconjura talia şi era prinsă sub pat. Ce cânta? Cuvintele nu aparţineau niciunei limbi cunoscute de mine. Am rămas în prag, neînstare să intru, temându-mă că în clipa următoare mă va fixa cu privirea lui, îşi va opri cântecul, va ridica un braţ negru, scheletic şi va arăta spre mine.

— *Delirium tremens,* a zis Vercueil. *Are delirium tremens.*

— Nu, e mai rău de-atât, am şoptit eu.

Vercueil m-a prins de braţ. L-am lăsat să mă ducă înăuntru.

În mijlocul salonului se găsea o masă lungă, plină cu tăvi. Cineva tuşea productiv, ca şi când plămânii îi erau plini cu lapte.

— În colţ, acolo, a spus Vercueil.

Nu ştia cine suntem şi nici eu nu l-am recunoscut din prima pe băiatul al cărui sânge îmi lipise degetele între ele. Capul îi era bandajat, faţa umflată, braţul stâng legat la piept. Era îmbrăcat cu o pijama albastru-pal, de spital.

— Nu vorbi, am zis eu. Am venit doar să vedem dacă eşti bine.

Şi-a deschis buzele umflate, le-a închis la loc.

— Îţi aminteşti de mine? Sunt femeia pentru care lucrează mama lui Bheki. V-am văzut azi-dimineaţă: am văzut tot ce s-a întâmplat. Trebuie să te faci iute bine. Ţi-am adus nişte fructe.

Am pus fructele pe noptieră: un măr, o pară.

Expresia de pe chip nu i s-a schimbat.

Nu-mi plăcea de el. Nu-mi place de el. Privesc în inima mea şi nu găsesc nicăieri nici o urmă de sentiment pentru el. Aşa cum sunt oameni faţă de care simţim o simpatie spontană, aşa sunt şi oameni faţă de care din prima clipă rămânem reci. Asta-i tot. Băiatul ăsta nu e ca Bheki. N-are farmec. Are ceva prostesc, deliberat prostesc, mărginit, îndărătnic. E unul dintre acei băieţi ale căror voci se îngroaşă prea repede, care, la doisprezece ani, au lăsat demult copilăria în urmă şi au devenit brutali, dibaci. O persoană simplificată, simplificată în toate sensurile posibile: mai

rapidă, mai agilă, mai neobosită decât oamenii adevărați, fără îndoieli sau scrupule, fără umor, nemiloasă, naivă. În timp ce zăcea în stradă, în timp ce eu credeam că murea, am făcut tot ce-am putut pentru el. Dar, ca să fiu sinceră, mai bine m-aş fi ostenit pentru altcineva.

Îmi amintesc de o pisică pe care-am îngrijit-o odată, un motan bătrân şi roşcat, care nu-şi putea deschide botul din pricina unui abces. L-am luat în casă când era prea slăbit să se împotrivească, l-am hrănit cu lapte printr-un tub, l-am îmbuibat cu antibiotice. Când şi-a recăpătat forțele, i-am dat drumul, dar am continuat să pun mâncare afară. Timp de un an, când şi când, l-am văzut prin cartier; timp de un an, mâncarea a dispărut. Apoi a dispărut şi el, pentru totdeauna. În tot acest timp, m-a tratat, fără compromis, ca pe un duşman. Chiar şi când era jigărit rău de tot, trupul îi era țeapăn, încordat, se împotrivea atingerii mele. Lângă acest băiat, simțeam acum acelaşi zid de rezistență. Cu toate că ochii îi erau deschişi, nu vedea; ce-i spuneam nu auzea.

M-am întors către Vercueil.

— Mergem? l-am întrebat.

Şi dintr-un impuls – nu, mai mult de-atât, cu un efort conştient să nu blochez impulsul ce-mi dădea ghes – am atins mâna liberă a băiatului.

Nu l-am strâns, nu mi-am ținut mult mâna pe a lui; a fost doar o atingere uşoară, vârfurile degetelor mele au zăbovit o clipă pe dosul mâinii lui. Dar l-am simțit crispându-se, am simțit un recul electric mânios.

Pentru mama ta, care nu e aici, am zis în sinea mea. Iar cu voce tare:

— Nu te pripi să judeci.

Nu te pripi să judeci: cum adică? Dacă eu nu ştiam, cine-ar fi putut şti? În orice caz, nu el. Dar în cazul lui, eram sigură că lipsa de înțelegere era mult mai profundă. De cum erau rostite, cuvintele mele cădeau de pe el asemenea frunzelor moarte. Cuvintele unei femei, prin urmare neglijabile; ale unei bătrâne, prin urmare de două ori neglijabile; dar mai ales ale unei albe.

Eu, o albă. Când mă gândesc la albi, ce văd? Văd un cârd

de oi (nu turmă, ci cârd) mişcându-se în cerc pe o câmpie colbuită sub soarele dogorâtor. Aud duduit de copite, o cacofonie de sunete care se descompune, când urechea se obişnuieşte, în aceeaşi chemare behăită în mii de inflexiuni diferite: „Eu!”, „Eu!”, „Eu!” Şi, patrulând printre ele, împingându-i deoparte cu coastele lor hirsute, greoi, cu dinți ca de fierăstrău şi ochi roşii, sălbaticii, neevoluații, bătrânii mistreți grohăind: „Moarte!”, „Moarte!” Deşi îmi face bine, mă feresc de atingerea albă la fel de mult ca el; m-aş feri de bătrâna albă care-i bate uşor mâna, dacă n-aş fi eu femeia aceea.

Am încercat din nou:

— Înainte să mă pensionez, am fost profesoară. Am predat la universitate.

Vercueil m-a ațintit cu privirea din partea cealaltă a patului. Dar eu nu cu el vorbeam.

— Dacă ai fi fost la cursul meu despre Tucidide, am continuat eu, poate că ai fi învățat ceva despre ce i se poate întâmpla umanității noastre în vreme de război. Umanitatea noastră, cu care ne naştem, în care ne naştem.

Ochii băiatului păreau încețoşați: albul lor nu lucea, pupilele erau plate, întunecate, asemenea tuşului. Poate că era sedat, dar ştia că mă aflu acolo, ştia cine sunt, ştia că îi vorbesc. Ştia şi nu asculta, cum nu-şi ascultase niciodată nici un profesor, ci şezuse ca o piatră în clasă, surd la cuvinte, aşteptând să sune clopoțelul, aşteptând să-i vină timpul.

— Tucidide a scris despre oameni care făceau reguli şi le respectau. Respectând regulile, omorau clase întregi de duşmani, fără excepții. Sunt sigură că majoritatea celor care au murit au simțit că se făcea o greşeală cumplită, că, indiferent de regulă, nu pe ei îi viza. „Eu...!” – acesta era ultimul lor cuvânt când li se tăia gâtul. Un cuvânt de protest: Eu, excepția. Erau oare excepții? Adevărul e că, dacă li s-ar fi dat timp să vorbească, toți ar fi susținut că erau excepții. Fiecare dintre noi trebuie să beneficieze de-o pledoarie. Toți merităm prezumția de nevinovăție. Dar sunt vremuri când nu mai e timp pentru atâta ascultare atentă, atâtea excepții,

atâta milă. Nu mai e timp. Asta ai fi putut să afli de la Tucidide. Mare păcat când ne trezim că intrăm în asemenea vremuri. Ar trebui să intrăm în ele cu inima strânsă. Nu trebuie nicidecum primite cu brațele deschise.

Deliberat, şi-a vârât mâna liberă sub cearşaf, ca să n-o mai ating.

— Noapte bună, i-am zis. Sper să dormi bine şi să te simți mai bine mâine-dimineață.

Bătrânul îşi oprise incantația. Mâinile i se loveau la întâmplare de coapse, ca nişte peşti muribunzi. Ochii i s-au dat peste cap, pe bărbie avea dâre de scuipat.

Maşina nu a vrut să pornească, Vercueil a fost nevoit s-o împingă.

— Băiatul ăla e deosebit de Bheki, foarte deosebit, am zis eu, vorbind acum prea mult, oarecum necontrolat. Încerc să n-o arăt, dar îmi dă o stare de nelinişte. Îmi pare rău că Bheki se lasă influențat de el. Dar presupun că sunt sute de mii ca el. Mai mulți decât ca Bheki. Generația care vine din urmă.

Am ajuns acasă, Vercueil m-a urmat fără să-l fi invitat.

— Trebuie să mă culc, sunt epuizată, am spus eu; dar el nu s-a clintit, aşa că l-am întrebat: Vrei ceva de mâncare?

I-am pus mâncarea în față, mi-am luat pastilele, am aşteptat.

Ținând pâinea cu mâna schilodită, a tăiat o felie, a uns-o cu un strat gros de unt, şi-a tăiat nişte brânză. Unghii murdare. Cine ştie ce-a mai atins. Şi ăstuia îi vorbesc eu din inimă, îi încredințez ultimele mele dorințe. De ce acest drum respingător până la tine?

Mintea mea, un iaz în care degetul lui intră şi îl stârneşte. Fără acel deget, nemişcare, stagnare.

Căi ocolite. Urmându-le, îmi găsesc ieşirea. Mers de crab.

Unghia lui murdară intrând în mine.

— Arăți cenuşie, a zis el.

— Sunt obosită.

A mestecat, arătându-şi dinții lungi.

Urmăreşte, dar nu judecă. Mereu un uşor abur de alcool în jurul lui. Alcoolul care înmoaie, conservă. *Mollificans*. Care ne

ajută să uităm. El bea şi face concesii. Viața lui e numai concesii. El, domnul V., căruia îi vorbesc. Îi vorbesc şi apoi scriu. Vorbesc pentru a scrie. În vreme ce generației care vine din urmă, care nu bea, nu-i pot vorbi, o pot doar dăscăli. Mâinile lor curate, unghiile curate. Noii puritani, care respectă regulile, care susțin regulile. Disprețuind alcoolul care înmoaie regulile, dizolvă fierul. Suspicioşi față de tot ceea ce e inactiv, docil, sinuos. Suspicioşi față de discursuri amăgitoare, ca acesta.

— Şi sunt şi bolnavă, am zis eu. Bolnavă şi obosită, obosită şi bolnavă. Am în mine un copil căruia nu-i pot da naştere. Nu pot pentru că nu vrea să se nască. Pentru că nu poate trăi în afara mea. Prin urmare, e prizonierul meu, sau eu sunt prizoniera lui. Bate în poartă, dar nu poate pleca. Şi tot timpul se întâmplă aşa. Copilul dinăuntru bate la poartă. Fiica mea e primul meu copil. E viața mea. Acesta e al doilea, copilul postum, nedoritul. Vrei să te uiți la televizor?

— Credeam că vrei să dormi.

— Nu, aş prefera să nu rămân singură acum. Asta dinăuntru nu bate chiar atât de tare. Şi-a luat pastila, i se face somn. Doza e întotdeauna de două pastile, după cum ai observat, una pentru mine, una pentru el.

Ne-am aşezat unul lângă altul pe canapea. Unui tip rumen la față i se lua un interviu. Din ce-am înțeles, avea o fermă de animale sălbatice şi închiria companiilor cinematografice lei şi elefanți.

„Vorbiți-ne despre câteva personalități din străinătate pe care le-ați întâlnit”, zicea reporterul.

— Mă duc să fac nişte ceai, am zis ridicându-mă.

— Altceva nu-i în casă? a întrebat Vercueil.

— Sherry.

Când m-am întors cu sticla de sherry, el stătea lângă raftul de cărți. Am închis televizorul.

— La ce te uiți? l-am întrebat.

A luat unul dintre volumele groase in-cvarto.

— E o carte interesantă, o să vezi, i-am zis eu. Femeia care a scris-o a călătorit în Palestina şi Siria deghizată în bărbat, în secolul trecut. Una dintre englezoaicele alea cutezătoare.

Desenele nu sunt făcute de ea. Ci de-un ilustrator profesionist.

Am răsfoit împreună cartea. Printr-o iluzie optică dată de perspectivă, ilustratorul conferise o aură de mister taberelor luminate de lună, stâncilor deşertului, templelor în ruină. Nimeni nu făcuse aşa ceva pentru Africa de Sud, anume să o transforme într-o ţară plină de mister. Prea târziu acum. S-a fixat în minte ca un loc al luminii plate, dure, fără umbre, fără adâncime.

— Citeşte ce vrei, i-am zis lui Vercueil. Sunt şi mai multe cărţi sus. Îţi place să citeşti?

Vercueil a pus cartea jos.

— Mă duc să mă culc, a zis el.

Iarăşi am fost cuprinsă de o tresărire de stânjeneală. De ce? Pentru că, sinceră să fiu, nu-mi place cum miroase. Pentru că prefer să nu mă gândesc la el în lenjerie. Şi cu atât mai puţin la picioarele lui: unghii cornoase, acoperite de jeg.

— Pot să te întreb ceva? am zis eu. Unde ai trăit înainte? De ce-ai început să vagabondezi?

— Am fost pe mare, a răspuns Vercueil. Ţi-am spus.

— Dar pe mare nu se trăieşte. Nu te naşti pe mare. N-ai fost toată viaţa ta pe mare.

— Am fost pe traulere.

— Şi?

A clătinat din cap.

— Întrebam şi eu, am zis. Ne place să aflăm câte ceva despre oamenii de lângă noi. E ceva normal.

Mi-a aruncat zâmbetul acela strâmb al lui, care dezvăluie deodată un canin, lung şi galben. Ascunzi ceva, mi-am zis, dar ce anume? O iubire tragică? O condamnare la închisoare? Şi am zâmbit la rândul meu.

Am stat amândoi zâmbind, fiecare cu propriul său motiv pentru a zâmbi.

— Dacă vrei, poţi dormi din nou pe canapea, am zis eu.

M-a privit neîncrezător.

— Câinele s-a obişnuit să doarmă cu mine.

— Noaptea trecută nu l-ai avut cu tine.

— O să latre dacă nu mă duc.

Nu-l auzisem lătrând noaptea trecută. Atâta vreme cât e hrănit, chiar îi pasă câinelui unde doarme stăpânul? Îl suspectez că se foloseşte de povestea cu câinele anxios aşa cum alţi bărbaţi se folosesc de povestea cu nevasta anxioasă. Pe de altă parte, poate că tocmai din cauza câinelui am încredere în el. Câinii, care simt după miros ce e bun şi ce e rău: patrule la hotare: santinele.

Câinele nu mă agrea. Prea miroseam a pisică. Femeia-pisică: Circe. Iar Vercueil, după ce-a hălăduit pe mări în traulere, aruncă ancora aici.

— Cum vrei, am zis şi l-am lăsat să iasă, prefăcându-mă că nu observ că luase cu sine sticla de sherry.

Ce păcat, mi-am zis (ultimul gând, înainte ca pastilele să mă ducă departe): am putea face casă împreună, mă rog, un fel de, eu sus, el jos, pentru câte zile au mai rămas. Ca să-mi fie cineva în preajmă, noaptea. Căci, în fond, asta-şi doreşte omul până la urmă: să fie cineva acolo, la care poate apela în întuneric. Mama sau oricine e dispus să ţină locul mamei.

Deoarece îi declarasem lui Florence că o voi face, m-am dus la secţia de poliţie din Piaţa Caledon şi am încercat să depun o plângere împotriva celor doi poliţişti. Dar se pare că plângerea nu poate fi depusă decât de „părţile direct afectate”.

— Daţi-ne semnalmentele şi vom cerceta, a zis poliţistul de serviciu. Cum se numesc băieţii?

— Nu le pot da numele fără permisiunea lor.

Poliţistul a pus pixul jos. Om tânăr, îmbrăcat curat şi corect, unul din noua specie de poliţişti. A cărui pregătire este completată cu o stagiatură în Cape Town, pentru a le fortifica autocontrolul în faţa comportamentului liberal-umanist.

— Nu ştiu dacă eşti mândru de uniforma asta, am zis eu, dar colegii tăi de pe stradă o fac de ruşine. Şi mă fac şi pe mine de ruşine. Mi-e ruşine. Nu pentru ei: pentru mine. Nu mă laşi să depun plângere pentru că spui că nu sunt afectată. Dar sunt afectată, direct afectată. Înţelegi ce spun?

Nu a răspuns, stătea drept, ţeapăn, precaut, pregătit

pentru orice avea să urmeze. Bărbatul din spatele lui s-a aplecat peste nişte hârtii, prefăcându-se că nu ascultă. Dar nu aveau de ce să se teamă. N-am mai zis nimic, sau cel puțin n-am avut prezența de spirit să mă gândesc la altceva.

Vercueil şedea în maşină, pe strada Buitenkant.

— M-am comportat ca o caraghioasă, am zis eu, gata să izbucnesc din nou în plâns. Le-am spus că „Mă faceți să mă simt ruşinată”. Probabil că încă râd de mine. *O băbătie schiloadă care s-a aliat cu cafrii revoltați.* Dar cum să te simți altfel? Poate că ar trebui pur şi simplu să accept că aşa trebuie omul să trăiască de acum încolo: într-un stat al ruşinii. Poate că ruşinea nu e altceva decât numele pentru felul în care mă simt tot timpul. Numele pentru felul în care trăiesc oamenii care ar prefera să moară.

Ruşine. Mortificare. Moarte în viață.

A urmat o tăcere lungă.

— Pot să împrumut zece ranzi? m-a întrebat Vercueil. Pensia de invaliditate îmi vine joi. Ți-i dau atunci îndărăt.

3

La primele ore ale nopții trecute, a sunat telefonul. O femeie, cu respirația tăiată, respirația tăiată a oamenilor grași.

— Vreau să vorbesc cu Florence.

— Doarme. Toată lumea doarme.

— Bine, dar o puteți chema.

Ploua, dar nu tare. Am ciocănit la uşa lui Florence. Uşa s-a deschis imediat, ca şi când Florence stătea lângă ea, aşteptând să fie chemată. Din spatele ei s-a auzit geamătul somnoros al unui copil.

— La telefon, am zis eu.

Cinci minute mai târziu, a urcat în camera mea. Fără ochelari, cu capul descoperit, cu o cămaşă de noapte lungă, albă, arăta mult mai tânără.

— E belea, a zis ea.

— Bheki?

— Da, trebuie să mă duc.

— Unde e?

— Întâi trebuie să mă duc la Guguletu, după care cred că la Amplasamentul C.

— N-am idee unde-i Amplasamentul C.

M-a privit mirată.

— Adică, dacă îmi arăți drumul, te pot duce cu maşina, am zis eu.

— Da, a zis ea, încă ezitând. Dar nu-i pot lăsa pe copii

singuri.

— Atunci trebuie să vină şi ei.

— Da.

Nu-mi amintesc s-o fi văzut vreodată atât de nehotărâtă.

— Şi domnul Vercueil, am confirmat eu. Trebuie să vină să mă ajute la maşină.

Ea a clătinat din cap.

— Ba da, am insistat eu. Trebuie să vină.

Câinele zăcea culcat lângă Vercueil. Când am intrat, a lovit podeaua cu coada, dar nu s-a ridicat.

— Domnule Vercueil! am zis eu cu voce tare.

A deschis ochii; am îndepărtat lanterna de pe chipul lui. Vercueil a tras un vânt.

— Trebuie s-o duc pe Florence la Guguletu. E urgent, trebuie să plecăm imediat. Vrei, te rog, să vii?

N-a răspuns, ci s-a ghemuit pe o parte. Câinele şi-a schimbat şi el poziția.

— Domnule Vercueil! am zis, ațintindu-l cu lanterna.

— Du-te-n mă-ta, a mormăit el.

— Nu pot să-l trezesc, am anunțat-o pe Florence. Trebuie să am pe cineva cu mine care să împingă maşina.

— O împing eu, a zis ea.

Cu cei doi copii pe bancheta din spate, acoperiți ca să le fie cald, Florence a împins. Am pornit. Mijindu-mi ochii să văd prin parbrizul aburit de respirația noastră, am urcat cu greu şoseaua De Waal, m-am pierdut o vreme pe străzile din Claremont, apoi am găsit şoseaua Lansdowne. Primele autobuze ale zilei ieşiseră pe traseu, bine luminate şi goale, încă nu era ora cinci.

Am trecut de ultimele case, de ultimele lumini ale străzii. Mergeam prin ploaia ce bătea persistent de la nord-vest, urmam razele galbene şi palide ale farurilor noastre.

— Dacă e vreunul care vă face semn să opriți sau dacă vedeți ceva pe drum, să nu opriți, să mergeți mai departe, a zis Florence.

— Ba nicidecum, am spus eu. Ar fi trebuit să mă avertizezi mai devreme. Ca să fie foarte clar, Florence: la primul semn că sunt probleme, mă întorc.

— N-am spus c-o să se-ntâmple, vă zic doar să ştiţi.

Plină de teamă, am condus mai departe prin întuneric. Dar nimeni nu ne-a barat drumul, nimeni nu ne-a făcut semn să oprim, nimic nu s-a aflat pe drum. Beleaua părea să nu se fi trezit încă; beleaua îşi aduna puterile pentru următoarea misiune. Pe marginea drumului, de-a lungul căruia, de regulă la acea oră, mii de oameni se târau spre muncă, nu era nimeni. Fuioare de ceaţă pluteau spre noi, îmbrăţişau maşina, pluteau mai departe. Duhuri, spirite. Aornos[8] – acesta era locul: fără păsări. M-am cutremurat, m-am uitat în ochii lui Florence.

— Cât mai mergem? am întrebat-o.

— Nu departe.

— Ce-au zis la telefon?

— Ieri s-a tras din nou. Au dat arme la *witdoeke*[9] şi *witdoeke* au tras.

— Trag în Guguletu?

— Nu, în brusă.

— Florence, la primul semn că sunt probleme, mă întorc. Îl luăm pe Bheki, atâta facem, şi ne ducem acasă. N-ar fi trebuit să-l laşi să plece.

— Bine, însă trebuie să-ntoarceţi aici, s-o luaţi la stânga.

Am întors. O sută de metri mai departe, o barieră cu girofaruri, care bloca drumul, maşini parcate pe margine, poliţişti cu puşti. Am oprit; s-a apropiat un poliţist.

— Ce treabă aveţi aici? a întrebat el.

— O duc pe menajera mea acasă, am spus, surprinsă că minţeam cu atâta calm.

S-a uitat la copiii adormiţi pe bancheta din spate.

— Unde locuieşte?

— Cincizeci şi şapte, a răspuns Florence.

— O puteţi lăsa aici, poate merge pe jos, nu-i departe.

— Plouă, are copii mici, n-o las să meargă singură, am zis cu hotărâre.

A ezitat, apoi cu o lanternă mi-a făcut semn să trec. Pe

---

[8] Aornos, cetate asediată de Alexandru cel Mare în iarna lui 327–326 î.C.

[9] Witdoeke, gardă civilă a populaţiei de culoare, organizată după model paramilitar, din perioada apartheidului în Africa de Sud.

acoperişul uneia dintre maşini stătea un tânăr în uniformă de luptă, cu arma pregătită, uitându-se fix în întuneric.

În văzduh se simțea miros de ars, de cenuşă udă, de cauciuc aprins. Am condus încet pe o stradă lată, nepavată, mărginită de case cât cutiile de chibrituri. O dubă de poliție, blindată cu plasă de sârmă, ne-a depăşit.

— Luați-o la dreapta aici, a spus Florence. Şi din nou la dreapta. Opriți aici.

Cu bebeluşul în brațe şi fetița, doar pe jumătate trezită, împiedicându-se în urma ei, a luat-o pe poteca plină de băltoace până la nr. 219, a ciocănit, a fost lăsată să intre. Hope şi Beauty.[10] Parcă trăiam într-o alegorie. Fără să opresc motorul, am aşteptat.

Duba de poliție care ne depăşise a oprit acum lângă mine. O lumină mi-a lucit în față. Am ridicat o mână să-mi feresc ochii. Duba s-a îndepărtat.

Florence a ieşit din casă ținând o haină de ploaie, din plastic peste ea şi copilaş, şi a urcat pe bancheta din spate. Fugind prin ploaie în urma ei, a apărut, nu Bheki, ci un bărbat de treizeci sau patruzeci de ani, zvelt, spilcuit, cu mustață. A urcat lângă mine.

— El e domnul Thabane, vărul meu, a zis Florence. O să ne arate drumul.

— Unde-i Hope? am întrebat-o.

— Am lăsat-o cu soră-mea.

— Şi unde-i Bheki?

Tăcere.

— Nu-s sigur, a zis bărbatul. Vocea lui era surprinzător de moale. A venit ieri-dimineață, şi-a lăsat lucrurile şi a ieşit. După care nu l-am mai văzut. N-a venit acasă să doarmă. Dar ştiu unde locuiesc prietenii lui. Putem să începem să-l căutăm acolo.

— Asta vrei, Florence? am întrebat.

— Trebuie să-l căutăm, a răspuns ea. Nu putem face nimic altceva.

— Dacă vreți să conduc eu, pot s-o fac, a zis bărbatul. E

---

[10] „Speranța” şi „Frumusețea” (engl.).

mai bine, oricum, înțelegeți?

Am coborât şi am urcat în spate, lângă Florence. Ploua mai tare acum; maşina stropea trecând prin băltoacele din drumul hârtopit. Am cotit la stânga şi la dreapta, pe sub portocaliul bolnav al felinarelor, apoi am oprit.

— Fii atent, nu opri motorul, i-am zis domnului Thabane, vărul.

A coborât şi a ciocănit într-o fereastră. A urmat o conversație lungă cu o persoană rămasă nevăzută pentru mine. Când s-a întors, bărbatul era ud până la piele şi înghețat de frig. Cu degete înțepenite a scos un pachet de țigări şi a încercat să-şi aprindă una.

— Te rog, nu în maşină, am spus eu.

Un schimb de priviri exasperate între el şi Florence.

Am stat tăcuți.

— Ce-aşteptăm? am întrebat.

— O să trimită pe cineva să ne arate drumul.

Un băiețaş cu o căciulă trasă pe cap, acoperindu-i şi gâtul de mare ce era, a ieşit din casă, alergând spre noi cu paşi mici. Foarte sigur pe el, salutându-ne pe toți cu un zâmbet, a urcat în maşină şi a început să-i spună şoferului pe unde s-o ia. Avea cel mult zece ani. Un copil al vremurilor, ca la el acasă în peisajul ăsta violent. Când mă gândesc la propria mea copilărie, îmi amintesc doar după-amiezile lungi, sub soarele nemilos, mirosul de colb sub bulevardele de eucalipți, şipotul liniştit al apei în şanțurile de lângă drum, uguitul guguştiucilor. O copilărie de somn, preludiul a ceea ce urma să fie o viață fără probleme şi o cale netedă spre Nirvana. O să avem şi noi dreptul la Nirvana noastră, noi, copiii acelei epoci duse? Mă îndoiesc. Dacă există cât de cât dreptate pe lume, ne vom trezi opriți la primul prag al lumii de dincolo. Albi precum larvele din scutecele noastre, vom fi sortiți să ne alăturăm acelor suflete – copii al căror scâncet etern a fost luat de Enea drept plânset. Albă, culoarea noastră, culoarea limbului, nisipuri albe, stânci albe, o lumină albă revărsându-se din toate părțile. Aidoma unei eternități petrecute zăcând pe plajă, o duminică eternă printre mii asemenea nouă, apatici, pe jumătate adormiți, la un pas de

clipocitul confortabil al valurilor. *In limine primo*: în pragul morții, pragul vieții. Creaturi aruncate afară de mare, eşuate pe nisipuri, nehotărâte, nedecise, nici calde, nici reci, nici peşti, nici zburătoare.

Trecusem de ultimele case, mergeam prin lumina cenuşie a zorilor, străbătând un peisaj de pământ pârjolit, copaci înnegriți. Ne-a depăşit o camionetă cu trei bărbați în remorcă, adăpostiți sub o prelată. La următoarea barieră, i-am prins din urmă. Ne-au privit, fără nici o expresie pe chip, i-am privit şi noi, aşteptând cu toții controlul. Un polițist le-a făcut semn să treacă, ne-a făcut nouă semn să trecem.

Am cotit spre nord, în partea opusă munților, am părăsit şoseaua şi am apucat-o pe un drum de țară care curând s-a transformat în nisip. Domnul Thabane a oprit maşina.

— Nu putem merge mai departe, e prea periculos, a zis el. E ceva în neregulă cu alternatorul dumneavoastră, a adăugat el arătând spre lumina roşie ce lucea pe bord.

— Las lucrurile să se strice, am zis.

N-aveam chef să dau explicații.

A oprit motorul. O vreme, am stat ascultând ploaia duruind pe acoperiş. Apoi Florence a coborât împreună cu băiatul. Legat pe spatele ei, pruncul dormea liniştit.

— Să țineți portierele încuiate, e mai bine aşa, mi-a zis domnul Thabane.

— Cât o să lipsiți?

— Nu pot spune, dar o să ne grăbim.

Am clătinat din cap.

— Eu nu rămân aici, am zis.

N-aveam pălărie, n-aveam umbrelă. Ploaia mă bătea în față, îmi lipea părul pe cap, îmi curgea pe gât. Uite-aşa se moare de răceală, din ieşiri din astea, mi-am zis eu. Băiatul, călăuza noastră, se şi repezise înainte.

— Puneți-vă asta pe cap, a zis domnul Thabane, oferindu-mi pelerina de plastic.

— Prostii, am zis eu, nu-mi pasă de puțină ploaie.

— Totuşi, adăpostiți-vă sub ea, a insistat el.

Am înțeles.

— Haideți, a zis el.

În jurul nostru, un deşert de nisip cenuşiu şi sălcii Port Jackson, şi miros greu de gunoi şi cenuşă. Fâşii de plastic, fier vechi, sticle, oase de animale mărgineau poteca de ambele părți. Deja tremuram de frig, dar când am încercat să merg mai repede, inima a început să-mi bată într-un fel care nu-mi plăcea. Rămâneam în urmă. Oare Florence nu vrea să se oprească? Nu: *amor matris,* o forță ce nu se opreşte pentru nimic în lume.

La o bifurcație a potecii mă aştepta domnul Thabane.

— Mulțumesc, am gâfâit eu, eşti amabil. Îmi pare rău că vă țin în loc. Am un şold suferind.

— Luați-mă de braț, a zis el.

Pe lângă noi treceau bărbați, întunecați, bărboşi, aspri, înarmați cu bâte, mergând repede în şir indian. Domnul Thabane s-a ferit din potecă. Eu m-am ținut şi mai strâns de el.

Poteca s-a lățit şi s-a terminat într-un iaz întins şi puțin adânc. Pe celălalt mal al iazului, începeau bordeiele, pâlcul cel mai de jos, înconjurat de ape, fiind inundat. Unele, construite solid, din lemn şi fier, altele doar folii de plastic aruncate peste schelete de ramuri, se întindeau spre nord, peste dune, cât vedeai cu ochii.

La marginea iazului, am ezitat.

— Veniți, a spus domnul Thabane.

Ținându-mă de el, am păşit în iaz şi l-am traversat, cu apa până la glezne. Unul din pantofi mi-a ieşit, supt de mâl.

— Atenție la cioburi, m-a avertizat el.

Am găsit pantoful.

În afara unei bătrâne cu gura strâmbă, care stătea în pragul unei colibe, nu se vedea altcineva. Dar pe măsură ce înaintam, zgomotul pe care-l auzisem, care la început ar fi putut fi cel al vântului şi ploii, a început să se rupă în strigăte, țipete, chemări, acoperind un bas pe care-l puteam numi doar oftat: un oftat adânc, repetat iar şi iar, ca şi când lumea cea mare ofta.

Apoi băiețelul, călăuza noastră, a apărut din nou lângă noi, trăgându-l pe domnul Thabane de mânecă, vorbind surescitat. Amândoi au pornit cu paşi repezi; m-am chinuit

să mă țin după ei, în susul dunei.

Am ajuns la coada unei mulțimi de câteva sute de suflete, care privea în jos spre scena unui dezastru: colibe incendiate, arzând mocnit, colibe încă în flăcări, trimițând în văzduh fum negru. O învălmăşeală de mobile, aşternuturi, obiecte casnice zăcea în ploaia insistentă. Grupuri de bărbați trudeau încercând să salveze conținutul cocioabelor arzânde, trecând de la una la alta, stingând focurile; adică aşa am crezut, până când, şocată, mi-am dat seama că aceştia nu erau salvatori, ci incendiatori, că bătălia pe care vedeam că o dau nu era cu flăcările, ci cu ploaia.

Oftatul de la această mulțime venea, strânsă pe marginea amfiteatrului de dune. Asemenea îndoliaților la funeralii stăteau în ploaie bărbați, femei şi copii, uzi până la piele, prea puțin păsându-le să se ferească, urmărind distrugerea.

Un bărbat într-o pelerină neagră a ridicat un topor. O fereastră a explodat cu o bubuitură. A atacat uşa care a cedat la a treia lovitură. Ca scăpată dintr-o cuşcă, o femeie cu un prunc în brațe a țâşnit din casă, urmată de trei copii desculți. Bărbatul i-a lăsat să treacă. Apoi a început să lovească în rama uşii cu toporul. Întreaga structură a cedat.

Unul dintre amicii lui a intrat ducând o canistră. Femeia s-a repezit înăuntru după el, a ieşit cu brațele pline de cuverturi. Dar când a încercat să facă o a doua incursiune, a fost îmbrâncită brutal afară.

Un nou oftat s-a auzit în mulțime. Fuioare de fum au început să se învârtejească din colibă. Femeia s-a ridicat de jos, s-a repezit înăuntru, dar iar a fost îmbrâncită afară.

O piatră a zburat dinspre mulțime şi a căzut clămpănind pe acoperişul cocioabei cuprinse de flăcări. Alta a lovit peretele, alta a aterizat la picioarele bărbatului cu toporul. El a scos un strigăt amenințător. El şi încă vreo şase dintre însoțitorii lui s-au oprit din ceea ce făceau şi, agitând bâte şi drugi, au înaintat spre mulțime. Țipând, oamenii s-au întors să fugă, eu printre ei. Dar în nisipul lipicios, abia îmi puteam ridica picioarele. Inima îmi bătea, simțeam dureri în piept. M-am oprit, m-am aplecat, nu mai aveam aer. *Chiar mi se întâmplă una ca asta?* m-am gândit. *Ce caut eu aici?* Mi-a

apărut în fața ochilor mica mașină verde care aștepta liniștită lângă drum. Nu-mi doream nimic altceva decât să urc în mașină, să trântesc portiera, să închid afară această lume de furie și violență, amenințătoare.

O fată, o adolescentă incredibil de grasă, m-a îmbrâncit din drumul ei.

— Dracu' să te ia! am gâfâit eu, căzând.

— Dracu' să te ia! a gâfâit la rândul ei, privindu-mă cu animozitate vădită. Cară-te! Cară-te!

S-a oprit în susul dunei, iar spatele ei masiv se scutura.

Încă o asemenea trântitură, mi-am zis, cu fața în nisip, și m-am dus. Oamenii ăștia poate că sunt obișnuiți cu loviturile, dar eu, eu sunt fragilă ca un fluture.

Lângă mine auzeam nisipul scrâșnind sub tălpi. Am zărit cu coada ochiului o gheată mare, cu limba atârnând, iar talpa legată cu sfoară. Lovitura de care m-am ferit nu s-a abătut.

M-am ridicat. În stânga mea se pornise o încăierare; toți oamenii care, cu un minut în urmă, fugiseră spre brusă se întorceau acum la fel de brusc. O femeie a țipat, ascuțit, strident. Cum să plec din locul ăsta îngrozitor? Unde era balta pe care o traversasem, unde era poteca până la mașină? Vedeam bălți, peste tot iazuri, lacuri, perdele de ploaie; poteci cu duiumul, dar încotro duceau?

Am auzit distinct pocnet de pușcă, una, două, trei împușcături, nu în apropiere, dar nici departe.

— Veniți, a spus o voce și domnul Thabane a trecut pe lângă mine.

— Da, am icnit eu și am pornit cu pas împleticit după el. Dar nu-l puteam ajunge. Mai încet, te rog! i-am strigat eu.

M-a așteptat; și împreună am traversat din nou balta și am ajuns la potecă.

Un tânăr s-a apropiat de noi. Avea ochii congestionați.

— Unde vă duceți? a vrut el să știe.

Întrebare dură, voce dură.

— Plec, o iau din loc, n-am ce căuta aici, am răspuns eu.

— Mergem să luăm mașina, a zis domnul Thabane.

— Vrem să folosim mașina aia, a spus tânărul.

— Nu las pe nimeni să-mi ia maşina, am spus eu.
— E un prieten de-al lui Bheki.
— Nu-mi pasă, nu-l las să-mi ia maşina.
Tânărul – nu era încă bărbat, doar un băiat îmbrăcat ca un bărbat în toată firea, cu un aer de om mare – a făcut un gest ciudat: ţinând o mână la nivelul capului, a lovit-o cu cealaltă, o palmă a lovit-o pe cealaltă, pieziş. Ce semnificaţie avea? Avea vreuna?
Mă durea spatele din pricina mersului. Am încetinit şi m-am oprit.
— Trebuie să ajung acasă repede, am zis eu.
Era o rugă. Auzeam nesiguranţa din propria-mi voce.
— V-a ajuns ce-aţi văzut? m-a întrebat domnul Thabane, parcă mai distant ca înainte.
— Da, mi-a ajuns. N-am venit să văd. Am venit să-l iau pe Bheki.
— Şi vreţi să mergeţi acasă.
— Da, vreau să merg acasă. Am dureri, sunt epuizată.
Mi-a întors spatele şi a mers mai departe. L-am urmat şchiopătând. Apoi s-a oprit din nou.
— Vreţi să mergeţi acasă, a zis el. Dar cum rămâne cu oamenii care locuiesc aici? Când vor să meargă acasă, aici trebuie să meargă. Ce părere aveţi despre asta?
Stăteam în ploaie, în mijlocul potecii, faţă în faţă. Cei care treceau pe-acolo s-au oprit şi ei, privindu-mă curioşi. Treburile mele îi priveau şi pe ei, îi priveau pe toţi.
— N-am nici un răspuns, am zis eu. E cumplit.
— Nu e doar cumplit, a spus el, este o crimă. Când vedeţi că se comite o crimă în faţa ochilor dumneavoastră, ce spuneţi? Spuneţi: „Mi-a ajuns. N-am venit să văd, vreau să merg acasă”?
Am clătinat din cap vlăguită.
— Nu, bineînţeles că nu, a zis el. Şi-atunci ce spuneţi? Ce fel de crimă e asta pe care o vedeţi? Cum se numeşte?
E profesor, mi-am zis eu: de aceea vorbeşte atât de bine. Ceea ce-mi face mie acum a făcut şi la clasă. E o şmecherie pe care o foloseşti ca să pară că propriul tău răspuns vine de la un elev. Ventrilogism, moştenit de la Socrate, la fel de

despotic în Africa precum a fost în Atena.

M-am uitat în jur, la cercul de spectatori. Erau ostili? N-am detectat nici urmă de ostilitate. Aşteptau doar să-mi spun replica.

— Sunt sigură că aş putea spune multe lucruri, domnule Thabane, am zis eu. Dar trebuie să vină cu adevărat de la mine. Când cineva vorbeşte din constrângere – ar trebui să ştii asta –, arareori spune adevărul.

A dat să răspundă, dar l-am oprit:

— Aşteaptă. Lasă-mă un minut. Nu fug de întrebarea dumitale. Aici se întâmplă lucruri îngrozitoare. Dar ceea ce cred despre ele trebuie să exprim în felul meu.

— Să auzim ce-aveţi de zis! Ascultăm! Aşteptăm!

Şi-a ridicat mâinile, cerând linişte. Mulţimea a murmurat a consimţire.

— Sunt scene îngrozitoare, am repetat şovăitor. Scene ce trebuie condamnate. Dar nu le pot denunţa folosind cuvintele altora. Trebuie să-mi găsesc propriile cuvinte, să vină din mine. Altfel nu sunt adevărate. Asta-i tot ce pot să spun acum.

— Femeia asta mănâncă rahat, a zis un bărbat din mulţime. S-a uitat în jur. Mănâncă rahat, a repetat el.

Nimeni nu l-a contrazis. Câţiva spectatori au luat-o din loc.

— Da, am zis, adresându-mă direct lui. Ai dreptate, aşa e.

Mi-a aruncat o privire ca şi când eram nebună.

— Dar la ce te aştepţi? am continuat eu. Pentru a vorbi despre asta – am făcut cu mâna un gest spre brusă, fum, gunoaiele ce se îngrămădeau pe potecă – e nevoie de limba unui zeu.

— Rahat, a zis el din nou, provocându-mă.

Domnul Thabane mi-a întors spatele şi a plecat mai departe. Eu m-am târât după el. Mulţimea ne-a făcut loc. Într-un minut, băiatul a trecut de mine cu pas grăbit. Apoi am văzut maşina.

— E un Hillman, maşina dumneavoastră, nu-i aşa? a zis domnul Thabane. Nu prea se mai văd asemenea maşini.

Am fost surprinsă. După cele întâmplate, credeam că nu

aveam ce să ne mai spunem. Dar el nu părea să-mi poarte pică.

— De pe vremea când ce era britanic era şi cel mai bun, am replicat eu. Regret dacă vorbesc aiurea.

A ignorat scuza, dacă pot s-o numesc astfel.

— A fost vreodată „ce e britanic” cel mai bun? a întrebat el.

— Nu, bineînțeles că nu. A fost doar un slogan care a circulat o vreme după război. N-ai cum să-ți aminteşti, erai prea tânăr.

— M-am născut în 1943, a zis el. Am patruzeci şi trei de ani. Nu mă credeți?

S-a răsucit spre mine. Ca să văd cât de bine arăta. Vanitos; dar o vanitate atrăgătoare.

Am dat la cheie. Bateria era moartă. Domnul Thabane şi băiatul au coborât şi au împins, chinuindu-se să-şi înfigă picioarele în nisip. În sfârşit, motorul a pornit.

— Țineți-o drept, a zis băiatul.

M-am supus.

— Eşti profesor? l-am întrebat pe domnul Thabane.

— Am fost. Mi-am abandonat profesia temporar. Până vor veni vremuri mai bune. Acum vând pantofi.

— Iar tu? l-am întrebat pe băiat.

A mormăit ceva ininteligibil.

— E un tânăr fără ocupație, a zis domnul Thabane. Nu-i aşa?

Băiatul a zâmbit stânjenit.

— Cotiți aici, imediat după magazine.

În pustietatea aceea, trei prăvălii una după alta, devastate, calcinate. Pe singura pancartă încă lizibilă scria BHAWOODIEN CASH STORE.

— Poveste veche, a zis domnul Thabane. De anul trecut.

Ieşisem pe un drum de țară lat. În stânga, câteva case, case adevărate, cu ziduri de cărămidă, acoperişuri de azbest şi hornuri. Printre ele, în jurul lor, întinzându-se până departe pe şesul acela, barăcile squatterilor.

— Clădirea aia, a zis băiatul, arătând în față.

O clădire lungă, joasă, o sală de întruniri sau o şcoală, înconjurată de un gard de sârmă. Dar porțiuni mari din gard

fuseseră distruse şi din clădire numai zidurile înnegrite de fum mai stăteau în picioare. O mulțime se strânsese în fața ei. Mai multe chipuri s-au întors să se uite la Hillmanul care se apropia.

— Opresc motorul? am întrebat.

— Puteți să-l opriți, n-aveți de ce vă teme, a zis domnul Thabane.

— Nu mă tem, am zis.

Era adevărat? Într-un fel, da; sau cel puțin după episodul din brusă, îmi păsa mai puțin de ceea ce se-ntâmpla cu mine.

— Oricum n-aveți de ce să vă fie teamă, a continuat el insinuant. Băieții dumneavoastră sunt aici ca să vă protejeze.

Şi a arătat cu degetul.

Atunci i-am văzut, mai jos pe drum; trei camioane militare, vopsite în kaki şi maro, aproape confundându-se cu copacii, şi, proiectate pe cer, capete cu căşti.

— În cazul în care credeați că e vorba doar de o gâlceavă între negri, o arenă pentru încăierări între facțiuni, a mai adăugat el. Uitați-vă: acolo e sora mea.

Sora mea, aşa i-a spus, nu *Florence.* Te pomeneşti că numai eu, din toată lumea, îi spuneam Florence. Folosind un pseudonim. Acum mă găseam în teritoriul unde oamenii apăreau sub numele lor adevărate.

Stătea cu spatele la zid, adăpostindu-se de ploaie: o femeie sobră, respectabilă, îmbrăcată cu o haină roşu-închis, cu o căciuliță albă tricotată pe cap. Ne-am croit drum spre ea. Deşi n-a dat semn, sunt sigură că m-a văzut.

— Florence! am strigat-o eu.

Şi-a ridicat spre mine privirile goale.

— L-ai găsit?

A făcut semn din cap spre interiorul devastat, apoi şi-a ferit fața, fără să mă salute. Domnul Thabane a început să se strecoare pe lângă mulțime, spre intrare. Am aşteptat stânjenită. Oamenii treceau ocolindu-mă, ca şi când le aduceam ghinion.

O fetiță într-o tunică de şcoală, verde-deschis, s-a apropiat de mine cu mâna ridicată, ca pentru a mă pălmui. M-am

ferit, dar fetița nu voia decât să se joace. Sau mai corect ar fi să spun: s-a abținut să mă pălmuiască de-adevăratelea.

— Cred că ar trebui să vă uitați şi dumneavoastră, a zis domnul Thabane, reapărând, gâfâind.

S-a dus la Florence şi a strâns-o în brațe. Ea şi-a scos ochelarii, şi-a lăsat capul pe umărul lui şi a izbucnit în plâns.

Înăuntrul clădirii era o învălmăşeală de moloz şi bârne carbonizate. Lângă perete, ferite de ploaie, cinci cadavre întinse cu grijă pe jos. Cadavrul din mijloc era al fiului lui Florence, Bheki. Încă mai avea pe el pantalonii de flanel gri, cămaşa albă şi puloverul maro de la uniforma şcolii lui, dar picioarele îi erau desculțe. Ochii deschişi, holbați, gura deschisă şi ea. Ploaia îl bătuse ore întregi, pe el şi pe prietenii lui, nu numai aici, ci şi acolo unde fuseseră când şi-au găsit moartea; hainele lor, părul lor arătau turtite, moarte. La colțuri, ochii lui Bheki aveau urme de nisip. Avea nisip şi în gură.

Cineva mă trăgea de braț. Buimăcită, m-am uitat în jos la o fetiță cu ochi mari, solemni.

— Soră, a zis ea, soră... apoi n-a mai ştiut cum să continue.

— Vă întreabă dacă sunteți una dintre surori, a explicat o femeie zâmbind benign.

Nu voiam să fiu nevoită să plec de-acolo, nu atunci. Am clătinat din cap.

— Vrea să spună, dacă sunteți una dintre surorile de la biserica catolică, a explicat femeia. Nu, s-a adresat ea fetiței în engleză, nu e una dintre surori.

A desfăcut cu blândețe degetele fetiței de pe mâneca mea.

Florence era înconjurată de o mulțime de oameni.

— Trebuie să zacă acolo, în ploaie? l-am întrebat pe domnul Thabane.

— Da, acolo trebuie să zacă. Să-i vadă toți.

— Dar cine-a făcut una ca asta?

Tremuram toată: trupul mi-era cuprins de frisoane, mâinile îmi tremurau. M-am gândit la ochii deschişi ai băiatului. Mi-am zis: Ce-o fi văzut în ultima lui clipă de viață? E cel mai cumplit lucru pe care l-am văzut în viața

mea. Şi mi-am mai zis: Acum ochii mei sunt deschişi, niciodată n-o să-i mai pot închide.

— Cine-a făcut-o? a zis domnul Thabane. Dacă vreți să extrageți gloanțele din trupurile lor, sunteți bine-venită. Dar vă spun dinainte ce-o să găsiți. „Fabricat în Africa de Sud. Aprobat de Biroul de Standarde din Africa de Sud”. Asta o să găsiți.

— Te rog, ascultă-mă, am zis eu. Nu sunt indiferentă la acest... acest război. Cum aş putea? Nu există gratii suficient de groase să-i țină la distanță.

Îmi venea să plâng; dar aici, lângă Florence, ce drept aveam?

— Trăieşte în mine şi eu trăiesc în el, am şoptit.

Domnul Thabane a dat din umeri nerăbdător. Arăta mai urât acum. Fără îndoială că şi eu mă fac tot mai urâtă pe zi ce trece. Metamorfoza ce ne învârtoşează vorbirea, ne toceşte sentimentele, ne transformă în animale. Unde se găseşte pe țărmurile acestea planta care ne va păzi de asta?

Îți spun povestea acestei dimineți fără să uit că povestitoarea, aşezată la biroul ei, susține că e de partea dreptății. Prin ochii mei vezi; vocea care vorbeşte în capul tău este a mea. Doar prin mine te afli aici, pe aceste întinderi pustii, miroşi fumul din aer, vezi trupurile morților, auzi vaierele, tremuri în ploaie. Gândurile mele sunt cele pe care le gândeşti, disperarea mea e cea pe care o simți, ca şi primele tresăriri de bună primire a orice va pune capăt gândului: somnul, moartea. Spre mine se îndreaptă compasiunea ta; inima ta va bate alături de a mea.

Acum, copila mea, carne din carnea mea, ecou al meu, mai bun decât ființa mea, te rog să te retragi. Îți spun această poveste nu ca să îți fie milă de mine, ci ca să înveți cum stau lucrurile. Ştiu că ți-ar fi mai uşor dacă povestea ar veni din partea altcuiva, dacă în urechea ta ar răsuna vocea unui străin. Fapt e că n-are cine altcineva să fie. Eu sunt singura. Eu sunt cea care scrie: eu, eu. Prin urmare, te rog: ascultă ceea ce am scris, nu pe mine. Dacă printre cuvinte se împletesc minciuni, şi rugăminți, şi scuze, ascultă-le. Nu le trece cu vederea, nu le ierta uşor. Citeşte tot, chiar şi această

conjurare, cu ochi rece.

Cineva a aruncat o piatră prin parbriz. Mare cât capul unui copil, mută, zăcea pe scaun printre cioburi ca şi cum devenise proprietara maşinii. Primul gând mi-a fost: Unde o să găsesc parbriz pentru Hillman? Apoi: Ce minunat că totul se sfârşeşte în acelaşi timp!

Am împins piatra de pe scaun şi m-am apucat să îndepărtez cioburile rămase în ramă. Acum că aveam ceva de făcut, mă calmasem întru câtva. Dar eram mai calmă şi pentru că nu-mi mai păsa dacă trăiam sau nu. Nu mai conta ce putea să mi se întâmple. În gândul meu: viața mea ar putea foarte bine fi un rebut. Îi împuşcăm pe oamenii ăştia ca şi când ar fi rebuturi, dar de fapt noi suntem cei ale căror vieți nu merită trăite.

M-am gândit la cele cinci cadavre, la prezența lor masivă, solidă, în sala distrusă de foc. Duhurile lor nu au plecat, mi-am zis, şi nu vor pleca. Duhurile lor şed nemişcate, posesive.

Dacă cineva ar fi săpat un mormânt pentru mine atunci şi acolo, în nisip, şi ar fi arătat spre el, aş fi coborât în el fără nici un cuvânt, m-aş fi întins şi mi-aş fi împreunat mâinile pe piept, şi când nisipul mi-ar fi căzut în gură şi în colțurile ochilor, n-aş fi ridicat nici un deget ca să-l şterg.

Să nu-ți fie milă de mine când citeşti asta. Să nu-ți laşi inima să bată la unison cu a mea.

Am scos o monedă pe geam afară. Au dat năvală s-o ia. Copiii au împins, motorul a pornit. Mi-am golit portmoneul în mâini întinse.

Trase printre tufişurile unde drumul se îngusta într-o simplă potecă, se găseau vehiculele militare pe care le văzusem, cinci, şi nu trei, cum crezusem. Sub privirile unui băiat cu o pelerină de ploaie oliv, am coborât din maşină, atât de înghețată în hainele mele ude, încât aş fi putut fi goală.

Sperasem că vorbele de care aveam nevoie vor veni de la sine, dar n-a fost aşa. Mi-am întins mâinile, cu palmele în sus. Am fost jefuită, spuneau mâinile mele, jefuită de cuvinte. Am venit să vorbesc, dar nu am nimic de spus.

— *Wag in die motor, ek sal die polisie skakel,* a strigat el

către mine.

Un băiat plin de coşuri juca acest joc periculos în care fiecare se ia în serios. „Aşteaptă în maşină, o să chem poliția." Am clătinat din cap şi iar am clătinat din cap. Vorbea cu cineva din spatele lui, cineva pe care nu-l puteam vedea. Zâmbea. Fără îndoială că urmăriseră totul de la început, îşi făcuseră o părere despre mine. O binefăcătoare bătrână şi nebună prinsă de ploaie, o curcă plouată. Avea dreptate? Sunt o binefăcătoare? Nu, nu-mi vine în minte să fi făcut ceva bun. Sunt nebună? Da. Sunt nebună. Dar şi ei sunt nebuni. Înnebunim cu toții, suntem posedați de diavoli. Când se urcă nebunia pe tron, cine din țara asta scapă de contaminare?

— Nu chema poliția, pot să-mi port singură de grijă, am strigat eu.

Dar murmurele, căutăturile piezişe au continuat. Poate că deja vorbeau în stație.

— Ce-ți închipui că faci? i-am strigat eu băiatului.

Zâmbetul i-a înghețat pe buze.

— *Ce-ți închipui că faci?* am strigat şi mai tare, dar vocea începea să mi se spargă.

Şocat, a privit în jos. Şocat că striga la el o femeie albă, destul de bătrână să-i fie bunică.

Un bărbat în ținută de luptă s-a îndreptat spre noi dinspre al doilea vehicul din şir. M-a privit calm.

— *Wat is die moeilikheid?* l-a întrebat el pe băiatul din transportor.

— *Nee, niks moeilikheid nie.*

Nici o problemă.

— *Net hierdie dame wat wil weet wat aangaan.*

— Ăsta-i un loc periculos, doamnă, a zis el, întorcându-se spre mine.

Ofițer, clar.

— Aici se poate întâmpla orice. O să trimit după o patrulă care să vă escorteze înapoi la drum.

Am clătinat din cap. Eram stăpână pe mine, nici măcar nu aveam lacrimi în ochi, cu toate că nu garantam că n-aveam să izbucnesc în plâns dintr-o clipă în alta.

Ce voiam? Ce voia bătrâna? Ceea ce voia era să le dezvăluie ceva, orice ar fi putut fi dezvăluit în acel moment, în acel loc. Ceea ce voia, înainte să se descotorosească de ea, era să scoată la lumină o cicatrice, o rană, să le-o vâre sub ochi, să-i facă s-o vadă cu propriii lor ochi; o cicatrice, orice cicatrice, cicatricea acestei întregi suferințe, dar până la urmă cicatricea mea, pentru că cicatricele noastre sunt singurele cicatrice pe care le putem duce cu noi. Chiar mi-am ridicat o mână la nasturii rochiei. Dar degetele îmi erau vinete, înghețate.

— V-ați uitat în sala aia? am întrebat cu vocea mea spartă.

Lacrimile dădeau să țâşnească.

Ofițerul a aruncat țigara, a stins-o cu bocancul în nisipul ud.

— Unitatea asta n-a tras nici un foc în ultimele douăzeci şi patru de ore, a zis el încet. Permiteți-mi să vă dau un sfat: nu vă ambalați înainte să ştiți despre ce e vorba. Oamenii ăia dinăuntru nu sunt singurii care au murit. Omoruri se comit tot timpul. Acelea sunt doar cadavrele pe care le-au adunat ieri. Lupta a încetat deocamdată, însă, de cum se va opri ploaia, o să se încingă din nou. Nu ştiu cum ați ajuns aici – ar fi trebuit să închidă drumul –, dar acesta e un loc rău, n-ar trebui să fiți aici. O să chemăm poliția prin stație, o să vă escorteze ei din locul ăsta.

— *Ek het reeds geskakel,* a zis băiatul din transportor.

— Ce-ar fi să puneți armele jos şi să plecați acasă, toți? am întrebat eu. Pentru că e limpede că nu poate fi ceva mai rău decât ce faceți aici. Ceva mai rău pentru sufletele voastre, asta vreau să spun.

— Nu, a zis el.

Mă aşteptasem să nu înțeleagă, dar nu, înțelegea exact ce voiam să spun.

— O să stăm aici până se termină totul.

Tremuram din cap până-n picioare. Degetele mele, strânse în palme, nu voiau să se îndrepte. Vântul îmi lipea de piele hainele ude leoarcă.

— Îl cunoşteam pe unul dintre băieții aceia morți, am zis eu. Îl ştiam de când avea cinci ani. Mama lui lucrează pentru

mine. Sunteți cu toții prea tineri pentru asta. Mă scârbeşte. Asta e tot.

M-am întors cu maşina la sală şi am aşteptat fără să cobor. Cadavrele tocmai erau scoase afară. Dinspre mulțimea tot mai mare, am simțit că se îndreaptă ceva spre mine: resentiment, animozitate. Mai rău chiar: ură. Ar fi fost alta situația dacă n-aş fi stat de vorbă cu soldații? Nu.

Domnul Thabane s-a apropiat să vadă ce voiam.

— Îmi pare rău, dar nu prea ştiu cum să mă întorc, am zis eu.

— Ajungeți pe drumul asfaltat, o luați spre dreapta, urmați indicatoarele, a zis el tăios.

— Da, însă care indicatoare?

— Indicatoarele spre civilizație.

Şi mi-a întors spatele.

Am condus încet, în parte din pricina vântului ce-mi bătea în față, în parte pentru că trupul şi sufletul mi-erau amorțite. Am nimerit într-un cartier de care nu mai auzisem până atunci şi am petrecut douăzeci de minute învârtindu-mă pe străzi ce nu se deosebeau între ele, căutând o ieşire. Într-un târziu, m-am pomenit pe şoseaua Voortrekker. Aici, pentru prima oară, oamenii au început să se uite lung la maşina fără parbriz. Privirile m-au urmărit până acasă.

Casa mi s-a părut rece şi străină. Mi-am zis: Fă o baie caldă, odihneşte-te. Dar o letargie de gheață pusese stăpânire pe mine. Mi-a trebuit ceva efort să mă târăsc până sus, să trag de pe mine hainele ude, să mă învelesc într-un halat şi să mă vâr în pat. Nisip, nisipul gri din Cape Flats, mi se lipise ca o crustă între degetele de la picioare. N-o să-mi mai fie niciodată cald, mi-am zis. Vercueil are un câine de care să se lipească atunci când doarme. Vercueil ştie cum să trăiască în acest climat. În schimb, pe mine şi pe băiatul acela rece, care curând va fi pus în pământ, nici un câine nu ne va mai ajuta. În gura lui e deja nisip, furişându-se înăuntrul lui, revendicându-l.

Şaisprezece ani de când am împărțit ultima dată un pat cu un bărbat ori un băiat. Şaisprezece ani singură. Te surprinde?

Am scris. Scriu. Urmez stiloul, oriunde mă duce. Ce altceva mi-a mai rămas?

M-am trezit buimacă. Se înnoptase din nou. Unde dispăruse ziua?

La toaletă însă lumina era aprinsă. Pe closet, cu pantalonii coborâți până la genunchi, cu pălăria pe cap, adormit buştean, şedea Vercueil. L-am privit uluită.

Nu s-a trezit; dimpotrivă, deşi capul i se clătina şi falca îi atârna, dormea dulce ca un copil. Coapsa lui lungă, netedă, era aproape spână.

Uşa de la bucătărie era deschisă, pe podea zăcea împrăştiat gunoiul din coşul răsturnat. Câinele avea treabă cu un ambalaj vechi. Când m-a văzut, şi-a lăsat în jos urechile vinovat şi a dat din coadă.

— Prea mult! am murmurat eu. Prea mult!

Câinele s-a furişat afară.

M-am aşezat la masă şi m-am lăsat pradă lacrimilor. Plângeam, nu din pricina confuziei din capul meu, nu din pricina harababurii din casă, ci din pricina băiatului, a lui Bheki. Oriunde mă întorceam, îl vedeam în fața mea, ochii lui deschişi privind cu nedumerirea copilărească cu care îşi întâmpinase moartea. Țineam capul pe brațe şi suspinam plângându-l pe el, plângând pentru ceea ce-i fusese luat lui, pentru ceea ce-mi fusese luat mie. Ce lucru bun e viața! Ce idee minunată a avut Dumnezeu! Cea mai bună idee care-a existat vreodată. Un dar, cel mai generos dintre toate darurile, reînnoindu-se la nesfârşit de la o generație la alta. Şi acum Bheki, văduvit de ea, dus, smuls din lume!

„Vreau să mă duc acasă!”

Aşa mă văitasem eu, spre ruşinea mea, domnului Thabane, vânzătorul de pantofi. O voce de copil din gâtlejul unei persoane bătrâne. Acasă, la casa mea liniştită, acasă, la patul meu de somn infantil. Am fost vreodată pe deplin trează? La fel de bine aş putea întreba: Ştiu morții că sunt morți? Nu: morților nu le e dat să ştie ceva. Dar în somnul nostru de moarte putem cel puțin fi vizitați de intuiții. Am intuiții mai vechi decât orice amintire, de nezdruncinat,

anume că odată am fost vie. Am fost vie şi apoi am fost răpită vieții. Din leagăn s-a făcut furtul: un prunc a fost luat şi în locul lui a fost lăsată o păpuşă, pentru a fi alăptată şi crescută, iar acea păpuşă este ceea ce eu numesc eu.

O păpuşă? Viața unei păpuşi? Asta am trăit? Îi este dat unei păpuşi să nutrească asemenea gând? Sau gândul vine şi se duce ca o altă intuiție, scăpărarea unui fulger, străpungerea ceții de către lancea inteligenței unui înger? Poate o păpuşă să recunoască o păpuşă? Poate o păpuşă să cunoască moartea? Nu: păpuşile cresc, învață să vorbească şi să meargă, cutreieră lumea; îmbătrânesc, se smochinesc, pier; sunt aruncate în foc sau îngropate în pământ; dar nu mor. Ele există pentru totdeauna în acel moment de surprindere pietrificată dinaintea oricărei amintiri legate de răpirea unei vieți, o viață ce nu e a lor, dar în locul căreia sunt lăsate ele, ca mărturie. Cunoaşterea lor, o cunoaştere fără substanță, fără greutate lumească, precum capul unei păpuşi, gol, umplut doar cu aer. Aşa cum ele însele nu sunt prunci, doar ideea de prunci, mai rotunjori, mai rozalii, mai lipsiți de expresie şi cu ochi mai albaştri decât ar putea vreun copil vreodată să fie sau să aibă, trăind nu viața, ci ideea de viață, nemuritoare, nepieritoare, asemenea tuturor ideilor.

Hades, Iadul: tărâmul ideilor. De ce a fost necesar ca iadul să fie un loc în sine, în ghețurile Antarcticii sau în hăul unui vulcan? De ce nu poate fi iadul la piciorul Africii şi de ce nu pot creaturile iadului să umble printre cei vii?

„Tată, nu vezi că ard?” implora copilul, stând lângă patul tatălui său. Dar tatăl său, continuând să doarmă, să viseze, nu vedea.

Acesta e motivul – ți-l spun acum, să-l înțelegi – pentru care mă agăț atât de strâns de amintirea mamei. Căci dacă ea nu mi-ar fi dat viață, nimeni nu mi-ar fi dat. Mă agăț nu numai de amintirea ei, ci de ea însăşi, de trupul ei, de venirea mea pe lume din trupul ei. Odată cu sângele şi laptele i-am băut trupul şi m-am născut. Apoi mi-a fost furată şi de atunci a fost pierdută pentru mine.

Există o fotografie de-a mea pe care ai văzut-o, dar poate nu-ți vei aminti de ea. A fost făcută în 1918, când încă nu

aveam doi ani. Mă țin în picioare; par să mă întind spre cameră; mama, îngenuncheată în spatele meu, mă ține de un fel de ham ce-mi trece peste umeri. Stând într-o parte, ignorându-mă, e fratele meu, Paul, cu o şăpcuță pusă strâmb.

Sprâncenele mi-s încruntate, ochii mi-s fixați întins asupra aparatului. Mă strâmb din cauza soarelui sau, asemenea sălbaticilor din Borneo, am un sentiment confuz că aparatul îmi va fura sufletul? Mai rău chiar: mama mă ține ca să nu răstorn aparatul la pământ, deoarece eu, ca o păpuşă ce sunt, ştiu că va vedea ceea ce ochiul nu poate: anume că nu sunt acolo? Şi mama ştie asta pentru că nici ea nu e acolo?

Paul, spre care m-a dus stiloul, e mort. L-am ținut de mână când se stingea. I-am şoptit: „O s-o vezi pe Mama. O să fiți amândoi atât de fericiți". Era palid, chiar şi ochii aveau acea aură decolorată a cerului îndepărtat. Mi-a aruncat o privire obosită, goală, ca pentru a spune: Ce puțin înțelegi! Oare Paul a trăit vreodată cu adevărat? Sora mea viata, aşa m-a numit el odată, într-o scrisoare, repetând cuvintele altcuiva. Oare la urmă şi-a dat seama că făcuse o greşeală? Oare ochii aceia translucizi au văzut prin mine?

În acea zi am fost fotografiați într-o grădină. În spatele nostru sunt flori, arată ca nalbele; în stânga noastră, un strat de pepeni. Recunosc locul. Este Uniondale, casa din strada Church, cumpărată de bunicul meu când afacerea cu pene de struț prospera. An după an, se făceau în grădina aceea fructe, flori şi zarzavaturi, revărsându-şi semințele, murind, reînviind, binecuvântându-ne cu prezența lor abundentă. Dar cine le îngrijea cu iubire? Cine tundea nalbele? Cine punea semințele de pepene în stratul lor cald, jilav? Oare bunicul se trezea la patru în diminețile înghețate, ca să deschidă stăvilarul şi să lase apa să curgă în grădină? Dacă nu el, atunci cine era proprietarul de drept al grădinii? Cine sunt fantomele şi cine, prezențele? Cine din afara fotografiei, sprijiniți în greble, sprijiniți în hârlețe, aşteptând să se apuce din nou de muncă, se sprijină totodată de marginea dreptunghiului, îndoindu-l, împingându-l înăuntru?

Dies irae, dies illa, când cel absent va fi prezent, şi cel prezent va fi absent. Fotografia nu-i mai arată pe cei care erau în acea zi în cadrul grădinii, ci pe cei care nu erau. Pusă la păstrare în toţi aceşti ani, în locuri de peste tot în ţară, în albume, sertare de birouri, fotografia aceasta şi alte mii asemănătoare s-au maturizat, într-un mod subtil, s-au metamorfozat. Fixatorul n-a rezistat sau developarea a mers mai departe decât şi-ar fi imaginat cineva – cine poate şti cum s-a întâmplat? –, fapt e că au devenit din nou negative, un soi de negative în care începem să vedem ce se afla de regulă în afara cadrului, ocultat.

De aceea îmi încrunt eu sprâncenele, de aceea încerc să ajung la aparat: ştiu, într-un mod neclar, că aparatul e duşmanul, că aparatul nu va minţi în ceea ce ne priveşte, ci va dezvălui ceea ce suntem cu adevărat: poporul păpuşilor? Mă lupt cu hamul ca să lovesc aparatul din mâna celui – oricine ar fi acela – care îl ţine, înainte să fie prea târziu? Şi cine îl ţine? A cui umbră fără formă se apleacă spre mama şi cele două vlăstare ale ei, peste stratul săpat?

Durere după plâns. Sunt goală pe dinăuntru, sunt o cochilie. Fiecăruia dintre noi soarta îi trimite boala pe care o merită. A mea, o boală care mă devoră pe dinăuntru. De m-ar deschide, m-ar găsi goală, ca o păpuşă, o păpuşă în care şade un crab lingându-şi buzele, ameţit de năvala luminii.

Oare asta văzusem eu premonitoriu când aveam doi ani, crabul trăgând cu ochiul din cutia neagră? Încercam să ne salvez pe toţi de crab? Dar ei m-au tras înapoi, au apăsat butonul şi crabul a sărit afară şi a intrat în mine.

Rozându-mi acum oasele, pentru că n-a mai rămas nici un fir de carne. Rozând articulaţia coapsei mele, rozându-mi şira spinării, începând să-mi roadă genunchii. Pisicile, dacă e să spun adevărul, nu m-au iubit niciodată. Doar creatura asta e credincioasă până la capăt. Animalul meu de casă, durerea mea.

Am urcat la etaj şi am deschis uşa de la toaletă. Vercueil era încă acolo, căzut în somnul lui adânc. L-am scuturat.

— Domnule Vercueil! am zis.

Un ochi s-a deschis.

— Vino să te întinzi ca lumea.

Dar n-a venit. Întâi l-am auzit pe scări, coborând câte o treaptă o dată, ca un om bătrân. Apoi am auzit uşa din spate închizându-se.

O zi frumoasă, una dintre acele zile de iarnă liniştite, când lumina pare să izvorască din toate colţurile cerului. Vercueil m-a dus cu maşina întâi pe strada Breda, apoi pe Orange. Vizavi de bulevardul Government, i-am spus să parcheze.

— Mă gândesc să merg cu maşina până la capătul celălalt al bulevardului, am zis eu. După ce trec de lanţ, nu văd cum mă mai poate opri cineva. Dar crezi că am loc să trec?

(Poate îţi aminteşti că sunt doi bolarzi de fontă la capătul celălalt al bulevardului, cu un lanţ întins între ei.)

— Da, poţi să-i ocoleşti pe-o parte sau alta, a zis el.

— După aia n-ar trebui decât să ţin maşina drept.

— Chiar vrei să faci asta? a întrebat el.

Ochii lui de găină au avut o sclipire crudă.

— Dacă-mi găsesc curajul.

— Dar de ce? Pentru ce?

Greu de găsit răspunsuri mărețe când eşti încolţit de privirea aia. Am închis ochii şi am încercat să păstrez imaginea maşinii, mişcându-se suficient de repede ca flăcările să rămână în urmă, străbătând bulevardul asfaltat, prin dreptul turiştilor, vagabonzilor, îndrăgostiţilor, prin dreptul muzeului, galeriei de artă, grădinii botanice, până încetinea şi se oprea în faţa casei ruşinii, arzând şi topindu-se.

— Acum ne putem întoarce, am zis eu. Voiam doar să fiu sigură că se poate face.

A intrat şi el în casă şi i-am făcut un ceai. Câinele zăcea la picioarele lui, ciulindu-şi urechile ba spre el, ba spre mine, după cum vorbeam. Un câine bun: o prezenţă luminoasă, născut sub o stea luminoasă, cum sunt şi unii oameni.

— Ca să-ţi răspund la întrebarea „Pentru ce?”, am zis eu, înseamnă să-ţi vorbesc de viaţa mea. Despre o viaţă care nu mai valorează mult. Încerc să-mi dau seama ce pot obţine pe ea.

Mâna lui se mişca liniştit pe blana câinelui, înainte şi înapoi. Câinele a clipit, a închis ochii. Iubire, mi-am zis eu: oricât de improbabil pare, ceea ce văd aici e iubire.

Am încercat din nou:

— Există un roman celebru în care o femeie este condamnată pentru adulter – adulterul era o crimă în vremurile de demult – şi condamnată să iasă în public cu litera *A* cusută pe rochie. Femeia poartă litera *A* vreme atât de îndelungată, încât oamenii uită ce simbolizează. Uită că ar avea vreo semnificație. Pur şi simplu devine ceva ce poartă femeia, asemenea unui inel sau unei broşe. E posibil însă ca ea să fi fost cea care a inițiat moda de a purta înscrisuri pe haine. Dar nu despre asta e vorba în carte. Spectacolele astea publice, aceste manifestări – iată esența poveştii – cum putem şti cu siguranță ce reprezintă? De exemplu, o bătrână îşi dă foc. De ce? Pentru că a înnebunit? Pentru că e disperată? Pentru că are cancer? M-am gândit să vopsesc o literă pe maşină, drept explicație. Dar care? *A? B? C?* Care e litera corectă în cazul meu? Şi de ce să explic? Pe cine priveşte pe altcineva decât pe mine?

Aş fi putut continua, dar în acel moment zăvorul de la poartă a clicăit şi câinele a început să mârâie. Două femei – pe una am recunoscut-o ca fiind sora lui Florence – s-au apropiat pe alee, ducând valize.

— Bună ziua, a zis sora. Mi-a arătat o cheie: Am venit să luăm lucrurile surorii mele. Florence.

— Da, am zis eu.

Au descuiat uşa şi au intrat în camera lui Florence. La scurt timp le-am urmat şi eu.

— Florence e bine? am întrebat eu.

Sora, care scotea hainele dintr-un sertar, s-a îndreptat de spate, răsuflând din greu. Era limpede că îi făcea plăcere această întrebare prostească.

— Nu, nu pot să spun că e bine, a zis ea. Câtuşi de puțin *bine*. Cum poate fi *bine!*

Cealaltă femeie, făcându-se că nu aude, continua să împacheteze haine de copil. În cameră se găseau prea multe lucruri ca să încapă în două valize.

— Nu asta am vrut să spun, am zis eu, dar nu contează. Pot să te rog să-i duci ceva lui Florence din partea mea?

— Da, pot să-i duc, dacă nu e ceva mare.

Am completat un cec.

— Spune-i lui Florence că îmi pare rău. Spune-i că nici nu pot exprima în cuvinte cât de rău îmi pare. Mă gândesc la Bheki tot timpul.

— Vă pare rău.

— Da.

Încă o zi de cer senin. Vercueil, într-o stare ciudată de surescitare.

— Azi e ziua? a întrebat el.

— Da, am răspuns, crispându-mă în fața nerăbdării lui indecente şi fiind gata să adaug: „Dar ce treabă ai tu?”

Da, am zis: azi e ziua. Dar azi a trecut şi eu n-am împlinit ceea ce promisesem. Căci atâta vreme cât dâra de cuvinte continuă, poți fi sigură că nu am pus în practică promisiunea: o regulă, încă o regulă. Moartea ar putea fi într-adevăr ultimul mare duşman al scrisului, dar şi scrisul e duşmanul morții. Prin urmare, scriu, țin moartea la distanță şi-ți pot spune că într-adevăr am vrut să merg până la capăt, începusem să merg până la capăt şi n-am mers. Şi-ți pot spune mai mult. Îți pot spune că am făcut baie. Îți pot spune că m-am îmbrăcat. Îți pot spune că, pregătindu-mi trupul, o vagă lucire de mândrie a început să se întoarcă în el. Între a aştepta în pat ca respirația să se oprească şi a ieşi pentru a-ți provoca propriul sfârşit, ce diferență!

Am vrut să merg până la capăt: acesta e adevărul? Da. Nu. Da-nu. Există un asemenea cuvânt, dar nu s-a permis niciodată introducerea lui în dicționare. Da-nu: orice femeie ştie ce înseamnă, pentru că îl dezarmează pe orice bărbat. „Ai de gând s-o faci?” a întrebat Vercueil, cu ochii lui de om scăpărând. „Da-nu”, ar fi trebuit eu să răspund.

Purtam alb şi albastru: costum albastru-deschis, bluză albă cu o fundă la gât. M-am fardat cu grijă, mi-am aranjat părul. În tot acest timp, am şezut în fața oglinzii şi am tremurat uşor. Nu simțeam nici o durere. Crabul încetase să

roadă.

Iradiind de curiozitate, Vercueil m-a urmat în bucătărie şi s-a învârtit cât am luat micul dejun. La un moment dat, iritată, neliniştită, am explodat:

— Vrei te rog să mă laşi singură?

La care s-a răsucit cu o expresie de jignire copilăroasă, ceea ce m-a făcut să-l trag de mânecă.

— Nu asta am vrut să spun, am zis. Dar te rog, aşază-te: îmi dai o stare de agitație tocmai când am nevoie de calm. Oscilez atât de mult! Acum mă gândesc: Să mă grăbesc, să pun capăt vieții ăsteia fără valoare. În clipa următoare: Dar de ce să port eu vina? De ce trebuie eu anume să fiu mai presus de vremurile pe care le trăiesc? Din vina mea sunt vremurile atât de ruşinoase? De ce trebuie eu, bătrână cum sunt şi bolnavă, şi cu dureri în tot trupul, să mă ridic fără nici un ajutor din groapa asta a ruşinii? Vreau să mă dezlănțui în fața bărbaților care au creat aceste vremuri. Vreau să-i acuz că mi-au stricat viața, aşa cum un şoarece ori un gândac strică mâncarea fără măcar s-o mănânce, pur şi simplu umblând pe ea şi adulmecând-o, şi satisfăcându-şi nevoile trupului pe ea. E copilăresc, ştiu, să arăți cu degetul şi să dai vina pe alții. Dar de ce să accept că viața mea n-ar fi făcut doi bani indiferent cine ar fi fost la putere în țara asta? Puterea e putere, la urma urmei. Invadează. Aşa e natura ei. Îți invadează viața. Vrei să ştii ce se petrece cu mine şi eu încerc să-ți spun. Vreau să mă vând, să mă răscumpăr, dar sunt foarte nehotărâtă cum s-o fac. Asta e, dacă vrei, nebunia ce mi-a intrat în cap. Să nu fii surprins. Cunoşti țara asta. Aici nebunia pluteşte în aer.

Cât a ținut discursul ăsta, Vercueil şi-a păstrat aceeaşi expresie închisă, misterioasă, cu ochii mijiți. Iar acum a spus un lucru ciudat:

— Vrei să ne plimbăm cu maşina?

— Nu putem să ne plimbăm cu maşina, domnule Vercueil. Dintr-o mulțime de motive.

— Putem vizita una-alta şi să ne întoarcem până-n ora 12.

— Nu putem face turism într-o maşină cu o gaură în parbriz. E ridicol.

— Scot parbrizul. E doar sticlă, n-ai nevoie de el.

De ce am cedat? Poate că ceea ce m-a câştigat până la urmă a fost noua atenţie pe care mi-o arăta. Era ca un puştan într-o stare de excitaţie, excitaţie sexuală, iar eu eram ţinta lui. Eram flatată; şi chiar oarecum amuzată, în ciuda a toate. Poate că, oarecum, mi se părea şi ceva dezgustător în starea asta a lui, era ca excitaţia unui câine care sapă după un cadavru ce n-a fost îngropat suficient de adânc. Dar nu eram în condiţia de a face mofturi. Ce voiam, la urma urmei? Voiam o suspendare. Suspendare a gândului, durerii, îndoielilor, temerilor, până la prânz. Până ce tunul amiezii va bubui pe colina Signal şi, cu o sticlă de benzină pe locul de lângă mine, fie voi trece cu maşina, fie nu voi trece dincolo de lanţ şi apoi de-a lungul bulevardului. Dar să n-am nici un gând până atunci; să aud păsările cântând, să simt aerul pe piele, să văd cerul. Să trăiesc.

Aşa că m-am predat. Vercueil şi-a învelit un prosop în jurul mâinii şi a mai spart o bucată de sticlă, până când gaura s-a făcut suficient de mare să treacă un copil prin ea. I-am dat cheia. O împingere, şi am pornit la drum.

Asemenea unor îndrăgostiţi care vizitează din nou locurile unde şi-au făcut primele declaraţii, am luat-o pe drumul de munte ce urcă pe Muizenberg. (Îndrăgostiţi! I-am împărtăşit eu ceva vreodată lui Vercueil? Că ar trebui să se lase de băut. Mi-a împărtăşit el ceva mie? Nimic: cred că nici numele lui adevărat nu mi l-a spus.) Am parcat în acelaşi loc ca înainte. Acum: bucură-te pentru ultima oară cu aceste privelişti, mi-am spus, înfigându-mi unghiile în palmă, privind golful False, golful falsei speranţe, şi spre sud, peste apele iernatice întunecate ale celui mai oropsit ocean.

— Dacă am avea o barcă, ai putea să mă duci pe mare, am murmurat eu.

Spre sud: Vercueil şi cu mine, singuri, plutind până am ajunge la latitudinile unde zboară albatroşii. Unde m-ar putea lega de-un butoi sau de-o scândură, n-are importanţă de care din ele, şi m-ar lăsa să salt pe valuri, pe sub marile aripi albe.

Vercueil a dat înapoi maşina pe drum. Greşeam sau

motorul chiar torcea mai dulce în mâinile lui decât în ale mele?

— Îmi pare rău dacă bat câmpii, am zis eu. Fac tot ce pot să nu pierd direcția. Încerc să-mi conserv simțul urgenței. Acest simț mă părăseşte încetul cu încetul. Şezând aici în mijlocul acestei frumuseți, sau chiar şezând acasă, printre lucrurile mele, mi-e aproape imposibil să cred că peste tot în jurul meu există o zonă de omoruri şi degradare. Îmi pare un vis rău. Ceva presează în mine, mă înghionteşte. Încerc să nu bag de seamă, dar acel ceva insistă. Cedez un pic; presează şi mai tare. Mă predau, respir uşurată, şi deodată viața e din nou banală. Răsuflând uşurată, mă dăruiesc din nou banalului. Mă bălăcesc în el. Pierd sentimentul ruşinii, ajung fără ruşine, ca un copil. Ruşinea acestei lipse de ruşine: asta nu pot uita, asta e ceea ce nu pot suporta mai apoi. De aceea trebuie să redevin stăpână pe mine, să mă repun pe calea cea bună. Altfel, mă pierd. Înțelegi?

Vercueil s-a aplecat deasupra volanului ca şi când nu vedea bine. El, cel cu ochi de vultur. Avea importanță dacă nu înțelegea?

— E ca atunci când te laşi de alcool, am insistat eu. Încercând, încercând, mereu încercând, dar ştiind în oasele tale, de la bun început, că o să aluneci înapoi. Cunoaşterea asta lăuntrică are ceva de ruşine, o ruşine atât de caldă, atât de intimă, atât de mângâietoare că face să se reverse şi mai multă ruşine. Se pare că nu există limite la ruşinea pe care o poate simți o ființă umană. Dar cât de greu e să te sinucizi! Te agăți cu atâta disperare de viață! Îmi pare că ceva diferit decât voința trebuie să intervină în ultima clipă, ceva străin, ceva nechibzuit, ca să te împingă peste margine. Trebuie să devii altcineva decât tu însuți. Dar cine? Cine mă aşteaptă să păşesc în umbra lui? Unde-l găsesc?

Ceasul meu arăta 10:20.

— Trebuie să ne întoarcem.

Vercueil a încetinit.

— Dacă asta vrei, te duc înapoi, a zis el. Sau, dacă vrei, putem merge mai departe. Putem să dăm ocol peninsulei. Ziua e frumoasă.

Ar fi trebuit să răspund: Nu, du-mă imediat înapoi. Dar am ezitat şi în acea clipă de ezitare cuvintele au murit în mine.

— Opreşte aici, am zis.

Vercueil a tras pe marginea drumului şi a oprit.

— Vreau să-ți cer o favoare, am zis. Te rog să nu râzi de mine.

— Asta-i o favoare?

— Da. Nici acum, nici în viitor.

A ridicat din umeri.

Pe partea cealaltă a drumului, un om în zdrențe şedea lângă o stivă de lemne de foc pentru vânzare. S-a uitat la noi, şi-a întors privirile.

Timpul trecea.

— Ți-am spus odată o poveste despre mama mea, am zis în sfârşit, încercând să vorbesc mai încet, cum, pe vremea când era mică, a zăcut în întuneric neştiind ce se rostogolea deasupra ei, roțile carului sau stelele. M-am agățat de povestea asta toată viața mea. Dacă ar fi practic posibil, aş propune să mergem cu maşina până la Eastern Cape, la munții Outeniqua, până la acel loc de popas din vârful pasului Prince Alfred. Aş zice chiar, lasă hărțile deoparte, mergi spre nord şi est, luându-te după soare, o să-i recunosc când ajungem acolo: locul de popas, locul de început, locul buricului, locul unde mă unesc cu lumea. Lasă-mă acolo, în vârful trecătorii, şi pleacă, lasă-mă acolo să aştept noaptea şi stelele, şi carul fantomatic să se rostogolească peste mine. Dar adevărul e că nu mai pot găsi locul, cu sau fără hărți. De ce? Pentru că o anumită dorință m-a părăsit. Acum un an sau acum o lună ar fi fost altfel. O dorință, poate cea mai adâncă dorință de care sunt în stare, ar fi zburat din mine spre acel loc de pe pământ, călăuzindu-mă. *Asta e mama mea*, aş fi spus, îngenunchind acolo. *Asta e ceea ce-mi dă viață.* Pământ sfânt, nu cum e sfânt un mormânt, ci un loc de reînviere: eterna reînviere, ieşind din pământ. Acum acea dorință, care poate fi numită iubire, m-a părăsit. Nu mai iubesc această țară. Pur şi simplu. Sunt ca un bărbat care a fost castrat. Castrat la maturitate. Încerc să-mi închipui cum

e viața pentru un bărbat care a pățit aşa ceva. Mi-l închipui văzând lucruri pe care le-a iubit înainte, ştiind din memorie că încă ar trebui să le iubească, dar nemaiputând să retrezească în el acea iubire. Iubire: ce-a fost asta? s-ar întreba el, scotocind în memorie după vechiul sentiment. Dar totul ar fi acum plat, imobil, calm. Am avut odată ceva ce a fost trădat, si-ar zice în sinea lui şi s-ar concentra, încercând să simtă acea trădare în toată acuitatea ei. Dar nici măcar acuitate n-ar mai exista. Acuitatea e cea care va fi dispărut din toate şi din tot. În locul ei, el ar simți o zvâcnitură, uşoară dar continuă, vecină cu stupoarea, detaşarea. *Detaşat,* şi-ar zice el, pronunțând cuvântul tăios, şi ar întinde mâna, să-i încerce tăişul. Dar şi aici va fi apărut o estompare, o tocire. Totul se îndepărtează, şi-ar zice el; într-o săptămână, într-o lună voi fi uitat totul, voi fi printre mâncătorii de lotus, separat, în derivă. Pentru o ultimă dată ar încerca să simtă durerea acestei separări, dar nu l-ar cuprinde decât o tristețe trecătoare. Nu ştiu dacă sunt suficient de limpede, domnule Vercueil. Vorbesc despre hotărâre, despre încercarea de a mă ține de hotărârea luată şi despre eşec. Sinceră să fiu, mă înec. Şed aici lângă tine şi mă înec.

Vercueil s-a rezemat cu toată greutatea de portieră. Câinele a scheunat încetişor. Stătea cu labele pe scaunul din față şi privea înainte, nerăbdător să pornim din nou. A trecut un minut.

Apoi, din buzunarul jachetei, Vercueil a scos o cutie de chibrituri şi mi-a întins-o.

— Fă-o acum, a zis el.

— Să fac ce?

— Ce-ai hotărât.

— Asta vrei?

— Fă-o acum. Eu cobor. Fă-o aici, acum.

La colțul gurii lui dansa o bulă de scuipat. Fie, e nebun, mi-am zis eu. Asta să se poată spune despre el: că e crud, nebun, un câine nebun.

Mi-a scuturat în fața ochilor cutia de chibrituri.

— Îți faci griji de ăla? şi a arătat spre omul cu lemnele de

foc. N-o să se bage.

— Nu aici, am zis eu.

— Putem merge sus pe Vârful lui Chapman. Poți să plonjezi cu maşina peste margine, dacă asta vrei.

Parcă eram închisă într-o maşină cu un bărbat care, încercând să mă seducă, se supără că nu-i cedez. Parcă mă întorceam în cea mai rea perioadă a adolescenței.

— Putem merge acasă? am întrebat eu.

— Credeam că vrei s-o faci.

— Nu înțelegi.

— Credeam că vrei să te împingă cineva pe drum. Te împing eu.

În fața hotelului din golful Hout, a oprit din nou maşina.

— Poți să-mi dai nişte bani? m-a întrebat.

I-am dat o bancnotă de zece ranzi.

A intrat în prăvălie şi s-a întors cu o sticlă ambalată în hârtie maro.

— Bea o gură, m-a îndemnat el, desfăcând capacul.

— Nu, mulțumesc. Nu-mi place coniacul.

— Nu-i coniac, e medicament.

Am luat o gură, am încercat să înghit, m-am înecat şi am tuşit; mi s-a desprins proteza dentară.

— Ține-l în gură, a zis el.

Am mai sorbit o dată şi am ținut lichidul în gură. Am simțit arsură pe gingii şi în cerul gurii, apoi nu le-am mai simțit. Am înghițit şi am închis ochii. Ceva începea să se ridice în mine: o perdea, un nor. Asta e, prin urmare? m-am întrebat eu. Asta-i tot? Aşa îmi arată Vercueil drumul?

A întors maşina, a urcat din nou dealul şi a parcat într-o zonă de picnic, sus, deasupra golfului. A băut din sticlă şi mi-a dat-o înapoi. Am băut prudentă. Vălul cenuşiu ce acoperise totul se lumina vizibil. Nesigură, uimită, m-am întrebat: E chiar atât de simplu – adică nu-i o chestiune de viață şi de moarte?

— Să-ți mai spun un lucru, ultimul, am zis eu. Ceea ce m-a provocat n-a fost starea mea, boala mea, ci cu totul altceva.

Câinele protesta încetişor. Vercueil a întins o mână leneşă; câinele i-a lins degetele.

— Fiul lui Florence a fost împuşcat marți.

El a dat din cap.

— I-am văzut cadavrul, am continuat eu, luând încă o gură de băutură şi gândind: Acum devin limbută? Fereşte-mă, Doamne! Şi dacă eu devin limbută, devine şi Vercueil? El şi cu mine, băuți şi limbuți în maşinuță? M-a cutremurat, am rostit apoi. Nu pot să spun *îndurerat,* pentru că n-am dreptul să folosesc acest cuvânt, aparține alor săi. Dar totuşi sunt – cum? – tulburată. Are legătură cu faptul că e mort, cu greutatea lui lipsită de viață. Ca şi când, murind, a devenit foarte greu, asemenea plumbului sau asemenea noroiului ăluia dens, fără pic de aer în el, pe care-l găseşti la baza barajelor. Ca şi când, murind, a scos un ultim oftat şi toată uşurătatea a ieşit din el. Acum zace întins pe mine, cu toată greutatea asta a lui. Nu mă apasă, doar zace întins. La fel a fost când prietenul ăla al lui sângera în stradă. Aceeaşi greutate şi atunci. Sânge greu. Încercam să-l opresc să nu curgă pe canal la vale. Atât de mult sânge! Dacă l-aş fi strâns pe tot, n-aş fi fost în stare să ridic găleata. Ca şi când ai ridica o găleată de plumb. Până acum n-am văzut negri morți, domnule Vercueil. Ştiu că mor tot timpul, dar mereu în altă parte. Cei pe care i-am văzut murind erau albi, şi au murit în patul lor, uscându-se şi devenind uşori acolo, căpătând consistența hârtiei şi densitatea aerului. Au ars bine, sunt sigură de asta, au lăsat puțină cenuşă care să fie măturată mai apoi. Vrei să ştii de ce mi-am pus în gând să-mi dau foc? Pentru că m-am gândit că o să ard bine. Câtă vreme oamenii ăştia, Bheki şi ceilalți morți, n-or să ardă. Ar fi ca şi când ai încerca să arzi figurine din fontă sau plumb. Poate că ar pierde din precizia formei, dar, când flăcările s-ar domoli, ei tot acolo ar fi, la fel de grei ca întotdeauna. Dacă îi laşi oarece vreme, s-ar putea să se cufunde, milimetru cu milimetru, până când pământul s-ar închide peste ei. După care nu s-ar mai scufunda. Ar rămâne acolo, săltând încet sub suprafață, ca sub valuri. Ar fi de-ajuns să freci puțin cu pantoful şi i-ai descoperi: chipurile, ochii morți, deschişi, plini de pământ.

— Bea! m-a îndemnat Vercueil, întinzându-mi sticla.

Chipul i se schimba, buzele i se umflau, îmbibate, ude, privirea i se tulbura. Semăna cu femeia pe care o adusese acasă. Am luat sticla şi am şters-o la gură cu mâneca.

— Trebuie să înțelegi că tulburarea asta despre care-ți povestesc nu este doar o chestiune personală, am continuat eu. De fapt, nu-i deloc personală. Am ținut la Bheki, desigur, când a fost mic, dar n-am fost fericită văzând ce s-a ales de el. Altceva sperasem. El şi amicii lui spun că au lăsat copilăria în urmă. N-or mai fi ei copii, dar ce-au ajuns? Nişte mici puritani neînduplecați, care disprețuiesc râsul, care disprețuiesc jocul. Aşa că de ce să plâng după el? Răspunsul e că i-am văzut chipul. După moarte, a devenit iarăşi copil. Masca o fi căzut de surpriză pur copilărească atunci când şi-a dat seama, în acea ultimă clipă, că aruncatul cu pietre şi trasul cu puşca nu erau de fapt un joc; că uriaşul care se apropia greoi de el, cu o labă plină de nisip, care avea să se oprească în gura lui, nu va fi alungat cu incantații şi sloganuri; că la sfârşitul lungului coridor unde el se îneca, vomita şi nu mai putea respira nu exista lumină. Acum, acel copil e îngropat şi noi călcăm pe el. Îți spun că, atunci când păşesc pe acest pământ, pe această Africă de Sud, am tot mai puternic sentimentul că păşesc pe chipuri negre. Sunt moarte, dar spiritul lor nu le-a părăsit. Zac acolo grele, inflexibile, aşteptând să treacă tălpile mele, aşteptându-mă să plec, aşteptând să revină la viață. Milioane de figurine de fontă plutind sub pielea pământului. Epoca de fier aşteptând să revină. Îți zici că sunt mâhnită, dar că o să-mi treacă. Lacrimi ieftine, zici tu, lacrimi sentimentale, azi aici, mâine dispărute. Ei bine, aşa e, am fost mâhnită în trecut, mi-am imaginat că mai rău nu are cum să fie, apoi însă a venit ce era şi mai rău, de fiecare dată se întâmplă la fel, şi am trecut şi peste asta, cel puțin aparent. Dar tocmai aici e buba! Pentru a nu fi paralizată de ruşine, a trebuit să trăiesc o viață întreagă de trecut peste ce-i şi mai rău. De acum însă nu mai pot trece peste acest *trecut peste.* Dacă şi de data asta trec peste, n-o să mai am niciodată şansa să *nu* mai trec peste. De dragul propriei mele reînvieri, de această dată nu pot trece peste.

Vercueil mi-a întins sticla. Se golise mai mult de zece centimetri. I-am dat mâna la o parte.

— Nu mai vreau să beau, i-am zis.

— Haide, a insistat el. Îmbată-te şi tu o dată.

— Nu! am exclamat eu.

M-a cuprins o mânie aghezmuită împotriva cruzimii, a indiferenţei lui. Ce făceam eu aici? În maşina ajunsă la capătul puterilor, noi doi nu cred că arătam altfel decât ca doi ultimi refugiaţi din *platteland,* de pe vremea Marii Crize. Nu ne lipseau decât o saltea din fibră de cocos şi o cuşcă plină cu găini, legată pe tavanul maşinii. I-am smuls sticla din mână; dar în timp ce coboram geamul, ca s-o arunc afară, el mi-a smuls-o înapoi.

— Jos din maşina mea! m-am răstit eu.

Scoţând cheia din contact, a coborât. Câinele a sărit după el. Chiar în faţa ochilor mei, Vercueil a azvârlit cheia în tufişuri, a făcut stânga-mprejur şi, cu sticla în mână, a pornit cu pas apăsat în josul dealului, spre golful Hout.

Am aşteptat clocotind de furie, dar el nu s-a întors.

Minutele se scurgeau. O maşină a tras la marginea şoselei, oprind în dreptul meu. Muzica răsuna din ea asurzitoare, metalică. În vacarmul acela stătea un cuplu, admirând marea. Africa de Sud în orele de relaxare. Am coborât din maşină şi le-am ciocănit în geam. Mestecând gumă, bărbatul mi-a aruncat o privire goală.

— Poţi da muzica încet? l-am întrebat eu.

A umblat la ceva sau numai s-a prefăcut, dar volumul a rămas acelaşi. Am ciocănit din nou. A mimat cu buzele câteva cuvinte prin geam, apoi, într-un vârtej de praf, a dat maşina cu spatele şi a parcat pe partea cealaltă a drumului.

Am căutat în tufişuri, acolo unde aruncase Vercueil cheia, dar fără succes.

Când cealaltă maşină a plecat în sfârşit, femeia s-a răsucit să se uite la mine. Chipul îi era urât, dar nu neapărat neatrăgător: încuiat, încruntat, ca şi când se temea că lumina, aerul, viaţa însăşi se vor strânge laolaltă şi o vor lovi. Nu un chip, ci o expresie, dar o expresie purtată atât de mult, încât a ajuns să fie a ei, ea însăşi. O îngroşare a

membranei între lume şi sinele ei lăuntric, o îngroşare devenită grosime. Evoluție, dar în sens invers. Peştii din adâncurile primitive (sunt sigură că ştii despre ce vorbesc) au dezvoltat petice de piele sensibile la atingerile luminii, petice care cu timpul s-au transformat în ochi. Acum, în Africa de Sud, văd ochi ce se estompează din nou, solzii se îngroaşă peste ei, pe măsură ce exploratorii pământului, coloniştii, se pregătesc să se întoarcă în adânc.

Ar fi trebuit să vin când m-ai invitat? În momentele mele de slăbiciune, mi-am dorit adesea să mă las în voia milei tale. Ce noroc am avut amândouă că m-am ținut tare! Nu ai nevoie de un albatros din lumea veche agățat de gâtul tău; cât despre mine, chiar aş scăpa de Africa de Sud dacă aş fugi la tine? De unde ştiu că solzii nu mi se îngroaşă deja peste ochi? Femeia aia din maşină: poate că, în timp ce se îndepărtau, i-a spus companionului ei: „Ce creatură bătrână şi acră! Ce mutră încuiată!”

Şi-apoi, ce gest de onoare e s-o ştergi în vremurile astea, când corabia roasă de carii se scufundă văzând cu ochii, să te alături jucătorilor de tenis, escrocilor din lumea finanțelor şi generalilor cu buzunare grele de diamante, care pleacă să-şi construiască locuri de refugiu în ținuturile mai liniştite ale lumii? Generalul G, ministrul M, pe domeniile lor din Paraguay, rumenind hălci de vită pe cărbuni, cântând cântece din vechea lor țară, aşteptându-se să moară în somn la o vârstă foarte înaintată, cu nepoți şi peoni cu pălăriile în mână la piciorul patului: afrikaanderii din Paraguay alăturându-se afrikaanderilor din Patagonia, în diaspora lor sumbră: bărbați rumeni în obraji, cu burdihane şi neveste grase, şi colecții de arme pe pereții din living, şi casete de depozit în Rosario, vizitându-se reciproc, în după-amiezile de duminică, cu fiii şi fiicele lui Barbie sau Eichmann: huligani, gangsteri, torționari, ucigaşi – halal companie!

În plus, sunt prea obosită. Obosită dincolo de orice explicație, obosită ca o armură ce îndură evurile, tânjind să închid ochii, să dorm. La urma urmei, ce-i moartea altceva decât o ascensiune spre ultimele stadii ale oboselii?

Îmi amintesc de ultimul tău telefon. „Cum te simți?” m-ai

întrebat. „Obosită, altfel bine”, am răspuns. „Iau totul încet. Florence este stâlpul meu de sprijin, ca întotdeauna, şi am pe cineva nou, un bărbat care mă ajută la grădină.” „Mă bucur”, ai zis tu cu accentul tău american energic. „Trebuie să te odihneşti mult şi să te concentrezi să-ți recapeți puterile.” Mama şi fiica la telefon. Linia însă la fel de bună ca şi când ai vorbi din vecini. Cuvintele noastre luate unul câte unul, azvârlite în văzduh, reasamblate întregi, fără cusur. S-a dus cablul submarin care te lega de mine, acum e o conexiune eficientă, abstractă, creată în spațiul celest: ideea de tine conectată la ideea de mine; nu mai schimbăm cuvinte, răsuflare vie, ci idei de cuvinte, ideea de răsuflare, codate, transmise, decodate. La urmă ai spus: „Noapte bună, mamă”, iar eu, „La revedere draga mea, mulțumesc pentru telefon”, la *draga mea* lăsându-mi vocea să se oprească (ce răsfăț!) cu toată greutatea iubirii mele, rugându-mă ca fantoma acestei iubiri să supraviețuiască lungilor trasee din spațiu şi să ajungă până la tine.

La telefon, iubire, nu şi adevărul. În această scrisoare de oareunde (ce scrisoare lungă!), adevărul şi iubirea în sfârşit împreună. În fiecare *tu* pe care-l scriu, iubirea clipeşte şi tremură asemenea focului Sfântului Elmo; eşti cu mine nu aşa cum eşti tu azi în America, nu cum erai când ai plecat, ci cum eşti într-o formă mult mai adâncă şi mai neschimbătoare: ca aceea mult iubită, ca aceea care nu moare. Sufletului tău mă adresez eu, aşa cum sufletul meu va rămâne cu tine când această scrisoare se va încheia. Ca o molie ieşind din crisalidă, vânturându-şi aripile: asta sper eu să sesizezi citind: sufletul meu se pregăteşte pentru următorul zbor. Un fluture alb, o fantomă ieşind din gura figurinei aflate pe patul de moarte. Lupta asta cu boala, depresia şi sila de mine însămi din aceste zile, ezitarea, mersul de colo-colo (mai am ceva de spus despre episodul de la golful Hout – Vercueil s-a întors beat şi arțăgos, a găsit cheia, m-a dus acasă şi cu asta basta; poate că, în realitate, câinele l-a adus înapoi) – totul face parte din metamorfoză, din faptul că mă eliberez din învelişul muribund.

Şi după aceea, după moarte? Nu te teme, n-o să te bântui.

Nu va fi nevoie să închizi geamurile şi să zideşti coşul ca nu cumva fluturele alb să zboare înăuntru în timpul nopții şi să se aşeze pe fruntea ta sau pe fruntea vreunuia din copiii tăi. Fluturele este doar ceea ce-ți va atinge uşor obrazul când vei pune jos ultima pagină a acestei scrisori, înainte să pornească în zbor în noua lui călătorie. Nu sufletul meu va rămâne cu tine, ci spiritul sufletului meu, respirația, vibrarea aerului din jurul acestor cuvinte, cea mai slabă turbulență resimțită în văzduh la trecerea fantomatică a stiloului meu pe hârtia pe care o țin acum degetele tale.

Renunțând la mine, renunțând la tine, renunțând la o casă care încă pulsează de amintiri: grea treabă, dar învăț. Muzica însă o s-o iau cu mine, măcar asta, pentru că e întrețesută cu sufletul meu. Ariosourile din *Pasiunea după Matei,* întrețesute şi înnodate de o mie de ori, încât nimeni şi nimic nu le poate desface.

Dacă Vercueil nu va trimite paginile acestea, tu nu le vei citi niciodată. Nu vei şti nici măcar că au existat. O anumită porție de adevăr nu va căpăta niciodată consistență; adevărul meu: cum am trăit în aceste vremuri, în acest loc.

Şi-atunci, care-i pariul pe care-l fac cu Vercueil, pe Vercueil?

Pariul pe încredere. O rugăminte atât de mică, să duci un pachet la poştă şi să-l depui pe tejghea. Atât de mică, încât aproape că nu există. Între a lua pachetul şi a nu-l lua diferența este tot atât de uşoară ca o pană. Dacă, după dispariția mea, va mai exista cea mai firavă urmă de încredere, obligație, respect, Vercueil o să-l ia.

Şi dacă nu?

Dacă nu, nu există încredere şi noi nu merităm nimic mai mult, nici unul dintre noi, decât să cădem în groapă şi să pierim.

Pentru că nu pot avea încredere în Vercueil, trebuie să am încredere în el.

Încerc să țin un suflet în viață, în vremuri neospitaliere față de suflet.

E uşor să arăți milostenie orfanilor, nevoiaşilor, flămânzilor. Mai greu e să arăți milostenie celor cu sufletul

înveninat (mă gândesc la Florence). Dar milostenia pe care i-o arăt lui Vercueil este cea mai grea dintre toate. Nu mă va ierta pentru ceea ce-i dau din milostenie. În el nu există milostivire, nu există iertare. *(Milostivire*? zice Vercueil. *Iertare*?) Fără iertarea lui, eu dăruiesc fără milostivire, slujesc fără iubire. Ploaie căzând pe sol sterp.

Când eram mai tânără, poate că m-aş fi dat lui trupeşte. E genul de lucruri care se fac, care se făceau, oricât de greşit ar fi fost. Acum în schimb, îmi pun viața în mâinile lui. Asta e viața mea, aceste cuvinte, aceste urme ale mişcărilor degetelor ce înaintează precum crabii pe pagină. Cuvintele acestea, pe măsură ce le vei citi, dacă le vei citi, pătrund în tine şi încep din nou să respire. Dacă vrei, sunt felul meu de a continua să trăiesc. A fost odată când tu ai trăit în mine, aşa cum a fost odată când eu am trăit în mama mea; aşa cum ea continuă să trăiască în mine, iar eu să cresc spre ea, aşa să trăiesc şi eu în tine.

Îi dau lui Vercueil viața mea, să o ducă mai departe. Am încredere în Vercueil pentru că nu am încredere în Vercueil. Îl iubesc pentru că nu-l iubesc. Pentru că el este trestia slabă, mă sprijin pe el.

Poate las impresia că înțeleg ce spun, dar, crede-mă, nu înțeleg. De la bun început, când l-am găsit zăcând în spatele garajului, în casa lui de carton, dormind, aşteptând, n-am înțeles nimic. Îmi pipăi drumul de-a lungul unui tunel care se întunecă din ce în ce mai mult. Îmi pipăi drumul spre tine; cu fiecare cuvânt îmi pipăi drumul.

Acum câteva zile am răcit, şi răceala mi s-a lăsat în piept, s-a transformat într-o tuse uscată, bate acolo ca un ciocan, mă ține câteva minute bune, mă lasă gâfâind extenuată.

Atâta vreme cât povara este doar povara durerii, o suport ținând-o la distanță. Nu eu sunt cea care suferă durerea, îmi zic: cel care suferă este altcineva, un alt trup care împarte patul ăsta cu mine. Astfel, printr-o şmecherie, o țin la distanță, o țin în altă parte. Şi când şmecheria nu funcționează, când durerea insistă să mă stăpânească, o suport, n-am ce face.

(Când valurile se vor înălța, nu mă îndoiesc că şmecheriile mele vor fi luate de ele, asemenea digurilor din Zeeland.)

Dar acum, în timpul acestor spasme de tuse, nu mă mai pot ține la distanță de mine însămi. Nu există minte, nu există trup, nu exist decât eu, o creatură care se zvârcoleşte, se zbate după aer, se îneacă. Groază şi ignominia groazei! Încă o vale ce trebuie străbătută în drumul spre moarte. *Cum de mi se poate întâmpla una ca asta?* mă întreb când tusea e mai aprigă: *E drept aşa?* Ignominia naivității. Nici măcar un câine cu spinarea frântă, care-şi dă ultima suflare la marginea drumului, n-ar gândi: *E oare drept aşa?*

Pentru a trăi, spunea Marcus Aurelius, e nevoie de arta luptătorului, nu a dansatorului. Totul e să stai pe picioarele tale; nu e nevoie de paşi drăguți.

Ieri, având cămara goală, a trebuit să mă duc la cumpărături. Târându-mă cu sacoşele înapoi spre casă, am avut o criză rea de tuse. Trei elevi care treceau pe acolo s-au oprit să se uite la bătrâna sprijinită de un stâlp de iluminat, cu toate cumpărăturile risipite în jurul ei. Între accesele de tuse, am încercat să-i alung. Nu-mi pot imagina cum arătam. O maşină a încetinit şi femeia de la volan m-a întrebat:

— Vă simțiți bine?

— Am fost la cumpărături, am gâfâit eu.

— Ce? s-a încruntat ea, încordându-se să audă.

— Nimic! am suspinat eu.

Femeia a plecat mai departe.

Ce urât creştem, încât nu mai suntem în stare să gândim bine despre noi înşine! Chiar şi reginele frumuseții arată iritate. Urâțenia: ce este altceva decât sufletul care se arată prin carne?

Apoi, noaptea trecută s-a întâmplat ceva cum nu se poate mai rău. În confuzia somnolenței mele sedate, dezagreabile, a pătruns un zgomot de lătrat. Care a continuat fără să slăbească în intensitate, fără pauză, mecanic. De ce nu-l oprea Vercueil?

Nu mă simțeam în stare să cobor pe scări. Am ieşit pe balcon în halat şi papuci. Era frig, ploua mărunt.

— Domnule Vercueil! am strigat eu cu voce răguşită. De ce

latră câinele? Domnule Vercueil!

Lătratul s-a oprit, apoi a început din nou. Vercueil nu s-a arătat.

M-am întors în pat şi am zăcut acolo neînstare să dorm, lătratul îmi lovea timpanele.

Aşa cad bătrânele şi-şi fracturează şoldurile, mi-am spus eu ca avertisment: aşa se pregăteşte capcana, aşa sunt ele prinse.

Ținându-mă de balustradă cu ambele mâini, m-am târât în jos pe scări.

În bucătărie era cineva, şi nu era Vercueil. Oricine ar fi fost, nu a încercat să se ascundă. Dumnezeule, mi-am zis, Bheki! Am simțit cum mă ia cu frig.

În lumina lugubră ce venea din frigiderul deschis, s-a întors cu fața la mine, cu rana de glonț de pe frunte acoperită de un bandaj alb.

— Ce vrei? am şoptit eu. Vrei mâncare?

Atunci a vorbit:

— Unde-i Bheki?

Vocea era mai joasă decât a lui Bheki, mai groasă. Cine putea fi? Am căutat un nume în mintea mea încețoşată.

A închis uşa frigiderului. Acum eram în întuneric.

— Domnule Vercueil! am hârâit eu din nou.

Câinele lătra fără oprire.

— O să vină vecinii, am murmurat eu.

Trecând pe lângă mine, umărul lui s-a frecat de-al meu. M-am ferit şi atunci i-am simțit mirosul şi am ştiut cine e.

A ajuns la uşă. Lătrăturile s-au dezlănțuit ca turbate.

— Florence nu mai este aici, am zis.

Am aprins lumina.

Nu era îmbrăcat cu hainele lui. Sau poate că aşa e moda. Haina părea a fi a unui adult, iar pantalonii erau prea lungi. Un braț al hainei era gol.

— Ce-ți face brațul? l-am întrebat.

— Nu trebuie să-l mişc, a răspuns el.

— Dă-te la o parte din uşă, am zis.

Am crăpat uşa. Câinele sărea ca apucat. L-am bătut uşor pe nas.

— Opreşte-te! i-am poruncit eu.
A scheunat încetişor.
— Unde ți-e stăpânul?
Şi-a ciulit urechile. Am închis uşa.
— Ce cauți aici? l-am întrebat pe băiat.
— Unde-i Bheki?
— Bheki a murit. A fost omorât săptămâna trecută, în timp ce tu erai în spital. A fost împuşcat. A murit pe loc. La o zi după povestea cu bicicleta.
Şi-a lins buzele. Avea o privire încolțită, nesigură.
— Vrei ceva de mâncare?
A clătinat din cap.
— Bani. N-am bani, a zis el. Pentru autobuz.
— Îți dau bani. Dar unde vrei să te duci?
— Trebuie să mă duc acasă.
— Nu face asta, te rog. Ştiu ce vorbesc, am văzut ce se întâmplă acolo, în Flats. Stai departe până intră lucrurile în normal.
— Lucrurile n-o să fie niciodată normale...
— Te rog! Ştiu argumentul, n-am timp şi nici nu mă interesează să-l întorc din nou pe toate fețele. Rămâi până te faci mai bine. De ce-ai plecat din spital? Te-au externat?
— Da. M-au externat.
— Ale cui sunt hainele astea?
— Ale mele.
— Nu-s hainele tale. De unde le-ai luat?
— Sunt ale mele. Mi le-a cumpărat un prieten.
Mințea. Mințea la fel de prost ca orice puşti de cincisprezece ani.
— Şezi. O să-ți dau ceva de mâncare, apoi te culci. Aşteaptă până mâine-dimineață ca să te hotărăşti ce să faci mai departe.
Am pregătit nişte ceai. El s-a aşezat fără să-mi acorde nici o atenție. Nu-l deranja câtuşi de puțin că nu credeam în povestea lui. Ce credeam eu nu conta. Ce gândea despre mine? Se gândea oare la mine? Era capabil de vreun gând? Nu: în comparație cu Bheki, era o ființă lipsită de capacitatea gândirii, a vorbirii, a imaginației. Doar că el era viu, iar

Bheki, mort. Cei plini de viață sunt doborâți, cei apatici supraviețuiesc. Bheki, prea repezit, şi de aceea a pățit-o. De Bheki nu m-am temut niciodată; în privința prietenului, n-am nici o siguranță.

I-am pus în față un sandvici şi o ceaşcă de ceai.

— Mănâncă, bea, i-am zis eu.

Nu s-a clintit. Cu capul sprijinit pe braț, cu ochii dați peste cap, dormea dus. L-am bătut pe obraz.

— Trezeşte-te! i-am zis.

A tresărit, s-a îndreptat în scaun, a muşcat din sandvici, a mestecat rapid. Apoi din ce în ce mai încet. Cu gura plină, a rămas nemişcat, toropit de oboseală. I-am luat sandviciul din mână, spunând în sinea mea: Când dau de necaz, dau fuga la o femeie. La Florence vine el, dar Florence nu mai e. N-are şi el o mamă?

Şi-a mai venit în fire în camera lui Florence.

— Bicicleta, a murmurat el.

— E la loc sigur, am pus-o bine. Trebuie reparată, asta-i tot. O să-l rog pe domnul Vercueil să se uite ce are.

Prin urmare, casa asta, care odată a fost casa mea şi a ta, devine o casă de refugiu, o casă de tranzit.

Copilul meu preaiubit, sunt prinsă într-o ceață a erorii. Ora e târzie şi eu nu ştiu cum şi mă salvez. În măsura în care mă pot confesa, ție mi confesez. Care e eroarea mea? întrebi tu. Dacă aş putea-o pune într-un borcan, ca pe-un păianjen, şi să ți-o trimit ca s-o cercetezi, aş face-o. Dar e ca o ceață, peste tot şi nicăieri. N-o pot atinge, n-o pot prinde, nu-i pot da un nume. Totuşi, dă-mi voie să spun, încet, împotriva inimii, primul cuvânt. Nu-l iubesc pe copilul ăsta, pe copilul care doarme în patul lui Florence. Te iubesc pe tine, nu şi pe el. Nu e nici urmă de suferință în mine pentru el, nici cea mai mică.

Da, răspunzi tu, nu poate fi iubit. Dar oare n-ai contribuit şi tu la faptul că nu poate fi iubit?

Nu neg asta. Şi în acelaşi timp nu cred în asta. Inima mea nu-l acceptă ca pe copilul meu: mai simplu de-atât nu se poate. În inima mea vreau să plece şi să mă lase în pace.

Acesta e primul meu cuvânt, prima mea confesiune. Nu

vreau să mor în starea în care sunt, în starea de urâțenie. Vreau să fiu salvată. Cum să fiu salvată? Făcând ceea ce nu vreau să fac. Acesta e primul pas: că ştiu. Trebuie să-i iubesc, în primul rând, pe cei care nu pot fi iubiți. De exemplu, trebuie să-l iubesc pe copilul ăsta. Nu pe minunatul şi micul Bheki, ci pe acesta. Se află aici dintr-un anume motiv. Face parte din salvarea mea. Trebuie să-l iubesc. Dar nu-l iubesc. Nici nu vreau să-l iubesc într-atât încât să-l iubesc în ciuda mea.

Tocmai pentru că nu vreau cu suficient de multă convingere să fiu altfel, bâjbâi încă în ceață.

Nu pot găsi în inima mea capacitatea de a iubi, de a vrea să iubesc, de a vrea să vreau să iubesc.

Mor pentru că în inima mea nu vreau să trăiesc. Mor pentru că vreau să mor.

Prin urmare, dă-mi voie să rostesc al doilea meu cuvânt echivoc. Nevrând să-l iubesc pe el, cât de adevărată pot spune că e iubirea mea pentru tine? Căci iubirea nu este ca foamea. Iubirea nu se satură, nu se astâmpără niciodată. Când iubeşti, iubeşti tot mai mult. Cu cât te iubesc mai mult, cu atât mai mult s-ar cuveni să-l iubesc pe el. Cu cât îl iubesc pe el mai puțin, cu atât te iubesc poate pe tine mai puțin.

Logică în formă de cruce, ducându-mă unde nu vreau să merg! Dar m-aş lăsa bătută pe cruce dacă n-aş vrea cu adevărat?

Când am început această scrisoare lungă, am crezut că forța ei va fi la fel de mare ca a mareei, că sub valurile care lovesc ba ici, ba colo, pe suprafața ei, va fi o atracție între tine şi mine, între mine şi tine, la fel de constantă ca a lunii: atracția simplă între fiică şi mamă, între femeie şi femeie. Dar cu fiecare zi pe care i-o adaug, scrisoarea pare să devină tot mai abstractă, mai abstrasă, genul de scrisoare pe care o scrii din stele, din vidul îndepărtat, imaterială, cristalină, lipsită de sânge. Asta va fi soarta iubirii mele?

Îmi amintesc că atunci când băiatul a fost rănit, a sângerat din abundență, violent. Cât de subțire, prin comparație, este sângerarea mea aici, pe hârtie. Problema

unei inimi sfrijite.

Am mai scris despre sânge, ştiu. Am scris despre tot, m-am pus toată pe hârtie, mi s-a scurs tot sângele, şi totuşi continui. Această scrisoare a devenit un labirint, iar eu, un câine în labirint, alergând cu paşi mărunţi în susul şi în josul ramificaţiilor şi tunelurilor, zgâriind şi scheunând în aceleaşi vechi locuri, obosind, obosită. De ce nu cer ajutor, de ce nu mă adresez lui Dumnezeu? Pentru că Dumnezeu nu mă poate ajuta. Dumnezeu este un alt câine, într-un alt labirint. Îl adulmec pe Dumnezeu, Dumnezeu mă adulmecă pe mine. Eu sunt căţeaua în călduri, Dumnezeu, masculul. Dumnezeu mă adulmecă, nu se poate gândi la nimic altceva decât să mă găsească şi să mă posede. Ţopăie în sus şi-n jos prin ramificaţii, zgrepţănând plasa. Dar s-a pierdut, aşa cum m-am pierdut şi eu.

Visez, însă mă îndoiesc că pe Dumnezeu îl visez. Când adorm, începe o mişcare necurmată de forme în spatele pleoapelor, forme fără trup sau contur, acoperite de o ceaţă, gri sau maro, sulfuroasă. *Borodino* este cuvântul ce-mi vine în gând în somn: o după-amiază de vară fierbinte, pe câmpia rusă, fum peste tot, iarba uscată, arzând, două armate care au pierdut orice coeziune, oameni târându-se, arşi, înnebuniţi de groază pentru vieţile lor. Sute de mii de bărbaţi, fără chip, fără voce, uscaţi ca oasele, prinşi ca în capcană pe un câmp al carnagiului, repetând noapte după noapte marşul lor înainte şi înapoi pe acea câmpie pârjolită în duhoare de sulf şi sânge: un iad în care mă cufund când închid ochii.

Sunt aproape sigură că de vină sunt pastilele roşii, Diconalul, ele aduc la viaţă aceste armate în mine. Dar fără pastilele roşii nu mai pot dormi.

Borodino, Diconal: mă uit fix la cuvinte. Sunt anagrame? Arată ca nişte anagrame. Dar pentru ce şi în ce limbă?

Când mă trezesc din somnul Borodino, strig, sau plâng, sau tuşesc, scoţând sunete care-mi vin din adâncul pieptului. Apoi mă liniştesc şi zac privind în jurul meu. Camera mea, casa mea, viaţa mea: o reconstituire mult prea perfectă ca să fie o imitaţie: totul e autentic: m-am întors: de

fiecare dată mă întorc, scuipată afară din pântecul balenei. Un miracol de fiecare dată, nerecunoscut, necelebrat, nebinevenit. Dimineață după dimineață sunt scuipată afară, aruncată pe țărm, dându-mi-se încă o şansă. Şi eu ce fac cu ea? Zac nemişcată pe nisipuri, aşteptând să revină fluxul nopții, să mă împrejmuiască, să mă ducă înapoi în pântecele întunericului. Nu născută ca lumea: o creatură liminală, neînstare să respire în apă, lipsindu-i curajul să lase marea în urmă şi să devină o locuitoare pe pământ.

La aeroport, în ziua în care ai plecat, m-ai prins strâns şi te-ai uitat fix în ochii mei. „Nu mă chema înapoi, mamă”, ai spus tu, „pentru că n-o să mă întorc.” Apoi te-ai şters pe picioare de praful acestei țări. Ai avut dreptate. Cu toate acestea, o parte din mine este permanent în alertă, permanent întoarsă spre nord-vest, tânjind să te întâmpine, să te îmbrățişeze, dacă te vei răzgândi şi, indiferent sub ce formă, vei veni în vizită. E ceva cumplit şi în acelaşi timp admirabil în voința asta a ta, în scrisorile pe care le scrii şi în care – dă-mi voie să fiu sinceră – nu e destulă iubire, sau cel puțin nu suficientă din acea abandonare tandră care lasă iubirea să pătrundă în viață. Afectuoase, bune, chiar intime, pline de grijă pentru mine, şi totuşi sunt scrisorile cuiva care a devenit un străin, s-a înstrăinat.

E o acuzație? Nu, dar e un reproş, un reproş din toată inima. Iar această scrisoare lungă – o spun acum – este un strigăt în noapte, înspre nord-vest, ca să te întorci la mine. Să vii şi să-ți îngropi capul în poala mea, aşa cum face un copil, aşa cum făceai odată, nasul tău săpând, ca al unei cârtițe, după locul din care ai ieşit. Vino, zice această scrisoare: nu te rupe de tot de mine. Al treilea cuvânt al meu.

Dacă ai spune că ai ieşit din mine, n-ar trebui să spun că am ieşit din pântecul balenei.

Nu pot trăi fără copil. Nu pot muri fără copil.

Ceea ce aduc pe lume, în absența ta, este durere. Produc durere. Tu eşti durerea mea.

E asta o acuzație? Da. *J'accuse.* Te acuz că m-ai abandonat. Arunc această acuzație, spre tine, spre nord-vest, în colții vântului. Îmi arunc durerea în tine.

Borodino: o anagramă pentru *vino înapoi*, în cine ştie ce limbă. Diconal: *Strig.*

Cuvinte vomitate din pântecul balenei, deformate, misterioase. Fiică.

În mijlocul nopții, am telefonat la Lifeline.[11]

— Livrări la domiciliu? s-a mirat femeia. Nu ştiu să mai facă cineva livrări la domiciliu, în afară de Stuttafords. Vreți să încercați Mâncare pe Roți?

— Nu e vorba de mâncare gătită, am spus eu. Pot să gătesc singură. Am nevoie doar ca produsele alimentare să-mi fie aduse acasă. Îmi este greu să duc sacoşe.

— Dați-mi numărul dumneavoastră de telefon şi o să-l rog pe un asistent social să vă sune mâine-dimineață, a zis femeia.

Am pus receptorul în furcă.

Sfârşitul se apropie în galop. Nu mă gândisem că atunci când cobori dealul mergi din ce în ce mai repede. Credeam că tot drumul ar putea fi străbătut la pas. Greşit, complet greşit.

E ceva degradant în felul în care se sfârşeşte totul – degradant nu numai pentru noi, ci şi pentru ideea pe care o avem despre noi înşine, despre umanitate. Oameni care zac în dormitoare întunecoase, în propria lor scârnă, neajutorați. Oameni care zac în garduri vii, în ploaie. Tu nu poți înțelege asta, deocamdată. Vercueil poate.

Vercueil a dispărut din nou, lăsând câinele acasă. Ce păcat de Vercueil ăsta. Nu-i Odiseu, nu-i Hermes, poate că nu-i nici măcar un mesager. Doar unul care se învârte în jurul cozii. Un şovăitor, în ciuda aspectului său vârstat de vreme.

Iar eu? Dacă Vercueil a picat testul, al meu care a fost? Oare testul meu a fost dacă am avut curajul să-mi dau foc în fața Casei Minciunilor? L-am frământat în minte acel moment de o mie de ori, momentul în care aprind chibritul, când urechile mi-s uşor lovite şi eu şed uimită, chiar încântată, în mijlocul flăcărilor, neatinsă, hainele îmi ard fără

[11] „Linia vieții”, serviciu telefonic pentru urgențe.

să se pârlească, flăcările sunt de un albastru rece. *Ce uşor e să dai sens vieții tale,* mă gândesc surprinsă, gândesc foarte repede în ultima clipă, înainte să mi se aprindă genele, sprâncenele, şi să nu mai văd. Apoi nici un alt gând, doar durere (căci totul are un preț).

Durerea va fi mai rea decât o durere de dinți? Decât naşterea? Decât durerea din şoldul ăsta? Decât naşterea înmulțită cu doi? De câte pastile de Diconal e nevoie s-o potolească? Oare respect regulile jocului dacă înghit tot flaconul de Diconal înainte să o iau cu maşina pe bulevardul Government, strecurându-mă pe lângă lanț? Trebuie să mori pe deplin conştient, stăpân pe toată ființa ta? Trebuie să-ți naşti propria moarte fără anestezic?

Adevărul e că de la bun început impulsul acela a avut ceva fals, profund fals, indiferent de furia sau disperarea care îl provocase. Dacă murind în pat, după săptămâni şi luni, într-un purgatoriu de durere şi ruşine, nu-mi va salva sufletul, de ce aş fi salvată dacă aş muri în două minute, într-o coloană de flăcări? Oare se va pune capăt minciunilor pentru că o bătrână se sinucide? A cui viață se va schimba, şi cum? Mă întorc cu gândul la Florence, ca de atâtea alte ori. Dacă Florence ar trece pe-acolo, cu Hope de mână şi Beauty în cârcă, ar fi impresionată de spectacol?

Ar catadicsi măcar să se uite? Un jongler, un clovn, un comediant, ar zice Florence. Nicidecum o persoană serioasă. Şi ar merge mai departe.

Pentru Florence, ce reprezintă o moarte serioasă? Ce i-ar câştiga aprobarea? Răspuns: o moarte ce încoronează o viață de muncă cinstită; sau ce vine de la sine, irezistibil, neanunțat, ca un bubuit de tunet, ca un glonț între ochi.

Florence este judecătorul. În spatele ochelarilor, ochii ei sunt liniştiți, măsurând totul. O linişte pe care le-a transmis-o deja fiicelor ei. Tribunalul este al lui Florence; eu sunt cea examinată cu atenție. Dacă viața pe care o trăiesc este o viață examinată e pentru că timp de zece ani am fost examinată cu atenție în tribunalul lui Florence.

— Aveți Dettol?

Vocea lui m-a speriat – şedeam în bucătărie şi scriam.

Vocea lui, a băiatului.

— Du-te sus. Caută în baie. Uşa pe dreapta. Caută în dulapul de sub chiuvetă.

Am auzit nişte pleoscăituri, apoi băiatul a coborât. Bandajul dispăruse; am constatat surprinsă că încă mai avea copcile.

— Nu ți-au scos copcile?

A clătinat din cap.

— Dar când ai plecat din spital?

— Ieri. Alaltăieri.

De ce era nevoie să mintă?

— De ce n-ai rămas acolo, să aibă grijă de tine?

Nici un răspuns.

— Trebuie să ții rana acoperită, altfel se infectează şi-ți rămâne cicatrice.

Cu un semn ca de lovitură de bici pe toată fruntea, pentru tot restul vieții. Un memento.

Ce reprezintă el pentru mine, ca să-l cicălesc? Şi totuşi i-am pus la loc halca tăiată şi am ținut-o strâns, am stăvilit scurgerea sângelui lui. Ce persistent impulsul de a îngriji ca o mamă! Aşa cum o cloşcă, dacă şi-a pierdut puii, adoptă un boboc de rață, chiar dacă are puful galben şi ciocul lat, şi îl învață să facă baie în colb şi să ciugulească viermi.

Am scuturat fața de masă roşie şi m-am apucat să tai din ea.

— N-am bandaj în casă, am zis eu. Dar asta e destul de curată, dacă nu te deranjează roşul.

I-am trecut fâşia de două ori în jurul capului şi am înnodat-o la spate.

— Trebuie să te duci curând la un doctor sau la o clinică, să-ți scoată copcile. Nu le poți lăsa acolo.

Gâtul îi era țeapăn ca un băț. Trupul lui răspândea un miros, mirosul care trebuie să-l fi stârnit pe câine; nelinişte, teamă.

— Capul nu mă doare, a zis el dregându-şi glasul, dar brațul... – şi-a mişcat prudent umărul – ...trebuie să-mi sprijin brațul.

— Ia spune-mi, fugi de cineva?

A rămas tăcut.

— Vreau să stau serios de vorbă cu tine, am zis eu. Eşti prea tânăr pentru treburi din astea. I-am spus-o şi lui Bheki, ți-o spun şi ție. Trebuie să mă asculți. Sunt în vârstă, ştiu ce spun. Încă sunteți copii. Vă sacrificați inutil viețile, înainte să ştiți ce poate fi viața. Cât aveți, cincisprezece ani? La cincisprezece ani sunteți prea tineri să muriți. La optsprezece – prea tineri. La douăzeci – prea tineri.

S-a ridicat, şi-a trecut degetele peste fâşia roşie. Un semn de bunăvoință. În vremurile cavalerilor, bărbații ciopârțeau alți bărbați, purtând coifuri împodobite cu semne de bunăvoință primite de la femei. Inutil efortul de a-l învăța pe băiatul ăsta ce înseamnă prudența. Instinctul pentru bătălie e mult prea puternic în el, îl împinge înainte. Bătălie: felul în care natura îi lichidează pe cei slabi şi le oferă perechi celor puternici. Întoarceți-vă acoperiți de glorie şi dorințele vă vor fi îndeplinite. Sânge şi femei, moarte şi sex. Iar eu, o femeie bătrână, hârca morții, îi leg băiatului în jurul capului un semn al bunăvoinței mele!

— Unde-i Bheki? m-a întrebat el.

I-am scrutat chipul. Nu pricepuse ce-i spusesem? Uitase?

— Aşază-te, i-am zis.

S-a aşezat.

M-am aplecat peste masă.

— Bheki e în pământ, am zis. E într-o ladă, într-o groapă, cu un morman de pământ peste el. N-o să mai iasă niciodată din groapa aia. Niciodată, niciodată, niciodată. Înțelege: ăsta nu e un joc aşa ca fotbalul, în care, după ce cazi, te ridici şi continui să joci. Oamenii împotriva cărora te joci nu-şi spun unii altora: „Ăla e doar un copil, hai să tragem în el cu un glonț pentru copii, un glonț de jucărie”. Ei nu se gândesc la tine ca la un copil. Ei văd în tine duşmanul şi te urăsc la fel de mult pe cât îi urăşti tu. N-o să aibă scrupule să te împuşte; dimpotrivă, o să zâmbească încântați când o să cazi şi-o să mai facă o crestătură pe patul puştii.

Se uita la mine ca şi când îl plesneam peste față, palmă după palmă. Dar stătea neclintit, cu maxilarele încleştate şi buzele strânse. Peste ochii lui, pelicula aia fumurie.

— Crezi că le lipseşte disciplina, am continuat eu. Te înşeli. Sunt foarte disciplinați. Ceea ce-i reține de la a-i extermina pe toți copiii de sex masculin, de a vă extermina până la ultimul, nu este compasiunea sau sentimentul de camaraderie. Ci disciplina, nimic altceva: ordine de sus, care se pot schimba oricând. Compasiunea s-a evaporat. Ăsta e război. Ascultă-mă ce-ți spun! Ştiu ce vorbesc. Crezi că vreau să te conving să renunți la luptă. Ei bine, da. Asta fac. Şi-ți zic: Aşteaptă, eşti prea tânăr.

S-a foit – îşi pierduse astâmpărul. Vorbe, vorbe! Vorbăria ținuse sub papuc generația bunicilor lui şi generația părinților lui. Minciuni, promisiuni, linguşiri, amenințări: se încovoiaseră de spate, apăsați de povara întregii vorbării. Nu şi el. El s-a descotorosit de vorbărie. Moarte vorbăriei!

— Zici că e vremea pentru luptă, am zis eu mai departe. Zici că e vremea să câştigi sau să pierzi. Dă-mi voie să-ți spun ceva despre *a câştiga sau a pierde.* Dă-mi voie să-ți spun ceva despre acest *sau.* Ascultă-mă. Ştii că sunt bolnavă. Ştii care e suferința mea? Am cancer. Am cancer din pricina ruşinii pe care am îndurat-o în viața mea. Aşa apare cancerul: dispreţuindu-se, trupul devine malign şi începe să se autodevore. O să zici: „De ce să te laşi măcinată de ruşine şi dispreț? Nu vreau să aud cum te simți, e doar o altă poveste, de ce nu *faci* ceva?” Şi dacă zici asta, eu îți răspund „Da”. Îți răspund „Da”. Îți răspund „Da”. Nu am cum să-ți răspund altcumva decât cu „Da” la această întrebare. Dar dă-mi voie să-ți spun ce înseamnă să rosteşti acest „Da”. E ca şi când ai fi judecat toată viața şi nu ai voie să zici decât două cuvinte, Da şi Nu. De câte ori tragi aer în piept ca să vorbeşti, judecătorii te avertizează: „Da sau Nu: fără discursuri”. „Da”, zici tu. Şi totuşi mereu simți cum alte cuvinte încep să mişte în tine, aidoma vieții în pântec. Nu ca loviturile de prunc, nu încă, ci asemenea începutului dintâi, asemenea primului semn, în adâncul adâncului, al recunoaşterii, pe care îl simte femeia când e însărcinată, în mine nu e numai moarte. E şi viață. Moartea e puternică, viața e slabă. Dar datoria mea e față de viață. Trebuie s-o țin în viață. Trebuie. Tu nu crezi în vorbe. Crezi că numai

loviturile sunt reale, loviturile şi gloanțele. Dar ascultă-mă: chiar nu auzi că vorbele pe care le rostesc sunt reale? Ascultă! Poate că sunt doar aer, dar vin din inima mea, din pântecul meu. Nu sunt Da, nu sunt Nu. Ceea ce trăieşte în mine este altceva, alt cuvânt. Şi eu mă lupt pentru el, în felul meu, lupt ca să nu fie sufocat. Sunt ca una dintre mamele acelea chinezoaice care ştiu că pruncul le va fi luat, dacă e fată, şi ucis, pentru că nevoia, nevoia familiei, nevoia satului, este de a avea fii cu brațe puternice. Ele ştiu că, după naştere, va veni cineva în încăpere, cineva care îşi ascunde chipul şi care va lua pruncul din brațele moaşei şi, dacă sexul nu e cel care trebuie, se va întoarce cu spatele la ele, din delicatețe, şi-l va sufoca pur şi simplu, strângându-l de nas şi ținându-i gura închisă. Un minut, şi s-a isprăvit. N-ai decât să jeleşti, i se spune apoi mamei: jelitul e ceva firesc. Dar nu întreba: Ce e lucrul acela care se numeşte fiu? Ce e lucrul acela care se numeşte fiică şi care trebuie să moară? Să nu mă înțelegi greşit. Tu eşti un fiu, fiul cuiva. Nu am nimic împotriva fiilor. Dar ai văzut vreodată un nou-născut? Dă-mi voie să spun că ți-ar fi greu să faci deosebirea între băiat şi fată. Toți pruncii au acelaşi plin umflat între picioare. Cioculețul, cârcelul despre care se spune că îl distinge pe băiat e doar un chițibuş, crede-mă. Mult prea puțin pentru a face diferența între viață şi moarte. Restul însă, orice nedefinit care cedează când apeşi, este condamnat fără drept de apel. Eu pentru cei fără drept de apel pledez. Văd că te-ai săturat să asculți oameni bătrâni. Abia aştepți să devii bărbat şi să faci ce fac bărbații. Te-ai săturat să te pregăteşti pentru viață. Crezi că a sosit timpul pentru viața adevărată. Ce greşeală faci! Viața nu înseamnă să te iei după un băț, o prăjină, o prăjină de steag, o armă, şi să vezi unde te va duce. Viața nu e după colț. Eşti deja în toiul vieții.

A sunat telefonul.

— E-n regulă, nu am de gând să răspund, am zis.

Am aşteptat amândoi în tăcere să înceteze țârâitul telefonului.

— Nu ştiu cum te numeşti, am zis eu.

— John.

John: un *nom de guerre,* de bună seamă.

— Ce planuri ai?

M-a privit fără să-nțeleagă.

— Ce plănuieşti să faci? Vrei să rămâi aici?

— Trebuie să mă duc acasă.

— Unde anume acasă?

M-a privit din nou, îndărătnic, prea obosit să se gândească la o altă minciună.

— Biet copil, am şoptit eu.

N-am vrut să trag cu ochiul. Dar purtam papuci, uşa la camera lui Florence era deschisă, el stătea cu spatele la mine. Şedea pe pat, concentrat asupra unui obiect pe care-l ținea în mână. Când m-a auzit, a tresărit şi a aruncat obiectul sub aşternut.

— Ce-ai acolo? l-am întrebat.

— Nimic, a zis, aruncându-mi o privire din aceea de-ale lui, forțat dură.

Nu aş fi insistat dacă n-aş fi observat că o bucată de plintă fusese desprinsă din perete şi acum zăcea pe podea, lăsând la vedere cărămida netencuită.

— Ce pui la cale? am întrebat. De ce demolezi camera?

Tăcea.

— Arată-mi ce ascunzi.

A clătinat din cap.

M-am uitat la perete, cu ochii mijiți. Între cărămizi era o gaură, unde fusese montat un ventilator; prin gaura acea se putea ajunge sub scândurile podelei.

— Ascunzi obiecte sub podea?

— Nu fac nimic.

Am format numărul de telefon pe care mi-l lăsase Florence. A răspuns un copil.

— Pot să vorbesc cu doamna Mkubukeli? am întrebat.

Tăcere.

— Doamna Mkubukeli. Florence.

Murmure, apoi o voce de femeie:

— Cu cine vreți să vorbiți?

— Cu doamna Mkubukeli. Florence.

— Nu-i aici.

— Sunt doamna Curren, am zis. Doamna Mkubukeli a lucrat pentru mine. Telefonez în legătură cu prietenul fiului ei, băiatul care spune că se numeşte John, nu-i cunosc numele adevărat. E ceva important. Dacă Florence nu-i acolo, pot vorbi cu domnul Thabane?

Iarăşi o tăcere lungă. Apoi o voce de bărbat:

— Da, Thabane la telefon.

— Sunt doamna Curren. Ne-am cunoscut. Ții minte. Telefonez în legătură cu prietenul lui Bheki, de la şcoală. Poate nu ştii, dar a fost în spital.

— Ştiu.

— Acum a plecat din spital, sau a fugit, şi a venit aici. Am motive să cred că are o armă, nu ştiu exact ce fel de armă, pe care el şi Bheki trebuie s-o fi ascuns în camera lui Florence. Cred că din această pricină s-a întors.

— Da, a zis el sec.

— Domnule Thabane, nu îți cer să îți impui autoritatea asupra băiatului. Dar nu se simte bine. A fost rănit destul de rău. Şi cred că e într-o stare de tulburare emoțională. Nu ştiu cum să iau legătura cu familia lui, nu ştiu nici dacă are familie în Cape Town. Nu vrea să-mi spună. Tot ce te rog este să vină cineva şi să stea de vorbă cu el, cineva în care are încredere, şi să-l ia de aici înainte să se întâmple ceva cu el.

— E într-o stare de tulburare emoțională. Ce vreți să spuneți?

— Spun că are nevoie de ajutor. Spun că s-ar putea să nu fie responsabil pentru acțiunile lui. Spun că are o lovitură la cap. Spun că nu pot să am grijă de el, mă depăşeşte. Trebuie să vină cineva.

— O să văd.

— Nu mă satisface. Vreau o promisiune fermă.

— O să rog pe cineva să vină să-l ia. Dar nu vă pot spune când anume.

— Azi?

— Nu pot să spun că azi. Poate azi, poate mâine. O să văd.

— Domnule Thabane, vreau să lămuresc o chestiune. Nu încerc să dau sfaturi, nici băiatului ăstuia, nici altcuiva, cum

să-şi ducă viața. E destul de mare şi de îndărătnic să facă ce va vrea. Dar aceste omoruri, această vărsare de sânge în numele *camaraderiei,* le detest din tot sufletul şi din toată inima. Le consider o barbarie. Asta vreau să spun.

— Linia nu e bună, doamnă Curren. Vocea dumneavoastră este foarte slabă, foarte slabă şi foarte departe. Sper că dumneavoastră mă auziți.

— Te aud.

— Bine. Atunci dați-mi voie să vă spun, doamnă Curren, că nu înțelegeți prea multe despre camaraderie.

— Înțeleg destule, mulțumesc.

— Nu, nu înțelegeți, a spus el, sigur de sine. Când eşti trup şi suflet angrenat în luptă, aşa cum sunt aceşti tineri, când eşti gata să-ți dai viața pentru celălalt, fără nici o ezitare, atunci se creează o legătură mai puternică decât orice legătură pe care o vei mai cunoaşte vreodată. Asta e camaraderia. O văd în fiecare zi cu propriii mei ochi. Generația mea n-a cunoscut niciodată ceva comparabil. De aceea trebuie să ne dăm la o parte din calea lor, a tinerilor. Să ne dăm înapoi, dar să le stăm aproape. Asta nu puteți înțelege, pentru că sunteți prea departe.

— Fără doar şi poate sunt departe, am zis, departe şi foarte slabă. Cu toate acestea, mă tem că ştiu prea bine ce înseamnă camaraderia. Germanii au avut camaraderie, la fel şi japonezii, şi spartanii. Şi războinicii cafri ai lui Shaka, sunt sigură. Camaraderia nu e altceva decât mistica morții, omuciderii, pierderii vieții, sub masca a ceea ce dumneata numeşti legătură (ce fel de legătură? De iubire? Mă îndoiesc). N-am nici o simpatie pentru această camaraderie. Greşiți, dumneata, şi Florence, şi toți ceilalți, că vă lăsați prostiți de ea şi, mai rău, că încurajați aşa ceva la copii. E doar încă o construcție de-a bărbaților, rece ca gheața, exclusivă, fascinată de moarte. Asta e opinia mea.

Am mai vorbit mult, dar nu mai repet aici totul. Am făcut schimb de păreri. Am fost de acord că avem opinii diferite.

După-amiaza a trecut. N-a venit nimeni să-l ia pe băiat. Am zăcut în pat, buimăcită de medicamente, cu o pernă sub spate, încercând cu fiecare nouă aranjare, oricât de mică, să-

mi uşurez durerea, tânjind după somn, temându-mă de visul despre Borodino.

Atmosfera a devenit apăsătoare, a început să plouă. Din streaşina înfundată, apa picura constant. Mirosul de urină de pisică îmbibat în carpeta de pe palier a pătruns înăuntru. Un mormânt, mi-am zis: un mormânt din epoca burgheză târzie. Capul mi s-a răsucit într-o parte, în alta. Păr cărunt pe pernă, nespălat, lins. Şi în camera lui Florence, în întunericul tot mai dens, băiatul, zăcând pe spate, în mână cu bomba sau ce-o fi, cu ochii larg deschişi, nu încețoşați acum, ci limpezi: gândind, mai mult decât gândind, creând viziuni. Având viziunea momentului glorios când se va ridica, după ce şi-a venit în sfârşit în fire, drept, puternic, transfigurat. Când floarea de foc se va deschide, când coloana de fum se va înălța. Bomba de pe pieptul lui, aidoma unui talisman: aşa făcuse şi Cristofor Columb în întuneric, în cabina lui, ținând pe piept compasul, instrumentul mistic ce-l va călăuzi spre Indii, Insulele Binecuvântaților. Trupe de fecioare, cu sânii goi, îi cântă, îşi deschid brațele când el se apropie de ele prin apa mică, ținând în fața lui acul care nu şovăie niciodată, care arată întotdeauna într-o singură direcție, spre viitor.

Bietul copil! Bietul copil! De undeva, lacrimile au țâşnit, tulburându-mi vederea. Bietul John, care în vremurile de altădată ar fi fost sortit să ajungă ajutor de grădinar şi să mănânce pâine şi magiun de prânz, la uşa din spate, şi să bea dintr-o conservă, se luptă acum pentru toți cei jigniți şi răniți, călcați în picioare, batjocoriți, pentru toți ajutorii de grădinar din Africa de Sud!

În primele ceasuri reci ale dimineții, am auzit cum e încercată poarta de la curte. Vercueil, mi-am zis: s-a întors Vercueil. Apoi a sunat soneria, o dată, de două ori, lung, imperativ, nerăbdător, şi am ştiut că nu e Vercueil.

În ziua de azi am nevoie de multe minute să cobor la parter, mai ales dacă sunt drogată de pastile. În timp ce mă târam în jos prin semiîntuneric, soneria continua să sune, cineva bătea în uşă.

— Vin! am strigat cât am putut de tare.

Dar mă mişcăm prea încet. Am auzit poarta de la curte deschizându-se. Au răsunat bubuituri în uşa de la bucătărie şi voci vorbind în dialectul afrikaans. Apoi, un zgomot sec, banal, ca o piatră care loveşte altă piatră, o împuşcătură.

S-a lăsat o tăcere în care am auzit distinct țiuit de sticlă ce se sparge.

— Stați! am strigat şi am alergat, chiar am alergat – n-am ştiut că sunt în stare de aşa ceva – la uşa de la bucătărie. Stați! am strigat, bătând în ochiul de geam, încurcându-mă în zăvoare şi lanțuri. Nu faceți nimic!

Pe verandă stătea cu spatele la mine cineva îmbrăcat cu un palton albastru. Cu siguranță m-a auzit, dar nu s-a întors.

Am tras ultimul zăvor, am deschis uşa, am apărut între ei. Uitasem să-mi pun halatul, eram desculță. Stăteam acolo în cămaşa albă de noapte, ca un cadavru sculat din morți, aş zice.

— Stați! am zis. Nu faceți nimic, e doar un copil!

Erau trei. Doi în uniformă. Al treilea, purtând un pulover cu o friză cu reni alergând de-a latul pieptului, ținea un pistol îndreptat în jos.

— Dați-mi şansa să vorbesc cu el, am zis, pleoscăind prin bălțile nopții.

Se uitau uimiți la mine, dar n-au încercat să mă oprească.

Fereastra camerei lui Florence era spartă. Camera, cufundată în întuneric; dar, mijindu-mi ochii prin gaura geamului, am distins o siluetă ghemuită lângă pat, în partea cealaltă a camerei.

— Deschide uşa, băiete, am zis. Nu-i las să-ți facă nici un rău, îți promit.

Mințeam. Era pierdut, n-aveam puterea să-l salvez. Şi totuşi, ceva s-a stârnit în mine pentru băiatul ăsta. Simțeam o teribilă nevoie să-l îmbrățişez, să-l protejez.

Unul dintre polițişti a apărut lângă mine şi s-a lipit de perete.

— Spuneți-i să iasă, a zis el.

M-am întors furioasă spre el.

— Cară-te! am urlat şi brusc m-a apucat o criză de tuse.

Soarele răsărea, rozaliu, pe un cer plin de nori mişcători.

— John! am strigat printre accesele de tuse. Ieşi! Nu-i las să-ți facă ceva.

Acum s-a ivit lângă mine şi bărbatul cu pulover.

— Spuneți-i să ne predea armele, a zis el cu voce joasă.

— Ce arme?

— Are un pistol şi nu mai ştiu ce. Spuneți-i să scoată totul afară.

— Întâi să-mi promiteți că n-o să-i faceți nici un rău.

Degetele lui mi s-au strâns pe braț. M-am împotrivit, dar el era prea puternic.

— O să faceți pneumonie aici, afară, a zis el.

Ceva a coborât pe mine din spate: o haină, un palton, unul din paltoanele polițiştilor.

— *Neem haar binne,* a murmurat el.

M-au dus înapoi în bucătărie şi mi-au închis uşa în nas.

M-am aşezat, m-am ridicat din nou. Haina mirosea a fum de țigară. Am lăsat-o să cadă pe podea şi am deschis uşa. Picioarele mi se învinețiseră de frig.

— John! am strigat.

Cei trei bărbați stăteau strânşi în jurul unui radio. Cel care-mi dăduse haina s-a răsucit spre mine cu un aer exasperat.

— Doamnă, e periculos aici, afară, a zis el.

M-a împins din nou înăuntru, dar n-a găsit cheia să încuie uşa.

— E doar un copil, am zis eu.

— Lăsați-ne să ne facem treaba, doamnă, a replicat el.

— Sunt cu ochii pe voi, am zis. Sunt cu ochii pe tot ce faceți. Vă spun, e doar un copil!

A tras aer în piept, ca pentru a răspunde, apoi l-a dat afară într-un oftat şi a aşteptat să spun eu mai departe ce-aveam de spus. Un bărbat tânăr, solid, cu oase mari. Fiul cuiva, văr cu mulți. Mulți veri, multe mătuşi şi unchi, strămătuşi şi străunchi, stând în jurul lui, în spatele lui, deasupra lui, ca un cor, călăuzindu-l, admonestându-l.

Ce puteam spune? Ce aveam în comun pentru a face dialogul posibil, în afara faptului că era aici ca să mă apere,

să-mi apere interesele în sens mai larg?

— *Ek staan nie aan jou kant nie,* am zis eu. *Ek staan aan die teenkant.*

Eu stau de partea cealaltă. Dar şi pe celălalt mal, celălalt mal al râului. Pe malul îndepărtat, uitându-mă în urmă.

S-a răsucit, a inspectat aragazul, chiuveta, rafturile, ţinând-o pe *die ou dame* ocupată în timp ce prietenii lui îşi vedeau de treabă afară. Foarte meticulos.

— Asta-i tot, am zis. Am terminat. Oricum nu cu dumneata vorbeam.

Şi-atunci cu cine? Cu tine: mereu cu tine. Cum trăiesc, cum am trăit: povestea mea.

S-a auzit soneria. Şi mai mulţi bărbaţi, cu cizme şi şepci, în uniforme de camuflaj, tropăind prin casă. S-au strâns toţi la fereastra bucătăriei.

— *Hy sit daar in die buitekamer,* a explicat poliţistul, arătând spre încăperea lui Florence. *Daar's net die een deur en die een venster.* Camera are doar o uşă şi o fereastră.

— *Nee, dan het ons hom,* a zis unul dintre nou-veniţi.

— Vă avertizez, sunt cu ochii pe voi, am zis.

S-a răsucit spre mine:

— Îl cunoaşteţi pe băiatul ăsta?

— Da, îl cunosc.

— Ştiaţi că are arme?

Am dat din umeri:

— Dumnezeu să-i ocrotească pe cei neînarmaţi în ziua de azi.

A intrat altcineva, o tânără în uniformă, aducând cu ea aer rece şi curat.

— *Is dit die dame dié?* a întrebat ea; apoi, către mine: O să eliberăm casa o vreme, până se termină povestea asta. Aveţi unde merge, prieteni sau rude?

— Nu plec. Asta e casa mea.

Expresia ei prietenească şi grijulie nu s-a schimbat când mi-a spus:

— Ştiu, dar e prea periculos să rămâneţi. Suntem nevoiţi să vă rugăm ca pentru o perioadă foarte scurtă de timp să plecaţi.

Bărbații de la fereastră se opriseră din vorbit. Erau nerăbdători să plec.

— *Bel die ambulans,* a zis unul dintre ei. *Ag, sy kan sommer by die stasie wag,* a zis femeia şi s-a întors către mine: Haideți, doamnă...

A aşteptat să-i spun cum mă numesc. Ceea ce n-am făcut.

— O ceaşcă de ceai bun şi cald, mi-a oferit ea.

— Nu plec.

Nu au acordat vorbelor mele mai multă atenție decât ar fi acordat vorbelor unui copil.

— *Gaan haal 'n kombers,* a zis bărbatul, *sy's amper blou van die koue.*

Femeia a urcat la etaj şi s-a întors cu pătura de pe patul meu. Mi-a aşezat-o în jurul umerilor, m-a îmbrățişat şi m-a ajutat să-mi pun papucii. Nici un semn de dezgust la vederea picioarelor mele, a labelor. Fată bună, crescută să fie o soție bună pentru cine ştie cine.

— Aveți pastile sau medicamente, sau orice altceva ce vreți să luați cu dumneavoastră? a întrebat ea.

— Nu plec, am repetat, prinzându-mă de scaun.

Femeia şi bărbații au murmurat între ei. Fără avertisment, am fost ridicată pe la spate, pe sub brațe. Femeia m-a apucat de picioare. M-au dus la uşa de intrare ca pe un covor. Durerea mi-a săgetat spatele.

— Lăsați-mă jos! am strigat eu.

— Într-o clipă, a zis femeia blând.

— *Am cancer!* am urlat eu. *Lăsați-mă jos!*

Cancer! Ce plăcere să le arunc în față cuvântul! I-a oprit în loc asemenea unui pumnal.

— *Sit haar neer, dalk kom haar iets oor,* a zis bărbatul care mă ținea. *Ek het mos gesé jy moet die ambulans bel.*

M-au pus cu grijă pe canapea.

— Unde vă doare? s-a încruntat femeia.

— În inimă, am zis.

S-a uitat la mine contrariată.

— Am cancer la inimă.

Atunci a înțeles; a clătinat din cap ca pentru a alunga muşte.

— Vă doare când sunteți dusă în brațe?
— Mă doare tot timpul, am zis eu.
Femeia a prins privirea bărbatului din spatele meu; schimbul de priviri a avut ceva atât de amuzant, încât femeia nu şi-a putut stăpâni zâmbetul.
— L-am luat după ce-am băut o ceaşcă de amărăciune, am continuat eu să bat câmpii.
Şi ce dacă mă credeau sărită de pe fix?
— Într-o bună zi s-ar putea să-l luați şi voi. Nu prea aveți cum scăpa.
S-a auzit zgomot de sticlă spartă. Amândoi au ieşit în fugă din cameră; m-am ridicat şi i-am urmat şchiopătând.
Nu se schimbase nimic, în afară că încă un ochi de geam dispăruse. Curtea era pustie; polițiştii, vreo şase-şapte acum, se ghemuiseră pe verandă, cu armele pregătite.
— *Weg!* a strigat unul dintre ei furios. *Kry haar weg!*
Femeia m-a împins în casă. În clipa în care a închis uşa, a răsunat o explozie scurtă, o canonadă de împuşcături, apoi o tăcere lungă, buimacă, apoi un schimb de cuvinte cu voci joase şi, de undeva, lătratul câinelui lui Vercueil.
Am tras de uşă, încercând s-o deschid, dar femeia o ținea bine.
— Dacă l-ați rănit, n-o să vă iert niciodată, am zis eu.
— E-n regulă, o să telefonăm încă o dată după ambulanță, a zis ea, încercând să mă linişească.
Dar ambulanța era deja acolo, trasă pe trotuar. O mulțime de oameni se strângea surescitată din toate părțile, vecini, trecători, tineri şi bătrâni, negri şi albi; oamenii priveau şi de la balcoanele apartamentelor. Când polițista şi cu mine ne-am făcut apariția de la uşa din față, bărbații împingeau în jos pe alee targa cu un cadavru acoperit cu o pătură, apoi l-au urcat în ambulanță.
Am dat să urc şi eu în ambulantă; unul dintre asistenți chiar m-a apucat de braț, ca să mă ajute; dar un polițist a intervenit:
— Aşteaptă, pentru dânsa chemăm o altă ambulanță.
— Nu vreau o altă ambulanță, am zis.
Polițistul şi-a luat o expresie perplexă, plină de

solicitudine.

— Vreau să merg cu el, am zis şi iar am dat să urc.

Cuvertura mi-a căzut la picioare.

El a clătinat din cap:

— Nu.

A făcut un gest, iar asistentul a închis uşile.

— Doamne, iartă-ne! am suspinat eu.

M-am înfăşurat în cuvertură şi am pornit pe jos, pe strada Schoonder, îndepărtându-mă de mulțime. Aproape ajunsesem la colț, când polițista m-a ajuns fuga-fuguța.

— Acum trebuie să vă întoarceți acasă! mi-a ordonat ea.

— Nu mai e casa mea, am replicat cu furie şi am continuat să merg.

Ea m-a prins de braț; eu m-am smuls din strânsoare.

— *Sy's van haar kop af,* a spus ea fără să se adreseze cuiva anume şi s-a dat bătută.

Pe Buitenkant, sub şoseaua suspendată, m-am aşezat să mă odihnesc. Prin fața mea trecea un şir nesfârşit de maşini care se îndreptau spre oraş. Nimeni nu-mi arunca vreo privire. Poate că pe strada Schoonder eram o apariție cu părul meu zburlit şi cuvertura roz; dar aici, printre gunoaie şi resturi, făceam parte din lumea de umbre a oraşului.

Un bărbat şi o femeie mergeau pe partea cealaltă a străzii. O cunoşteam pe femeie, sau doar mi s-a părut? Era oare aceea pe care Vercueil o adusese la mine acasă, ori toate femeile care îşi făceau veacul în jurul hotelului Avalon şi al magazinului de spirtoase Solly Kramer's aveau picioare emaciate, ca de păianjen? Bărbatul care ducea peste umăr o pungă de plastic înnodată nu era Vercueil.

M-am înfăşurat mai strâns în cuvertură şi m-am întins pe asfalt. Simțeam în oase vibrarea traficului de pe şoseaua suspendată. Pastilele rămăseseră acasă, casa aflată acum în alte mâini. Puteam supraviețui fără pastile? Nu. Dar voiam să supraviețuiesc? Începeam să încerc pacea indiferentă a unui animal bătrân care, simțind că i se apropie sfârşitul, se târăşte, rece, apatic, în vizuina din pământ, unde totul se va reduce la înceata pulsație a unei inimi. În spatele unui stâlp de beton, într-un loc unde soarele nu pătrunsese de treizeci

de ani, m-am ghemuit pe şoldul bun, ascultând zvâcnetul durerii care la fel de bine putea fi zvâcnetul pulsului.

Cred că am adormit. Şi a trecut timpul. Când am deschis ochii, un copil stătea îngenuncheat lângă mine, pipăind înăuntrul cuverturii. Mâna i se țâra pe trupul meu. „N-ai să găseşti nimic”, am încercat să-i spun, dar proteza dentară mi se desprinsese. N-avea mai mult de zece ani, țeasta rasă, desculț, o expresie dură pe chip. În spatele lui, alți doi, şi mai mici ca vârstă. Mi-am scos proteza.

— Lasă-mă-n pace, am zis. Sunt bolnavă, o să te molipseşti de la mine.

Încet, s-au îndepărtat de mine, dar au rămas în aşteptare, ca nişte ciori.

Trebuia să urinez. Nu m-am mai stăpânit şi mi-am dat drumul acolo unde zăceam. Slavă Domnului că-i frig, mi-am zis, şi slavă Domnului că-s amorțită: toate lucrurile îşi dau mâna pentru o naştere uşoară.

Băieții iar s-au apropiat. Am aşteptat pipăiala iscoditoare a mâinilor lor, fără să-mi pese. Vuietul roților mă legăna; ca o râmă într-un muşuroi am fost atrasă în zumzetul lumii ce se învârtea. Văzduhul gros de zgomote. Mii de aripi trecând iar şi iar, fără să se atingă. Cum de era loc pentru toate? Cum de e loc în cer pentru sufletele tuturor celor plecați? Pentru că, spune Marcus Aurelius, se contopesc între ele; ard şi se contopesc şi astfel se întorc în marele ciclu.

Moarte după moarte. Cenuşă de albine.

Un colț al cuverturii a fost dat la o parte. Am simțit lumină pe pleoape şi răceală pe obraji acolo unde-mi curseseră lacrimile. Ceva mi-a fost apăsat între buze, împins între gingii. Am simțit că mă sufoc şi m-am tras îndărăt. Cei trei copii erau grămadă pe mine, în întuneric; or mai fi fost şi alții, în spatele lor. Ce făceau? Am încercat să împing mâna la o parte, dar ea apăsa şi mai tare. Un sunet urât mi-a ieşit din gâtlej, un hârâit uscat, ca de lemn care se rupe. Mâna s-a retras.

— Nu... am zis, dar cerul gurii mi-era carne vie, îmi era greu să articulez cuvinte.

Ce voiam să spun? *Nu face asta!? Nu vezi că nu am nimic??*

N-ai pic de milă?? Ce prostie. De ce-ar fi milă pe lume? M-am gândit la gândaci, la gândacii ăia mari, negri, cu spinarea cocoşată, murind, abia mişcându-şi picioruşele ca nişte fire, şi furnicile năpustindu-se asupra lor, rozând din locurile moi, încheieturile, ochii, smulgând carnea gândacului.

Un băț, nimic mai mult, un băț de câțiva centimetri lungime, asta îmi vârâse cu de-a sila în gură. Simțeam gustul particulelor de pământ pe care le lăsase în urmă.

Cu vârful bățului mi-a înălțat buza superioară. M-am tras îndărăt şi am încercat să scuip. S-a ridicat de pe mine impasibil. A izbit cu piciorul desculț şi o mică ploaie de colb şi pietricele m-a lovit în față.

A trecut o maşină, decupând siluetele copiilor în lumina farurilor. Apoi au pornit-o în jos, pe Buitenkant. S-a făcut din nou întuneric.

Toate astea s-au întâmplat cu adevărat? Da, s-au întâmplat. Nu am ce să spun mai mult. S-au întâmplat la o aruncătură de piatră de strada Breda, de strada Schoonder, de strada Vrede, unde, cu un secol în urmă, patricienii din Cape Town porunceau să fie înălțate case spațioase pentru ei şi descendenții lor din toate timpurile, fără să întrevadă că într-o bună zi, la umbra lor, vor culege ce au semănat.

În capul meu era o pâclă, o confuzie cenuşie. Tremuram toată; şi căscam paroxistic. O vreme am fost în niciunde.

Apoi ceva mi-a adulmecat fața; un câine. Am încercat să-l alung, dar şi-a găsit drum peste degetele mele. Aşa că l-am lăsat, gândindu-mă că erau lucruri mai rele decât botul umed al unui câine şi răsuflarea lui nerăbdătoare. L-am lăsat să-mi lingă fața, să-mi lingă buzele, să-mi lingă sarea lacrimilor. Sărutări, în fond le puteam lua şi drept sărutări.

Câinele nu era singur. Am recunoscut mirosul? Era oare Vercueil sau toți vagabonzii de pe străzi miros a frunze mucegăite, a lenjerie putregăind pe mormanul de cenuşă?

— Domnul Vercueil? am hârâit eu şi câinele a scheunat surescitat, strănutându-mi în față cu toată puterea.

S-a aprins un chibrit. Da, era Vercueil, cu pălărie cu tot.

— Cine te-a pus aici? m-a întrebat el.

— Eu însămi, am zis, ferind rana din cerul gurii.

Chibritul s-a stins. Iar mi-au dat lacrimile, pe care câinele le-a băut pe loc.

Cu omoplații lui înalți şi pieptul la fel de îngust ca al unui pescăruş, n-aş fi bănuit că Vercueil putea fi atât de puternic. Dar m-a ridicat în brațe, cu tot cu pătura udă, şi m-a purtat. În gândul meu: patruzeci de ani de când am fost dusă ultima oară în brațe de un bărbat. Ghinionul unei femei înalte. Aşa se va sfârşi povestea: fiind dusă de brațe puternice peste nisipuri, prin apele puțin adânci, dincolo de diguri, în străfunduri întunecate?

Ne depărtaserăm de şoseaua suspendată, ajunseserăm în liniştea binecuvântată. Totul devenea dintr-odată mult mai suportabil! Unde era durerea? Oare şi durerea era în toane mai bune acum?

— Să nu te întorci pe Schoonder, i-am cerut eu.

Am trecut pe sub un stâlp de electricitate. Am văzut încordarea muşchilor de la gâtul lui, i-am auzit respirația precipitată.

— Lasă-mă puțin jos, i-am zis.

M-a lăsat jos şi s-a odihnit. Când va veni momentul în care haina va cădea la pământ şi din umerii lui vor creşte aripi mari?

M-a purtat în sus pe Buitenkant, am traversat Vrede, o stradă paşnică, şi, mergând mult mai încet, pipăindu-şi fiecare pas, am pătruns într-un spațiu întunecat, cu mulți copaci. Printre ramuri, am văzut stelele.

M-a pus jos.

— Sunt atât de fericită că te văd, i-am zis, vorbele venindu-mi din inimă, din tot sufletul. Apoi: Am fost atacată de nişte copii, înainte să vii tu. Atacată, sau violată, sau explorată, nu ştiu exact. De aceea vorbesc atât de ciudat. Mi-au vârât cu de-a sila un băț în gură, nu înțeleg nici acum de ce. Ce plăcere puteau găsi în asta?

— Voiau dinții tăi de aur, a răspuns el. Primesc bani pentru aur la prăvăliile de amanet.

— Dinți de aur? Ce ciudat. N-am dinți de aur. Oricum, mi-am scos dinții. Uite-i.

De undeva din întuneric, a adus un carton, o cutie de

carton aplatizată. L-a pus pe jos şi m-a ajutat să mă întind. Apoi, fără grabă, fără nici o ceremonie, s-a întins şi el jos, cu spatele la mine. Câinele s-a cuibărit între picioarele noastre.

— Vrei şi tu din cuvertură? l-am întrebat.

— Sunt OK.

Timpul trecea.

— Îmi pare rău, dar mi-e cumplit de sete, am şoptit. E apă aici?

S-a ridicat şi s-a întors cu o sticlă. Am mirosit-o: vin dulce, sticla pe jumătate plină.

— E tot ce am, a zis el.

Am golit-o. Nu mi-a potolit setea, dar pe cer stelele au început să înoate. Totul s-a îndepărtat: mirosul de pământ jilav, frigul, bărbatul de lângă mirte, propriul meu trup. Ca un crab după o zi lungă, obosit, închizându-şi cleştii, chiar şi durerea a adormit. M-am cufundat înapoi în întuneric.

Când m-am trezit, bărbatul se răsucise şi-şi pusese un braț peste gâtul meu. Aş fi putut să mă eliberez, dar am preferat să nu-l deranjez. Astfel, în vreme ce noua zi se ivea încet-încet, am zăcut cu fața la el, fără să mă mişc. Ochii i s-au deschis, alerți, ca ai unui animal.

— Nu m-am dus, am murmurat.

Ochii i s-au închis.

Mi-a venit gândul: Dintre toate ființele de pe pământ, pe cine cunosc cel mai bine la această oră? Pe el. Fiecare fir din barba lui, fiecare cută de pe fruntea lui mi-erau cunoscute. Pe el, nu pe tine. Pentru că el e aici, lângă mine, acum.

Iartă-mă. A rămas puțin timp, trebuie să-mi pun inima la încercare şi să spun adevărul. Oarbă, ignorantă, merg acolo unde mă duce adevărul.

— Eşti treaz? am murmurat eu.

— Da.

— Amândoi băieții sunt morți la ora asta. I-au omorât pe amândoi. Ştiai?

— Ştiu.

— Ştii ce s-a petrecut acasă?

— Da.

— Te deranjează dacă vorbesc?

— Vorbeşte.

— O să-ți spun atunci: l-am întâlnit pe fratele lui Florence în ziua în care a fost omorât Bheki – frate sau văr sau ce-o fi. Un om educat. I-am spus că aş fi vrut ca Bheki să nu se fi implicat în – cum s-o numesc? – în luptă. „E doar un copil", am zis, „nu e pregătit. De n-ar fi fost prietenul ăsta al lui, n-ar fi fost implicat şi el." Mai târziu am vorbit din nou cu el la telefon. I-am spus deschis ce credeam eu despre camaraderia pentru care amândoi copiii sunt morți acum. O mistică a morții, aşa am numit-o. I-am învinovățit pe oameni ca Florence şi el că nu fac nimic s-o descurajeze. M-a ascultat politicos. Aveam dreptul la opiniile mele, a zis el. Ceea ce nu l-a făcut să-şi schimbe el opiniile. Dar acum mă întreb: Ce drept am eu la opinii despre camaraderie sau despre orice altceva? Ce drept am eu să doresc ca Bheki şi prietenul lui să nu se bage în belea? Să ai opinii într-un vacuum, opinii care nu ating pe nimeni, e egal cu zero, aşa mi se pare. Opiniile trebuie auzite de alții, să fie auzite şi cântărite, nu doar ascultate din politețe. Iar pentru a fi cântărite, trebuie să aibă greutate. Domnul Thabane nu cântăreşte ceea ce spun. Ce spun nu are nici o greutate pentru el. Florence nici măcar nu mă aude. Pentru Florence nu contează câtuşi de puțin ce-mi trece mie prin cap, ştiu asta.

Vercueil s-a ridicat, s-a dus în spatele unui copac, a urinat. Apoi, spre surprinderea mea, s-a întors şi s-a întins la loc. Câinele s-a cuibărit lângă el, cu nasul în furca picioarelor. Cu limba am pipăit locul dureros din gură, simțind gustul sângelui.

— Nu mi-am schimbat opiniile, am zis. Şi acum detest aceste apeluri la sacrificiu, care se sfârşesc cu tineri care sângerează în noroi până îşi dau sufletul. Războiul nu e niciodată ceea ce pretinde a fi. Zgârii suprafața şi dai, invariabil, peste bărbați în vârstă care trimit tineri la moarte în numele cine ştie cărei abstracțiuni. În ciuda a ceea ce spune domnul Thabane (nu-l condamn, viitorul ne apare deghizat, şi dacă ne-ar apărea în pielea goală, am fi îngroziți de ceea ce-am vedea), rămâne un război al celor bătrâni împotriva celor tineri. *Libertate sau moarte!* strigă Bheki şi

prietenii lui. Ale cui sunt cuvintele? Nu-s ale lor. *Libertate sau moarte!,* nu mă îndoiesc că cele două fetițe repetă cuvintele astea în somn. *Nu!,* vreau eu să spun: *Salvați-vă!* A cui e vocea adevărată a înțelepciunii, domnule Vercueil? Cred că a mea. Dar cine sunt eu, *cine sunt eu* să am o voce? Cum pot eu să-l îndemn, într-un mod onorabil, să întoarcă spatele acelei chemări? Ce drept am eu altul decât să şed într-un colț şi să țin gura-nchisă? Eu n-am voce; am pierdut-o cu mult timp în urmă; poate că n-am avut niciodată. N-am nicio voce, şi cu asta basta. Restul ar trebui să fie tăcere. Dar cu asta – ce e –, cu vocea care nu e voce, cu asta merg mai departe. Şi tot mai departe.

Vercueil zâmbea? Chipul îi era ascuns. Cu şoaptă ştirbă, lipicioasă de atâtea sibilante, am continuat:

— Cu mult timp în urmă, a fost comisă o crimă. Cu cât timp în urmă? Nu ştiu. Dar cu siguranță cu mult înainte de 1916. Cu atât de mult timp în urmă, încât ştiu de ea de când m-am născut. Face parte din moştenirea mea. Face parte din mine, fac parte din ea. Ca orice crimă, are şi asta un preț. Odată gândeam că acest preț trebuie să fie plătit în ruşine: într-o viață de ruşine şi într-o moarte ruşinoasă, nejelită, într-un colț obscur. Am acceptat asta. N-am încercat să mă dau deoparte. Deşi nu era o crimă comisă la cererea mea, a fost comisă în numele meu. Am tunat şi am fulgerat la vremea respectivă împotriva oamenilor care au făcut treaba murdară – ai văzut, o furie ruşinoasă, la fel de *prostească* precum motivul ce-o declanşase –, dar am acceptat şi faptul că, într-un anumit sens, oamenii aceştia trăiau în mine. Încât, atunci când în accesele mele de furie le doream moartea, îmi doream şi mie moartea. În numele onoarei. În numele unui onorabil concept de onoare. *Honesta mors.* Nu am idee ce este libertatea, domnule Vercueil. Nici Bheki şi nici prietenul lui nu aveau idee, sunt sigură. Cu toate acestea, recunoaştem nelibertatea când o vedem – nu-i aşa? Bheki nu a fost liber, şi o ştia. Tu nu eşti liber, cel puțin nu pe acest pământ, eu nu sunt liberă. M-am născut sclavă şi aproape sigur voi muri sclavă. O viață în cătuşe, o moarte în cătuşe: face parte din preț, nu ai cum te eschiva, nu ai cum

să te plângi. Ceea ce nu ştiam, *ceea ce nu ştiam* – ascultă-mă bine! – era că preţul era şi mai mare. Calculasem greşit, Unde a intervenit greşeala? Avea legătură cu onoarea, cu noţiunea de care mă ţineam cu dinţii, formată prin educaţie, prin lecturi, anume că, în sufletul său, omul onorabil nu poate fi rănit. Aspir întotdeauna la onoare, la o onoare personală, folosind ruşinea drept călăuză. Atâta vreme cât îmi era ruşine, ştiam că nu mă rătăcisem în dezonoare. Acesta era rostul ruşinii: o piatră de încercare, ceva ce va fi mereu acolo, ceva la care te poţi întoarce, asemenea unui orb, ca s-o atingi şi ea să-ţi indice unde anume te afli. În rest, am păstrat o distanţă decentă faţă de ruşinea mea. Nu m-am bălăcit în ea. Ruşinea n-a devenit niciodată o plăcere ruşinoasă; n-a încetat niciodată să mă roadă. N-am fost mândră de ea, mi-a fost ruşine de ea. Ruşinea mea, a mea şi numai a mea. Cenuşă în gura mea, zi după zi după zi, care niciodată n-a avut alt gust decât de cenuşă. Aceasta este o confesiune pe care o fac în această dimineaţă, domnule Vercueil, o confesiune cum nu se poate mai sinceră din partea mea. Nu ţin nimic ascuns. Am fost o persoană bună, mărturisesc deschis. Sunt şi acum o persoană bună. Ce vremuri sunt astea în care nu e de ajuns să fii o persoană bună! Ceea ce nu am luat în calcul e că ar fi nevoie de mai mult ca să fii bun. În ţara asta sunt o mulţime de oameni buni. Ne găseşti pe toate drumurile, şi buni, şi aproape buni. Dar în vremurile astea e nevoie de altceva decât de bunătate. Vremurile cer eroism. Un cuvânt care, acum când îl pronunţ, îmi sună străin pe buze. Mă îndoiesc să-l fi folosit vreodată înainte, nici măcar în vreo prelegere. De ce nu? Poate din respect. Poate din ruşine. Aşa cum îţi pleci privirea în faţa unui bărbat gol. În schimb, aş fi folosit în prelegere sintagma *statură eroică.* Eroul cu statura sa eroică. Eroul, acea siluetă nudă antică.

Un geamăt adânc a ieşit din gâtlejul lui Vercueil. Mi-am întins gâtul să văd mai bine, dar n-am zărit decât firele de barbă de pe obrazul lui şi o ureche păroasă.

— Domnule Vercueil! am şoptit eu.

Nu s-a clintit. Adormise? Se prefăcea că doarme? Cât din

ce spusesem trecuse neauzit pe lângă el? Auzise ce spusesem despre bunătate şi eroism? Despre onoare şi ruşine? Mai e sinceră o confesiune sinceră dacă nu e auzită? Tu mă auzi, sau te-am făcut şi pe tine să adormi?

M-am dus în spatele unui tufiş. Păsările cântau peste tot în jur. Cine-ar fi crezut că e atâta păsăret în suburbii! Parcă eram în Arcadia. Nu-i de mirare că Vercueil şi amicii lui trăiau sub cerul liber. La ce altceva e bun un acoperiş, decât să te ferească de ploaie? Vercueil şi amicii lui.

M-am întins din nou lângă el, cu picioarele îngheţate şi murdare de noroi. Se luminase bine între timp. Pe cutia noastră de carton aplatizată, pe terenul acela viran, ne putea vedea orice trecător. Aşa apărem probabil în ochii îngerilor: oameni care locuiesc în case de sticlă, fiecare act al nostru la vedere. Inimile noastre la vedere şi ele, bătând în piepturi de sticlă. Cântecul păsărilor se revărsa asemenea ploii.

— Mă simt cu mult mai bine în această dimineaţă, am zis eu. Dar poate că acum ar trebui să ne întoarcem. Faptul că mă simt bine este de obicei un avertisment că o să mă simt rău.

Vercueil s-a ridicat, şi-a scos pălăria, şi-a scărpinat creştetul cu unghiile lungi, murdare. Cu pas mărunt, câinele a venit de oareunde şi s-a învârtit nerăbdător în jurul nostru. Vercueil a îndoit cartonul şi l-a ascuns în tufişuri.

— Ştii că mi s-a tăiat un sân? am spus deodată.

Vercueil s-a foit, avea un aer stânjenit.

— Acum îmi pare rău, bineînţeles. Regret că sunt însemnată. E ca şi când ai încerca să vinzi o piesă de mobilier care are o zgârietură sau o urmă de arsură. Scaunul e încă foarte bun, zici tu, dar oamenii nu sunt interesaţi. Oamenilor nu le plac obiectele cu semne. Vorbesc de viaţa mea. N-o fi ea desăvârşită, dar e totuşi o viaţă, nu o jumătate de viaţă; m-am gândit s-o vând sau s-o cheltuiesc pentru a-mi salva onoarea. Dar cine o va accepta în starea de-acum? E ca şi când încerci să cheltuieşti o drahmă. O monedă foarte bună în altă parte, nu şi aici. Are semne suspecte. Dar încă n-am renunţat de tot. Încă mai caut ce să fac cu ea. Ai vreo sugestie?

Vercueil şi-a pus pălăria, trăgând tare de bor în faţă şi în spate.

— Mi-ar plăcea să-ţi cumpăr o pălărie nouă, am zis eu.

El a zâmbit. L-am luat de braţ; încet, am pornit împreună pe strada Vrede.

— Dă-mi voie să-ţi povestesc visul pe care l-am avut, am zis eu. Bărbatul din visul meu nu purta pălărie, dar cred că tu erai bărbatul. Avea păr lung, gras, pieptănat peste cap.

Lung şi gras; şi murdar, atârna pe spate în cozi subţiri, urâte; asta n-am mai spus.

— Eram la mare. Mă învăţa să înot. Mă ţinea de mâini, mă trăgea, în timp ce eu stăteam pe burtă şi dădeam din picioare. Aveam un costum tricotat, ca acelea pe care le purtam în vremurile de altădată, bleumarin. Eram copil. Dar în vise suntem întotdeauna copii. Mă trăgea, el înainta cu spatele în mare, mă fixa cu ochii. Avea ochi ca ai tăi. Valuri nu erau, doar un tremur al apei, sclipind în soare. De fapt, şi apa era uleioasă. Unde trupul lui spărgea suprafaţa mării, uleiul se lipea de el cu luciul său greu. În sinea mea mi-am zis: ulei de sardine: sunt o sardină mică; iar el mă duce în ulei. Voiam să spun *Întoarce-te,* dar nu îndrăzneam să deschid gura, de teamă să nu-mi intre în ea uleiul şi să-mi umple plămânii. Să mă înec în ulei: nu aveam curaj pentru aşa ceva.

Am tăcut, să-l las pe el să vorbească, dar n-a zis nimic. Am dat colţul pe strada Schoonder.

— Bineînţeles că nu-ţi spun visul ăsta fără un gând ascuns, am continuat eu. Scopul relatării unui vis e întotdeauna acela de a obţine ceva. Întrebarea e ce anume? Ziua în care te-am văzut prima oară în spatele garajului a fost ziua în care am primit vestea proastă despre mine, despre cazul meu. Coincidenţa era prea mare. M-am întrebat dacă nu erai cumva – iartă-mi cuvântul – un înger venit să-mi arate drumul. Bineînţeles că nu erai, nu eşti, nu poţi fi – văd asta. Dar e numai jumătate din poveste, nu-i aşa? Percepem pe jumătate, dar şi creăm pe jumătate. Aşa că am continuat să-mi spun poveşti în care tu arăţi drumul şi eu te urmez. Şi dacă nu scoţi un cuvânt e pentru că – îmi zic eu –

îngerul e mut. Îngerul merge în faţă, femeia merge după el. Ochii îi sunt deschişi, vede; ai ei sunt închişi, ea e încă scufundată în somnul lumii. De aceea mă tot întorc la tine, pentru a fi călăuzită, pentru ajutor.

Uşa de la intrare era încuiată, însă poarta spre grădină stătea deschisă. Cioburile de geam nu fuseseră măturate, uşa încăperii lui Florence atârna într-o balama. Mi-am îndreptat privirile în jos, păşind atentă, încă nu eram pregătită să mă uit prin cameră, nu eram destul de puternică.

Uşa de la bucătărie era descuiată. Nu găsiseră cheia.

— Intră, i-am zis lui Vercueil.

Casa era şi nu era aşa cum fusese. În bucătărie, nimic nu era la locul său. Umbrela atârna unde nu atârnase niciodată. Canapeaua fusese mutată, lăsând la vedere o pată veche pe covor. Şi peste tot, un miros ciudat: nu numai miros de fum de ţigară şi transpiraţie, ci şi ceva înţepător, pătrunzător, pe care nu-l puteam defini. Îşi lăsaseră urma pe tot, mi-am zis: lucrători temeinici. Apoi mi-am amintit de dosarul de pe birou, scrisoarea, paginile de până acum. Şi acela! Mi-am zis: şi în acela se uitaseră, mai mult ca sigur! Degete soioase care au dat paginile, ochi lipsiţi de iubire au trecut peste cuvintele nude.

— Ajută-mă să urc, i-am spus lui Vercueil.

Dosarul, lăsat deschis când scrisesem ultima oară, era închis. Încuietoarea fişierului fusese spartă. Pe rafturi, locuri goale între cărţi.

Broaştele de la cele două camere nefolosite fuseseră şi ele forţate.

Răscoliseră dulapul, scrinul.

Nimic nu rămăsese neatins. La fel ca la ultima vizită a hoţilor. Căutarea, un simplu pretext. Scopul principal: atingerea, pipăirea. Spiritul răuvoitor. Ca violul: un mod de a murdări o femeie.

M-am întors către Vercueil, mută, îngreţoşată.

— E cineva jos, mi-a spus el.

De pe palier auzeam pe cineva vorbind la telefon.

Vocea s-a oprit. Un tânăr în uniformă a apărut în hol şi m-

a salutat cu o mişcare a capului.

— Ce cauți în casa mea? am strigat spre el.

— Doar în control, a răspuns el destul de vesel. N-am vrut să intre străini aici.

Şi-a luat şapca, haina, carabina. Ăsta era mirosul pe care-l simțisem, de carabină?

— Detectivii vor sosi la opt, a mai zis el. O să aştept afară.

A zâmbit; aparent, era convins că-mi făcuse un serviciu şi părea că aşteaptă să-i mulțumesc.

— Trebuie să fac o baie, i-am zis lui Vercueil.

Dar n-am făcut baie. An închis uşa dormitorului, am luat două pastile din cele roşii şi m-am întins, tremurând din cap până-n picioare. Tremurul a devenit mai violent, acum mă scuturam ca o frunză în furtună. Îmi era frig, dar nu din pricina asta tremuram.

Câte un minut odată, mi-am zis eu: nu te face țăndări tocmai acum: gândeşte-te doar la minutul următor.

Tremuratul a început să se potolească.

Omul, mi-am spus eu: singura creatură cu o parte a existenței sale în necunoscut, în viitor, asemenea unei umbre aruncate în față. Încercând continuu să prindă din urmă umbra mişcătoare, să-şi facă sălaş în imaginea speranței lui. Dar eu nu-mi pot permite să fiu om.

Trebuie să fiu ceva mai mic, mai orb, mai aproape de pământ.

Un ciocănit în uşă şi în cameră a intrat Vercueil, urmat de polițistul care ieri purtase puloverul cu reni şi acum purta jachetă cu cravată. Tremuratul a început din nou. Polițistul i-a făcut semn lui Vercueil să părăsească încăperea. M-am ridicat în capul oaselor.

— Nu pleca, domnule Vercueil, i-am zis eu, iar polițistului: Ce drept ai dumneata să intri în casa mea?

— Ne-am făcut griji din pricina dumneavoastră.

Nu arăta deloc îngrijorat.

— Unde ați fost noaptea trecută?

Şi pentru că eu n-am răspuns, a continuat:

— Sunteți sigură că vă descurcați singură, doamnă Curren?

Deşi strângeam pumnii, tremuratul s-a întețit, dându-mi convulsii.

— Nu sunt singură! am țipat la el, dumneata eşti singur!

Nu s-a arătat dezarmat. Dimpotrivă, părea să mă încurajeze să continui.

Ține-ți firea! mi-am zis. O să te interneze, o să spună că eşti nebună şi-o să te ia de-aici!

— Ce cauți aici? am întrebat mai calmă.

— Vreau doar să vă pun câteva întrebări. Cum l-ați cunoscut pe băiatul ăsta, Johannes?

Johannes: ăsta era numele lui adevărat? Cu siguranță că nu.

— Era prieten cu fiul menajerei mele. Prieten de şcoală. Din buzunar a scos un mic reportofon şi l-a pus pe pat, lângă mine.

— Şi unde-i fiul menajerei?

— Mort şi îngropat. Sunt sigură că ştiți aceste lucruri.

— Ce i s-a întâmplat?

— A fost îngropat în Flats.

— Şi mai sunt şi alții despre care aveți cunoştință?

— Care alții?

— Alți prieteni.

— Mii. Milioane. Mai mulți decât puteți voi număra.

— Adică alții din celulă. Mai sunt şi alții care au folosit casa dumneavoastră?

— Nu.

— Şi ştiți cum au ajuns aceste arme în mâinile lor?

— Care arme?

— Un pistol. Trei detonatoare.

— Nu ştiu nimic despre detonatoare. Nu ştiu ce e aia un detonator. Pistolul era al meu.

— L-au luat de la dumneavoastră?

— Eu li l-am împrumutat. Nu lor, băiatului, lui John.

— I l-ați împrumutat? Pistolul era al dumneavoastră?

— Da.

— De ce i-ați împrumutat pistolul?

— Ca să se apere.

— Împotriva cui să se apere, doamnă Curren?

— Să se apere împotriva atacurilor.

— Şi ce pistol era, doamnă Curren? Puteți să-mi arătați licența?

— Nu mă pricep la mărci de pistoale. Îl am de multă vreme, dinaintea aiurelii ăsteia cu permisele.

— Sunteți sigură că dumneavoastră i l-ați dat? Ştiți că acum vorbim despre un delict.

Pastilele începeau să-şi facă efectul. Durerea din spate se îndepărta, mădularele mi s-au relaxat, orizontul începea să se lărgească din nou.

— Chiar vrei să continui cu prostia asta? am întrebat eu.

M-am culcat înapoi pe pernă şi am închis ochii. Capul mi se învârtea.

— Vorbim despre nişte oameni morți. Nu mai aveți ce să le faceți. Sunt în siguranță. Ați comis execuția. De ce vă mai osteniți cu un proces? De ce nu închideți pur şi simplu cazul?

A luat reportofonul, a apăsat pe nişte butoane, l-a pus înapoi pe pernă.

— Am verificat ceva, a explicat el.

Cu un braț molatic, am împins reportofonul deoparte. El l-a prins înainte să cadă pe podea.

— Mi-ați umblat prin hârtiile personale, am zis. Ați luat cărți care-mi aparțin. Le vreau înapoi. Vreau totul înapoi. Toate lucrurile mele. Nu vă privesc.

— N-o să vă mâncăm cărțile, doamnă Curren. La urmă o să vă primiți totul înapoi.

— Nu-mi vreau lucrurile înapoi la urmă. Le vreau acum. Sunt ale mele. Sunt lucruri personale.

A clătinat din cap.

— Asta nu-i personal, doamnă Curren. Ştiți doar. Nimic nu mai e personal.

Moliciunea îmi cuprindea limba.

— Lasă-mă-n pace, am molfăit eu.

— Încă două-trei întrebări. Unde ați fost noaptea trecută?

— Cu domnul Vercueil.

— Acesta e domnul Vercueil?

Mi se cerea un efort prea mare, să deschid ochii.

— Da, am murmurat eu.

— Cine e domnul Vercueil? Apoi, pe un cu totul alt ton: *Wie is jy?*

— Domnul Vercueil are grijă de mine. Domnul Vercueil este mâna mea dreaptă. Vino aici, domnule Vercueil.

Am întins mâna şi am dat peste un crac al pantalonilor domnului Vercueil, apoi peste mâna lui, mâna vătămată, cu degetele încârligate. Cu apucătura amorţită, ca de labă îngherată, a bătrânilor, m-am încleştat de ea.

— *In Godsnaam,* a zis detectivul undeva foarte departe.

Pentru numele lui Dumnezeu: doar exasperare sau o sudalmă la adresa lui şi a mea? Mâna mi s-a desfăcut, am început să alunec.

Un cuvânt mi-a apărut dinaintea ochilor: Thabanchu, Thaba Nchu. Am încercat să mă concentrez. Nouă litere, anagrama cui? Cu un efort mare, am pus *b* la început. Apoi dusă am fost.

M-am trezit însetată, groghi, cu dureri peste tot. Faţa ceasului se holba la mine, dar nu desluşeam braţele. Casa era cufundată în linişte, liniştea caselor părăsite.

Thabanchu: *banch?, bath?* Cu mâini împiedicate m-am dezvelit din cearşaf. Trebuia să fac baie?

Dar picioarele nu m-au dus la baie. Ţinându-mă de balustradă, aplecându-mă peste ea, gemând, am coborât şi am telefonat la Guguletu. Telefonul a sunat îndelung. Într-un târziu a răspuns cineva, un copil, o fetiţă.

— Domnul Thabane e acolo? am întrebat.

— Nu.

— Atunci pot vorbi cu doamna Mkubuleki – nu, nu doamna Mkubuleki, ci doamna Mkubukeli?

— Doamna Mkubukeli nu locuieşte aici.

— Dar o cunoşti pe doamna Mkubukeli?

— Da, o cunosc.

— Pe doamna Mkubukeli?

— Da.

— Tu cine eşti?

— Eu sunt Lily.

Lii-lii.

— Eşti singură acasă?
— Mai e şi sora mea.
— Câți ani are sora ta?
— Şase.
— Iar tu – câți ani ai?
— Zece.
— Poți să-i transmiți un mesaj doamnei Mkubukeli, Lily? E vorba de fratele ei, domnul Thabane. Trebuie să-i spună domnului Thabane să fie atent. Spune-i că e foarte important. Domnul Thabane trebuie să fie atent. Numele meu este doamna Curren. Poți să-ți notezi asta? Şi ăsta e numărul meu de telefon.

I-am spus numărul, i-am dictat numele meu pe litere. Doamna Curren: nouă litere, anagramă pentru ce?

Vercueil a ciocănit şi a intrat.
— Vrei să mănânci ceva? m-a întrebat el.
— Nu mi-e foame. Dar tu ia-ți ce găseşti pe-acolo. Voiam să rămân singură. Dar el a zăbovit, privindu-mă curios. Şedeam în capul oaselor în pat, cu mâinile vârâte în mănuşi şi carnetul de notițe pe genunchi. Şezusem timp de o jumătate de oră cu pagina goală în fața mea.
— Aştept să mi se încălzească mâinile, am zis eu.

Dar nu degetele reci mă împiedicau să scriu. Ci pastilele, din care acum iau mai multe şi le iau mai des. Sunt ca nişte bombe fumigene. Le înghit şi ele eliberează o ceață în mine, o ceață a dispariției. Nu pot să iau pastilele şi să continui să scriu. Prin urmare, fără durere, nu pot scrie: o regulă nouă şi cumplită. Doar că după ce am luat pastilele, nimic nu mai e cumplit, totul mi-e indiferent, totul este totuna.

Şi totuşi scriu. În toiul nopții, cu Vercueil dormind la parter, reiau această scrisoare ca să-ți mai spun ceva despre „John”, băiatul acela mofluz pentru care n-am simțit nici cea mai mică afecțiune. Vreau să-ți spun că, în ciuda antipatiei față de el, îmi pare mult mai desluşit, mai pregnant decât a fost vreodată Bheki. E cu mine sau eu sunt cu el: cu el sau cu urma lui. E miezul nopții, dar e şi cenuşiul ultimei lui dimineți. Sunt aici, în patul meu, dar sunt şi în camera lui

Florence, cu singura ei fereastră şi o singură uşă, şi nicio altă ieşire. În fața uşii aşteaptă nişte bărbați, ghemuiți ca vânătorii, să-i facă băiatului cunoştință cu propria-i moarte. Băiatul şi-a pus în poală pistolul care, deocamdată, îi ține pe vânători la distanță, pistolul care a fost marele secret al lui şi al lui Bheki şi care urma să facă din ei bărbați în toată firea; lângă el stau eu, ori plutesc deasupra lui. Țeava pistolului se află între genunchii lui; îl mângâie în sus şi-n jos. Ascultă murmurul vocilor de afară, eu ascult împreună cu el. Se pregăteşte pentru fumul care-i va îneca plămânii, lovitura de picior care va izbi uşa de perete, torentul rafalei ce-l va mătura. Se pregăteşte să ridice pistolul în acea clipă şi să tragă singurul foc pe care va apuca să-l tragă în inima luminii.

Ochii lui nu clipesc, sunt fixați pe uşa prin care va părăsi lumea. Gura îi e uscată, dar lui nu-i e frică. Inima îi bate neîntrerupt, ca un pumn care i se încleştează şi i se descleştează în piept.

Ochii lui sunt deschişi, iar ai mei, deşi scriu, sunt închişi. Ochii îmi sunt închişi ca să pot vedea. În acest interval nu e timp, deşi inima lui măsoară timpul. Sunt aici, în camera mea noaptea, dar sunt şi cu el, tot timpul aşa cum sunt şi cu tine, peste mări, rotindu-mă deasupra ta.

Un timp plutitor, dar nu eternitatea. Un *moment,* o suspendare, înainte de întoarcerea timpului în care uşa se izbeşte de perete şi ne trezim în față, întâi el, apoi eu, cu o mare scăpărare albă.

4

Am avut un vis cu Florence, un vis ori o viziune. În vis o văd mergând din nou cu paşi mari pe bulevardul Government, ţinând-o pe Hope de mână şi ducând-o pe Beauty în spate. Toate trei poartă mască. Şi eu mă aflu acolo, şi în jurul meu este strânsă o mulţime de oameni, de toate felurile şi condiţiile. Atmosferă festivă. Urmează să prezint un spectacol.

Dar Florence nu se opreşte să privească. Pironindu-şi privirile în faţă, ea trece ca printr-o congregaţie de duhuri.

Ochii măştii ei sunt asemenea ochilor din picturile mediteraneene străvechi: mari, ovali, cu pupilele în centru; ochii migdalaţi ai unei zeiţe.

Stau în mijlocul bulevardului, vizavi de clădirile Parlamentului, înconjurată de oameni, făcându-mi scamatoriile cu focul. Deasupra mea se ridică stejari măreţi. Dar mintea nu-mi stă la scamatorii. O urmăresc cu atenţie pe Florence. Haina ei de culoare închisă, rochia ei simplă au căzut la pământ. Rămasă într-un furou alb ce flutură în vânt, cu picioarele goale, capul dezvelit, sânul drept dezvelit, ea trece mai departe, un copil, cu mască, în pielea goală, mergând iute alături de ea, celălalt întinzând un braţ peste umărul ei, arătând ceva.

Cine-i această zeiţă care îmi apare într-o viziune, cu un sân dezvelit tăind aerul? Este Afrodita, dar nu Afrodita cu zâmbet drăgăstos, patroana plăcerilor: ci un chip mai bătrân,

o imagine a îngrijorării, a strigătelor în întuneric, scurte, ascuțite, a sângelui şi pământului, care îşi face apariția preț de o clipă, se arată, trece.

Dinspre zeiță nu vine nici o chemare, nici un semnal. Ochiul ei e deschis, gol. Vede şi nu vede.

Arzând, executându-mi spectacolul, rămân încremenită. Flăcările ce zboară din mine sunt albastre ca gheața. Nu simt nicio durere.

E o viziune din timpul visului de noaptea trecută, dar şi din timpul din afara acestuia. Zeița trece etern, iar eu, prinsă într-o atitudine de surpriză şi regret, n-o urmez niciodată. Cu toate că privesc intens în vârtejul din care vin viziunile, dâra zeiței şi a copiilor ei divini rămâne goală, femeia care ar trebui să-i cerceteze nu-i acolo, femeia cu şerpi de foc în părul ei, care îşi zbate brațele şi strigă, şi dansează.

I-am povestit lui Vercueil visul.

— E real? a întrebat el.

— Real? Bineînțeles că nu. Nu e nici măcar autentic. Florence n-are nici o legătură cu Grecia. Siluetele din vis au altfel de semnificații. Ele sunt semne, semne ale altor lucruri.

— Erau reale? Ea era reală? a repetat el, tăindu-mă scurt, nelăsându-se abătut de la întrebare. Ce-ai mai văzut?

— Ce-am mai văzut? Mai e ceva? Ştii tu? am întrebat eu încet, luându-mă după el acum.

A clătinat din cap, încurcat.

— În fiecare zi, de când mă ştii, am zis, stau pe malul râului, aşteptându-mi rândul. Aştept să vină cineva să-mi arate calea spre malul celălalt. Fiecare minut din fiecare zi sunt aici, aşteptând. Asta mai văd. Vezi şi tu asta?

N-a zis nimic.

— Motivul pentru care mă împotrivesc să mă întorc la spital este că în spital o să mă „adoarmă”. Aşa spun ei referitor la animale, în semn de bunătate, dar la fel de bine pot spune acelaşi lucru referitor la oameni. O să mă facă să dorm un somn fără vise. Drept hrană o să-mi dea mătrăgună, până devin somnoroasă şi cad în râu, mă înec şi mă duc apele. În felul ăsta n-o să trec niciodată pe malul celălalt. Nu pot îngădui una ca asta. Am ajuns prea departe.

Nu pot să stau cu ochii închişi.

— Ce vrei să vezi? a întrebat Vercueil.

— Vreau să te văd pe tine, aşa cum eşti cu adevărat.

A dat din umeri timid.

— Cine sunt eu? a întrebat el.

— Un bărbat, atât. Un bărbat care a venit fără să fie invitat. Mai mult nu pot spune deocamdată. Tu poți?

A clătinat din cap:

— Nu.

— Dacă vrei să faci ceva pentru mine, am zis eu, poți să repari antena de la radio.

— Nu vrei mai bine să-ți aduc televizorul aici sus?

— N-am nici un chef să mă uit la televizor. Îmi face numai greață.

— Televizorul n-are cum să-ți facă greață. Sunt numai imagini.

— Nu există aşa ceva, „numai imagini". În spatele imaginilor sunt oameni. Ei trimit imaginile care le fac greață oamenilor. Ştii la ce mă refer.

— Imaginile nu-ți pot face greață.

Aşa e el uneori: mă contrazice, mă provoacă, ciobeşte câte un pic din mine, aşteaptă semne de iritare. Aşa tachinează el, atât de lipsit de tact şi farmec, încât mă înduioşează pur şi simplu.

— Te rog, repară antena, asta-i tot ce-ți cer.

A coborât. Câteva minute mai târziu, a urcat tropăind, cu televizorul în brațe. L-a pus în priză cu ecranul spre pat, l-a deschis, a umblat la antenă, s-a dat la o parte. Era mijlocul după-amiezii. Un steag flutura pe un cer albastru. O orchestră de alămuri intona imnul Republicii.

— Închide-l, i-am cerut eu.

El a dat volumul mai tare.

— *Închide-l!* am țipat eu.

S-a răsucit spre mine, mi-a înfruntat privirea furioasă. Apoi, spre surpriza mea, a început să-şi târşâie uşor picioarele. Legănându-şi şoldurile, întinzându-şi brațele în lături, pocnind din degete, a dansat, a dansat de-

adevăratelea, pe o muzică despre care nu-mi imaginasem vreodată că poate fi muzică de dans. Buzele lui mimau cuvinte. Ce fel de cuvinte? Cu siguranță nu cuvintele pe care le ştiam eu.

— *Închide-l!* am țipat din nou.

O bătrână, ştirbă, cuprinsă de furie: ce spectacol ofeream! Vercueil a dat volumul mai încet.

— *De tot!*

L-a închis de tot.

— Nu te supăra în halul ăsta, a murmurat el.

— Atunci nu face pe prostul, Vercueil. Şi nu-ți bate joc de mine. Nu mă trivializa.

— Bun; dar de ce te enervezi aşa?

— Pentru că mi-e teamă că merg în iad unde va trebui să ascult etern *Die Stem.*

A clătinat din cap.

— Nu-ți face griji, a zis el, totul o să se sfârşească. Ai răbdare.

— Nu mai am timp pentru răbdare. Tu vei fi având, nu şi eu.

El a clătinat din nou din cap.

— Poate că şi tu ai, a şoptit el şi mi-a aruncat zâmbetul lui ştirb.

Preț de o clipă, parcă s-ar fi deschis cerurile şi lumina m-a orbit. Flămândă să primesc veşti bune după o viață întreagă de veşti proaste, n-am fost în stare să-mi stăpânesc un zâmbet.

— Chiar aşa? am întrebat eu.

El a dat din cap. Ne zâmbeam ca doi țicniți. El a pocnit din degete sugestiv; nedibaci ca un vultur-de-mare, doar pene şi oase, a repetat un pas al dansului său. Apoi a ieşit din casă, a urcat pe scară şi a legat capetele sârmei rupte, iar eu am putut din nou să ascult radioul.

Dar ce să ascult la radio? Lungimile de undă sunt atât de pline în ziua de azi de națiunile care-şi vând mărfurile, încât pentru muzică aproape că nu mai e loc. Am adormit pe *Un american la Paris* şi m-am trezit cu o păcăneală constantă de morse. De unde venea? De la un vas pe mare? De la un vapor

cu aburi din alte vremuri, care tăia valurile între golful Walvis şi insula Ascension? Punctele şi liniile se înşirau fără grabă, fără ezitare, într-un şiroi ce promitea să curgă până la Sfântu Aşteaptă. Care era mesajul lor? Conta? Păcăneala, aidoma ploii, o ploaie de înțelesuri, mă mângâia, făcea noaptea suportabilă în timp ce zăceam aşteptând să se facă ora pentru următoarea pastilă.

Spun că nu vreau să fiu „adormită”. Adevărul e că fără somn nu pot îndura. Indiferent ce alte efecte are, Diconalul cel puțin îmi aduce somn sau un simulacru de somn. Odată cu retragerea durerii, cu accelerarea timpului, cu ridicarea orizontului, atenția mea, concentrată precum o lentilă convergentă asupra durerii, se relaxează puțin; pot să respir, să-mi desfac pumnii încleştați, să-mi întind picioarele. Mulțumeşte acestei milostiviri, îmi zic: pentru trupul bolnav, amorțire, pentru suflet, pe jumătate ieşit din colivia lui, începând să plutească, somnolență.

Dar momentul ăsta de răgaz nu e niciodată îndelungat. Norii se strâng, gândurile încep să se îngrămădească, să capete viața densă, mânioasă, a unui roi de muşte. Scutur capul, încercând să scap de ele. Asta e mâna mea, îmi spun, deschizând ochii mari, holbându-mă la venele de pe dosul mâinii; asta e cuvertura de pat. Apoi, la fel de rapid precum trăsnetul, ceva loveşte. Într-o clipă, m-am dus, în clipa următoare, mi-am revenit, holbându-mă încă la mână. Între aceste clipe, a trecut poate o oră sau doar o clipire din ochi, un interval în care am fost absentă, dusă, luptându-mă cu ceva gros, ca un cauciuc, ce-mi invadează gura şi-mi încleştează limba la rădăcina ei, ceva ce vine din adâncurile mării. Ies la suprafață, îmi scutur capul ca un înotător. În gâtlej am gust de bilă, de sulf. Nebunie! Îmi spun: ăsta-i gustul pe care-l simți când eşti nebun!

Odată mi-am venit în fire şi eram cu fața la perete. În mână țineam un creion, cu vârful rupt. Peste tot pe perete, litere mâzgălite, şui, fără sens, venite din mine sau din cineva aflat în mine.

I-am telefonat doctorului Syfret.

— Am impresia că reacția mea la Diconal se înrăutățeşte, am zis eu şi am încercat să descriu starea. Mă întreb dacă nu-mi puteți recomanda o alternativă.

— Nu ştiam că încă vă considerați pacienta mea, a replicat doctorul Syfret. Ar trebui să fiți în spital, să fiți tratată cum trebuie. Nu pot executa o operație chirurgicală la telefon.

— Cer foarte puțin, am zis. Diconalul îmi dă halucinații. Nu pot să iau altceva?

— Iar eu spun că nu vă pot trata fără să vă văd. Eu nu lucrez aşa, nici un coleg de-al meu nu lucrează aşa.

Am rămas tăcută atât de mult timp, încât el şi-o fi închipuit că închisesem. Adevărul e că eram în cumpănă. Nu înțelegi? voiam să spun: Sunt istovită, istovită de moarte. *In manus tuas:* ia-mă în mâinile tale, ai grijă de mine sau, dacă nu poți, fă ce se mai poate face.

— Dați-mi voie să vă mai pun o ultimă întrebare, am zis. Reacțiile pe care le am le au şi alți oameni?

— Pacienții reacționează în multe feluri diferite. Da, e posibil ca reacțiile dumneavoastră să fie cauzate de Diconal.

— Atunci, dacă printr-o întâmplare vă schimbați totuşi sentimentele față de mine, am zis eu, ați putea telefona la farmacia Avalon, din strada Mill, să le dictați la telefon o rețetă nouă? Nu-mi fac iluzii în privința stării mele, domnule doctor. Nu de tratament am nevoie, ci de ajutor împotriva durerii.

— Iar dacă vă răzgândiți şi vreți să veniți să vă consult, doamnă Curren, zi sau noapte, nu trebuie decât să dați telefon.

O oră mai târziu, a sunat soneria de la uşă. Era curierul de la farmacie, îmi aducea un nou medicament pentru o perioadă de paisprezece zile.

I-am telefonat farmacistului şi l-am întrebat:

— Tylox este cel mai puternic?

— Cum adică?

— Adică ăsta se prescrie în ultimă instanță?

— Nu aşa se face, doamnă Curren. Nu există primă instanță şi ultimă instanță.

Am luat două pastile din cele noi. Din nou, miraculoasa

dizolvare a durerii, euforia, sentimentul de a fi redată vieții. Am făcut o baie, m-am vârât înapoi în pat, am încercat să citesc, am zăcut într-un somn confuz. După o oră, m-am trezit. Durerea se târa înapoi, aducând cu ea amețeală şi primul semnal al familiarei umbre a depresiei.

Drogul peste durere: o rază de lumină, apoi întunericul de două ori mai negru.

În cameră a intrat Vercueil.

— Am luat pastilele noi, i-am spus eu. Nu-s mai bune. Poate doar ceva mai tari; asta-i tot.

— Mai ia, a zis Vercueil. Nu trebuie să aştepți patru ore.

Sfat de bețiv.

— Sigur o să iau, am zis. Dar dacă pot să le iau când am chef, de ce să nu le iau pe toate odată?

S-a lăsat tăcerea între noi.

— De ce m-ai ales pe mine? l-am întrebat.

— Nu te-am ales.

— De ce ai venit aici, la casa asta?

— Nu aveai câine.

— Şi de ce altceva?

— M-am gândit că n-o să-mi faci probleme.

— Şi ți-am făcut probleme?

S-a apropiat de mine. Fața îi era buhăită, simțeam miros de alcool în răsuflarea lui.

— Dacă vrei să te ajut, te ajut, a zis el.

S-a aplecat şi m-a prins de gât, degetele lui mari aşezându-mi-se uşor pe laringe şi cele trei degete bolnave încârligate sub urechea mea.

— N-o face, am şoptit eu şi i-am dat mâinile la o parte.

Ochii îmi înotau în lacrimi. I-am luat mâinile într-ale mele şi i le-am lovit de pieptul meu, într-un gest de lamentare ce nu-mi stătea în fire.

M-am liniştit în clipa următoare. Continua să stea aplecat asupra mea şi mă lăsa să-l folosesc. Câinele şi-a pus botul peste marginea patului, adulmecându-ne.

— Îl laşi pe câine să doarmă cu mine? l-am întrebat.

— De ce?

— Să-mi țină de cald.

— N-o să stea aici. Doarme unde dorm eu.

— Atunci dormi şi tu aici.

O aşteptare lungă, timp în care el a coborât. Am mai luat o pastilă. Apoi s-a stins lumini de pe palier. L-am auzit că-şi scoate pantofii.

— Scoate-ți şi pălăria aia măcar o dată, am zis eu.

S-a întins la spatele meu, peste cuvertură. Mi-a ajuns la nas mirosul picioarelor lui murdare. Vercueil a fluierat încetişor; câinele a sărit în pat, şi-a executat dansul în cerc, s-a instalat între picioarele lui şi ale mele. Asemenea sabiei lui Tristan, păzindu-ne onoarea.

Pastila şi-a făcut efectul-minune. Timp de o jumătate de oră, în timp ce el şi câinele dormeau, eu am rămas nemişcată, scăpată de durere, cu sufletul treaz, zburând. Prin fața ochilor mi-a trecut o viziune cu fetița Beauty venind spre mine călare pe spatele mamei ei, săltând, cu privirile ațintite imperios înainte. Apoi viziunea a pălit şi nori de praf, praful de la Borodino, s-au rostogolit peste vederea mea precum roțile de la carul morții.

Am aprins lumina. Era miezul nopții.

În curând voi trage un văl. N-am vrut niciodată ca aceasta să fie povestea unui trup, ci a sufletului pe care trupul îl găzduieşte. N-o să-ți arăt ceea ce nu vei putea să înduri: o femeie într-o casă cuprinsă de flăcări, fugind de la o fereastră la alta, strigând printre gratii după ajutor.

Vercueil şi câinele lui, dormind atât de calm lângă torentele acestea de suferință. Îndeplinindu-şi sarcina, aşteptând ieşirea la lumină a sufletului. Sufletul, neofit, ud, orb, ignorant.

Acum ştiu povestea despre cum şi-a pierdut capacitatea de a-şi folosi degetele. Din pricina unui accident pe mare. Trebuiau să abandoneze vasul. În toată agitația stârnită, mâna lui a fost prinsă într-un scripete care i-a zdrobit-o. A zăcut toată noaptea în agonie, pe o plută cu alți şapte bărbați şi un băiat. A doua zi, au fost pescuiți de un trauler rusesc, şi mâna lui a primit îngrijiri. Dar era prea târziu.

— Ai învățat ceva ruseşte? l-am întrebat eu.

Mi-a spus că tot ce-şi amintea era *haraşo.*
— N-a pomenit nimeni de Borodino?
— Nu-mi amintesc de Borodino.
— Nu te-ai gândit să rămâi cu ruşii?
Mi-a aruncat o privire ciudată.
De atunci n-a mai fost niciodată pe mare.
— Nu ți-e dor de mare? l-am întrebat.
— N-o să mai pun niciodată piciorul într-o barcă, mi-a răspuns el hotărât.
— De ce?
— Pentru că data viitoare n-o să mai am norocul ăsta.
— De unde ştii? Dacă ai avea încredere în tine, ai putea merge pe apă. Nu crezi în minunile pe care le face credința?
A tăcut.
— Sau va veni un vârtej şi te va scoate din apă şi te va depune pe uscat. Şi mai sunt delfinii. Delfinii îi salvează pe marinarii în pericol de înec, nu-i aşa? De ce te-ai făcut marinar?
— Nu te gândeşti întotdeauna la ce va să vină. N-ai de unde şti.
I-am ciupit uşor inelarul.
— Nu simți nimic?
— Nu. Nervii sunt morți.
Am ştiut de la bun început că are o poveste a lui, iar acum începe s-o spună, pornind de la degetele unei mâini. Povestea unui marinar. Îi dau crezare? Sincer, nu-mi pasă. Nu există minciună care să nu aibă un miez de adevăr. Trebuie doar să ştii cum să asculți.
A muncit şi la docuri, a ridicat obiecte, a încărcat obiecte. Într-una din zile, descărcând o ladă, au simțit o duhoare şi, când au deschis lada, au găsit leşul unui om, un pasager clandestin care murise de foame în ascunzătoarea lui.
— De unde venea? am întrebat.
— Din China. De foarte departe.
A lucrat şi pentru SPCA[12], la cuşti.
— Acolo ai început să iubeşti câinii?

---

[12] *Society for Prevention of Cruelty to Animals*, Societatea pentru Prevenirea Cruzimii față de Animale (engl.).

— Întotdeauna m-am împăcat cu câinii.
— Ai avut câine în copilărie?
— Mm, a mormăit el fără sens.

Demult a hotărât că putea să se fofileze alegându-şi întrebările pe care să le audă şi pe cele pe care să nu le audă.

Cu toate acestea, am însăilat bucată cu bucată povestea unei vieți la fel de nebuloase ca oricare alta pe pământ. Oare ce-l aşteaptă, mă întreb, când se va încheia episodul cu bătrâna din casa cea mare? Cu o mână invalidă, nefiind în stare să facă tot ce i s-ar cere. Şi-a pierdut dexteritatea marinărească de a face noduri. Nu mai e îndemânatic, nici prezentabil nu e. Ajuns la mijlocul vieții, fără o soție lângă el. Singur: *stoksielalleen:* un băț pe o câmpie stearpă, un suflet singur, solo. Cine o să aibă grijă de el?

— Ce-o să te faci când eu n-o să mai fiu?
— O să merg mai departe.
— Sunt sigură că aşa vei face; dar cine o să fie în viața ta?

A zâmbit prudent:

— Am nevoie de cineva în viața mea?

Nu o ripostă. Ci o întrebare autentică. Habar n-are. Pe mine mă întreabă omul ăsta rudimentar.

— Da. Aş zice că ai nevoie de o femeie, dacă ideea nu ți se pare excentrică. Chiar şi femeia aia pe care ai adus-o aici, atâta vreme cât există un sentiment în inima ta.

A clătinat din cap.

— Să trecem. Nu vorbesc de căsătorie, ci de altceva. Eu ți-aş promite să veghez asupra ta, doar că n-am o idee clară despre ce e posibil după moarte. Poate că vegherea nu va fi permisă sau foarte puțin. Locurile astea îşi au regulile lor şi, indiferent ce-ți doreşti tu, nu va fi posibil să le ocoleşti. Poate că nici secretele nu vor fi permise, nici vegherea în taină. S-ar putea să n-ai cum păstra în inima ta un loc aparte pentru tine însuți sau pentru altcineva. S-ar putea ca totul să fie şters. Totul. Un gând îngrozitor. Suficient să te facă să te revolți, să zici: Dacă asta va fi să fie situația, mă retrag. Poftim biletul, îl returnez. Dar tare mă îndoiesc să fie permisă returnarea biletelor, indiferent din ce motiv. De aceea nu ar trebui să fii atât de singur. Pentru că s-ar putea să fiu

obligată să dispar de tot.

Şedea pe pat, cu spatele la mine, aplecat în faţă, ţinând capul câinelui între genunchi, mângâindu-l.

— Mă înţelegi?

— Mm.

Mm-ul ăsta care putea să însemne da, dar care, în fapt, nu înseamnă nimic.

— Nu, nu înţelegi. Nu înţelegi deloc. Nu singurătatea ta mă înspăimântă. Ci perspectiva singurătăţii mele.

Pleacă în fiecare zi la cumpărături. Seara găteşte, apoi stă în preajma mea, cu ochii aţintiţi asupra mea, să fie sigur că mănânc. Nu mi-e niciodată foame, dar n-am sufletul să i-o spun.

— Mi-e greu să mănânc dacă stai cu ochii pe mine, îi spun cât pot eu de blând, apoi ascund mâncarea şi hrănesc câinele cu ea.

Combinaţia de mâncare preferată de el este pâine albă prăjită în ou, cu ton pe pâine şi suc de roşii pe ton. Regret că n-am fost destul de prevăzătoare să-l învăţ să gătească.

Deşi are toată casa la dispoziţie, să se întindă cât şi unde pofteşte, el locuieşte practic în camera mea, cu mine. Aruncă pe podea pachete goale, ambalaje vechi. Când se face curent, gunoaiele astea se mişcă de colo-colo, ca nişte fantome.

— Scoate gunoiul de-aici, îl rog eu.

— O să-l scot, promite el, şi uneori chiar îl duce afară, apoi face şi mai multă mizerie.

Împărţim acelaşi pat, pliaţi unul pe altul, asemenea unei foi de hârtie împăturite în două, ca două aripi strânse: vechi colegi, colegi de prici, reuniţi, conubiali. *Lectus genialis, lectus adversus.* Unghiile lui de la picioare, atunci când îşi scoate pantofii, sunt galbene, aproape maro, ca nişte coarne. Picioare pe care le fereşte de apă de teamă să nu-i cadă: să cadă în adâncuri, unde nu poate respira. O creatură uscată, o creatură de aer, asemenea acelor elfi-lăcuste din Shakespeare, care au codirişte din os de greier şi bici din fir de păianjen. Roiuri uriaşe purtate de vânt peste mare, nezărind uscatul, obosite, aşternându-se unul peste celălalt peste celălalt, gata să sufoce Atlanticul cu armiile lor.

Înghițite toate, până la ultimul. Aripi delicate pe fundul mării, oftând ca o pădure de frunze; ochi morți, milioane de ochi morți; şi crabii mişcându-se printre ei, apucând cu cleştii, măcinând.

Sforăie.

De lângă soțul ei umbră scrie mama ta.

Iartă-mă dacă tabloul te jigneşte. Omul trebuie să iubească ce-i este aproape. Omul trebuie să iubească ce-are la îndemână, aşa cum iubeşte un câine.

Doamna V.

Septembrie 23, echinocțiul. Ploaie mocănească ce cade dintr-un cer care s-a închis strâns în jurul muntelui, atât de jos că poți să-l atingi cu coada măturii. Un sunet mângâietor care amortizează, ca o mână mare, o mână de apă, aşezându-se peste casă; păcănitul pe țiglele acoperişului, clipocitul în jgheaburi nu mai sunt zgomote, ci o îngroşare, o lichefiere a aerului.

— Ce-i asta? m-a întrebat Vercueil.

Avea în mâini o casetă mică din lemn de trandafir, cu balamale. Dacă o ții deschisă în lumină, într-un anumit unghi, vezi un tânăr cu păr lung, îmbrăcat într-un costum de modă veche. Dacă schimbi unghiul, imaginea se descompune în fâşii argintii în spatele unei suprafețe de sticlă.

— E o fotografie foarte veche. Dinainte să fi existat fotografii.

— Cine e?

— Nu sunt sigură. Poate că unul dintre frații bunicului meu.

— Casa ta e ca un muzeu.

(Scotocise prin camerele în care poliția intrase cu forța.)

— Într-un muzeu obiectele au etichete. Ăsta e un muzeu în care etichetele au căzut. Un muzeu în stare de decădere. Un muzeu care ar trebui să se găsească într-un muzeu.

— Ar trebui să vinzi vechiturile alea dacă n-ai nevoie de ele.

— Vinde-le, dacă vrei. Vinde-mă şi pe mine.

— Pentru ce?

— Pentru oase. Pentru păr. Vinde-mi şi dinţii. Dacă nu cumva crezi că nu valorez nimic. Ce păcat că nu avem un cărucior din ăla în care copiii îl plimbau pe Guy[13]. Ai putea să mă duci pe Bulevard cu o literă prinsă în piept. Apoi mi-ai putea da foc. Sau m-ai putea duce într-un loc mai izolat, la groapa de gunoi, de exemplu, să mă arunci acolo.

Înainte ieşea pe balcon când voia să fumeze. Acum fumează pe palier, fumul intră înapoi în cameră. Nu-l suport. Dar e timpul să mă obişnuiesc cu lucruri pe care nu le suport.

A venit peste mine în baie, tocmai când îmi spălam lenjeria în chiuvetă. Aveam dureri din cauza poziţiei aplecate: sunt sigură că arătam îngrozitor.

— Lasă-mă să le spăl eu, mi-a zis.

Am refuzat. Apoi însă n-am putut ajunge la frânghie, aşa că a trebuit să le atârne el: lenjeria unei femei bătrâne, cenuşie, lăbărţată.

Când durerea muşcă în adânc, iar eu mă cutremur şi pălesc, şi mă acopăr de o sudoare rece, mă ţine uneori de mână. Mă zvârcolesc în strânsoarea lui ca un peşte în cârlig; sunt conştientă de grimasa urâtă de pe chipul meu, grimasa pe care o au oamenii în extazul actului sexual: brutală, prădalnică. Nu-i place expresia asta; îşi fereşte ochii. Iar eu îmi spun în sinea mea: Lasă-l să vadă, lasă-l să afle ce-nseamnă asta!

Duce un cuţit în buzunar. Nu un briceag, ci un tăiş ameninţător, cu vârful ascuţit vârât într-un dop. Când se culcă în pat, îl pune pe podea lângă el, dimpreună că banii.

Prin urmare, sunt bine păzită. Moartea s-ar gândi de două ori înainte să treacă de câinele ăsta, de omul ăsta.

— Ce e latina? m-a întrebat el.

---

[13] Referire la Noaptea lui Guy Fawkes, sărbătorită în Regatul Unit şi în unele ţări ale Commonwealth-ului în ziua de 5 noiembrie, pentru a comemora eşuatul Complot al Prafului de Puşcă din 1605, pus la cale de un grup de restauraţionişti catolici, împotriva guvernării protestante din Anglia. În timpul festivităţii se arde o păpuşă ce-l reprezintă pe Guy Fawkes (1570–1606) – unul dintre complotişti, arestat şi condamnat la moarte. Pentru a scăpa de spânzurătoare, Fawkes s-a aruncat de pe eşafod şi şi-a frânt gâtul.

— O limbă moartă, i-am răspuns eu, o limbă vorbită de morți.

— Serios? s-a mirat el.

Ideea părea să-l amuze.

— Da, serios, am zis. În ziua de azi n-o mai auzi decât la funeralii. La funeralii şi uneori la nunți.

— Poți să-mi zici ceva în latină?

Am recitat din Vergilius, din Vergilius despre morții neîmpăcați.

nec ripas datur horrendas et rauca fluenta
transportare prius quam sedibus ossa quierunt.
centum errant annos volitantque haec litora circum;
turn demum admissi stagna exoptata revisunt.[14]

— Ce-nseamnă? m-a întrebat.

— Înseamnă că dacă nu-i trimiți fiicei mele scrisoarea, n-o să-mi găsesc odihna timp de o sută de ani.

— Nu-i adevărat.

— Ba-i adevărat. *Ossa* e cuvântul pentru jurnal. Ceva pe care sunt înscrise zilele vieții tale.

S-a întors mai târziu.

— Mai zi o dată în latină, m-a rugat el.

Am recitat versurile şi i-am privit buzele mişcându-se în timp ce asculta. Le memorează, mi-am zis eu. Greşeam. Ritmul dactilului zvâcnea în el, cu forța lui de a mişca pulsul, gâtlejul.

— Asta ai predat? Asta ți-a fost slujba?

— Da, asta mi-a fost slujba. Aşa mi-am câştigat pâinea. Dând glas morților.

— Şi cine te plătea?

— Contribuabilii, Sud-africanii, mari şi mici.

— M-ai putea învăța şi pe mine?

---

[14] „Însă dincolo de râul sălbatec, dincolo de râpă, / Nimeni nu trece cât timp n-au oasele-n groapă repaos. / Jalnici o sută de ani ei umblă şi-aşteaptă pe maluri; / Numai atunci îi primeşte şi Charon şi balta dorită” (Vergilius, *Eneida,* ediție critică, traducere de George Coşbuc, ediție îngrijită, note şi prefață de Stela Petecel, Editura Univers, Bucureşti, 1980, Cântul 6, v. 327–330, p. 202).

— Te-aş fi putut învăța. Te-aş fi putut învăța mai totul despre romani. Poate că nu şi despre greci. Încă te-aş mai putea învăța, dar n-aş mai avea timp pentru tot.

Era flatat, se vedea cu ochiul liber.

— Ai vedea că latina e uşoară, i-am zis eu. Ți-ai aminti multe lucruri.

Încă o provocare pe care o lansez, încă o aluzie că *ştiu.* Sunt ca o femeie cu un soț care întreține pe ascuns o amantă, şi îl ceartă, vrea să-l facă să mărturisească. Dar aluziile mele trec pe lângă el. Nu ascunde nimic. Ignoranța lui e reală. Ignoranța lui, inocența lui.

— E ceva ce nu vine de la sine, nu-i aşa? am întrebat eu. Ce-ar fi să vorbeşti, pur şi simplu, şi să vezi încotro te duc vorbele?

Dar el se găsea în fața unui prag pe care nu-l putea trece. Stătea proțăpit, mut, ascunzându-se în spatele fumului de țigară, mijindu-şi ochii, pentru ca eu să nu văd înăuntrul lor.

Câinele i-a dat ocol, a venit la mine, s-a îndepărtat din nou, agitat.

Oare câinele e cel trimis, şi nu el?

Îmi vine să cred că n-o să ajungi să-l vezi. Mi-ar fi plăcut să-ți trimit o fotografie, dar aparatul mi-a dispărut la ultimul jaf. În orice caz, nu e genul de persoană fotogenică. I-am văzut fotografia pe cartea de identitate. Arată ca un prizonier smuls din întunecimea unei celule, aruncat într-o încăpere inundată de lumină orbitoare, împins într-un perete, apoi urlându-i-se să stea nemişcat. Portretul îi este luat prin viol, prin forță. E asemenea uneia dintre creaturile acelea pe jumătate mitice apărând în fotografii doar ca nebuloase, forme vagi care dispar în tufişuri şi pot fi luate drept om, sau fiară sau o pată pe emulsie: nedovedit, neatestat. Sau care dispar peste marginea fotografiei, lăsând în urmă, în capcana diafragmei, un braț sau un picior, sau o ceafă.

— Ai vrea să mergi în America? l-am întrebat.

— De ce?

— Ca să-mi duci scrisoarea. În loc s-o pui la poştă, ai putea-o duce personal: zbori până în America şi înapoi. Ar fi o aventură. Mai bine decât cu vaporul. Fiica mea te-ar

aştepta şi ar avea grijă de tine. Ți-aş cumpăra eu biletul în avans. Te-ai duce?

A zâmbit curajos. Dar unele glume de-ale mele ating un loc sensibil, ştiu asta.

— Vorbesc serios, am zis eu.

Adevărul e că propunerea mea nu-i serioasă. Vercueil tuns, cu haine cumpărate de la magazin, mişcându-se ca un somnambul în dormitorul tău pentru oaspeți, dorind cu disperare să bea ceva. Prea timid să ceară; iar tu în camera alăturată, copiii adormiți, soțul tău adormit, tu absorbită de această scrisoare, această confesiune, această nebunie – nu merită să te gândeşti la ea. *N-am nevoie de asta,* spui tu printre dinții încleştați. *Am venit aici să scap tocmai de asta, de ce mă urmăreşte?*

Având timp la dispoziție, m-am uitat prin fotografiile pe care le-ai trimis din America de-a lungul anilor şi am privit fundalurile, toate lucrurile ce intră vrând-nevrând în cadru în clipa în care apeşi butonul. Bunăoară, în fotografia pe care mi-ai trimis-o cu cei doi băieți în canoe, ochiul îmi trece de la chipurile lor la vălurelele de pe lac şi la verdele adânc al brazilor, şi înapoi la vestele de salvare portocalii pe care le poartă, ca nişte aripi de apă din străvechime. Luciul stins, blând al suprafețelor lor mă hipnotizează. Cauciuc, sau plastic, sau ceva între cele două: o substanță aspră la pipăit, tare. Oare de ce acest material, necunoscut mie, poate necunoscut omenirii, căruia i s-a dat formă, a fost etanşeizat, apoi umflat, apoi legat de trupurile copiilor tăi, semnifică pentru mine, cu mare intensitate, lumea în care trăieşti tu, şi de ce mă deprimă? N-am idee. Dar pentru că scrisul ăsta m-a tot dus dintr-un punct în care nu am nicio idee spre un punct în care încep să am o idee, dă-mi voie să-ți spun, cu toată sinceritatea, că probabil mă deprimă faptul că aceşti copii ai tăi nu se vor îneca niciodată. Toate lacurile alea, toată apa aia: o țară de lacuri şi râuri; dar dacă prin cine ştie ce ghinion cad din canoele lor, vor sălta fără probleme în apă, ajutați de aripile lor portocaliu intens, până va veni o barcă motorizată să-i pescuiască şi să-i ducă pe mal, şi iar e totul bine.

O zonă de recreere, scrii tu pe spatele fotografiei. Lacul îmblânzit, pădurea îmblânzită, rebotezată.

Îmi spui că nu vei mai avea copii. Linia se sfârşeşte, prin urmare, în aceşti doi băieți, sământă plantată în zăpezile americane, care nu se vor îneca niciodată, a căror speranță de viață este de şaptezeci şi cinci de ani şi continuă să crească. Până şi pe mine, care trăiesc pe țărmuri unde apele înghit oameni în toată firea, unde speranța de viață scade în fiecare an, mă aşteaptă o moarte fără iluminare. Ce speranță pot să aibă aceşti doi băieți sărmani, defavorizați, care vâslesc în zona lor de recreere? Vor muri la şaptezeci şi cinci de ani sau la optzeci şi cinci, la fel de neghiobi ca atunci când s-au născut.

Dacă vreau moartea nepoților mei? Oare acum, chiar în această clipă, arunci pagina cât colo, dezgustată? *Babă nebună!* strigi tu, nu-i aşa?

Ei nu sunt nepoții mei. Sunt prea departe ca să fie copii din spița mea, indiferent de ce soi. Nu las în urmă o familie numeroasă. O fiică. Un consort şi câinele lui.

Nicidecum nu le doresc moartea. Cei doi băieți ale căror vieți au atins-o uşor pe-a mea sunt oricum deja morți. Nu, copiilor tăi le doresc viață. Dar aripile pe care le-ai legat în jurul lor nu le vor garanta viață. Viața e colb între degetele de la picioare. Viața e praf între dinți. Viața înseamnă să muşti țărâna.

Sau: viața este înec. Cădere prin apă, până la fund.

Se apropie vremea când voi depinde de ajutor pentru cele mai intime lucruri. E timpul, prin urmare, să pun punct acestei poveşti triste. Nu că mă îndoiesc de ajutorul pe care mi-l va da Vercueil. Când e vorba de sfârşit, nu mă îndoiesc de el câtuşi de puțin. Întotdeauna a manifestat față de mine o solicitudine chiar dacă ezitantă, pe care nu mă puteam baza, o solicitudine neînstare, el, s-o arate. Am căzut şi m-a prins. Acum înțeleg că nu el a ajuns în grija mea când a venit aici, şi nici eu n-am ajuns în grija lui: am ajuns amândoi unul în grija celuilalt, şi de atunci ne-am rostogolit şi ne-am ridicat în zborurile şi picajele acelei alegeri reciproce.

Cu toate acestea, nici pe departe nu mi-l pot imagina în rol de nursă, *nourrice,* doică. E uscat. El nu bea apă, ci foc. Probabil că de aceea nu-mi pot închipui vreun copil de-al lui: pentru că sperma lui ar fi uscată, uscată şi maro, asemenea polenului sau asemenea prafului din țara asta.

Am nevoie de prezența lui, de mângâierea lui, de ajutorul lui, dar şi el are nevoie de ajutor. Are nevoie de ajutorul pe care numai o femeie i-l poate da unui bărbat. Nu seducție, ci inducție. Nu ştie cum să iubească. Nu mă refer la mişcările sufletului, ci la ceva mai simplu. Nu ştie cum să iubească, la fel cum nu ştie un băiat să iubească. Nu ştie ce fermoare şi nasturi şi clape se pot ivi. Nu ştie ce în ce se potriveşte. Nu ştie cum să facă ceea ce are de făcut.

Cu cât se apropie sfârşitul, cu atât îmi este mai devotat. Dar încă trebuie să-i călăuzesc mâna.

Îmi amintesc de ziua când am stat amândoi în maşină, când mi-a întins chibriturile şi mi-a spus *Fă-o.* Am explodat. Dar oare am fost dreaptă cu el? Acum îmi pare că el n-are nici o noțiune despre moarte, aşa cum o virgină n-are nici o noțiune despre sex. Dar manifestă aceeaşi curiozitate. Curiozitatea unui câine care adulmecă vintrele, dând din coadă, lăsându-şi limba să atârne roşie şi caraghioasă ca un penis.

Ieri, în timp ce mă ajuta să intru în cadă, halatul mi s-a deschis şi l-am surprins pe Vercueil căscând ochii mari. Asemenea copiilor de pe strada Mill: fără pic de decență. Decența: inexplicabilul: temeiul întregii etici. Lucruri pe care nu le facem. Nu ne holbăm când sufletul părăseşte trupul, ci coborâm peste ochi vălul lacrimilor sau ni-i acoperim cu mâinile. Nu ne holbăm la cicatrice, locurile prin care sufletul s-a luptat să plece şi a fost împins înapoi, închis, cusut înăuntru.

L-am întrebat dacă mai hrăneşte pisicile. „Da”, mi-a răspuns, mințind. Căci pisicile au dispărut, au fost alungate. Îmi pasă? Nu, nu-mi mai pasă. După ce mi-a păsat de tine, de el, n-a mai prea rămas loc în inima mea. Restul trebuie să meargă pe copcă, parcă aşa se spune.

Noaptea trecută, făcându-mi-se foarte frig, am încercat să

te chem la mine, ca să-mi iau rămas-bun. Dar n-ai venit. Ți-am şoptit numele. „Fiica mea, copilul meu”, am şoptit în întuneric; dar tot ce mi-a apărut dinaintea ochilor a fost o fotografie: o imagine de-a ta, nu tu. Retezată, mi-am zis: şi legătura asta e retezată. Acum nu mai e nimic să mă țină.

Dar am adormit şi m-am trezit tot aici, iar azi-dimineață m-am simțit în puteri. Aşa că e posibil să nu fiu eu singura care strigă. Poate că atunci când mi se face frig sunt chemată să ies din trup, să trec mările, şi eu nu ştiu asta.

După cum vezi, încă mai cred în iubirea ta.

În curând, te voi elibera din această frânghie a cuvintelor. N-are de ce să-ți pară rău pentru mine. Dar păstrează o fărâmă de gând pentru acest bărbat lăsat în urmă, care nu ştie să înoate şi încă nu ştie să zboare.

Am adormit şi m-am trezit rece: pântecul, inima, înseşi oasele, reci. Uşa de la balcon era deschisă, perdelele fluturau în vânt.

Vercueil stătea în balcon, cu privirile ațintite peste o mare de frunze foşnitoare. I-am atins brațul, umerii înalți, ascuțiți, creasta osoasă a şirei spinării. Şi am spus printre dinții care-mi clănțăneau:

— La ce te uiți?

Nu mi-a răspuns. M-am apropiat şi mai mult. O mare de umbre sub noi, şi paravanul frunzelor, mişcător şi foşnitor, ca nişte solzi acoperind întunericul.

— E timpul? l-am mai întrebat eu.

M-am întors în pat, în tunelul dintre cearşafurile reci. Perdelele s-au dat la o parte; a intrat şi el, s-a culcat lângă mine. Pentru prima oară n-am mai simțit nici un miros. M-a luat în brațe şi m-a strâns atât de tare, că mi-a țâşnit afară răsuflarea din piept. O îmbrățişare ce nu dăruia nici un strop de căldură.

1986-1989

Lydie Salvayre, *Să nu plângi*
Yôko Ogawa, *Profesorul şi menajera*
Evgheni Vodolazkin, *Soloviov şi Larionov*
Kyung-sook Shin, *Voi fi acolo*
Alessandro Baricco, *De trei ori în zori*
Thomas Mann, *Lotte la Weimar*
Cees Noteboom, *Pierdutul paradis*
Yukio Mishima, *După banchet*
Yasunari Kawabata, *Țara zăpezilor*
Anthony Burgess, *Moartea la Deptford*
David Mitchell, *Omul de ianuarie*
Bob Dylan, *Cronica vieții mele*
Patrick Süskind, *Porumbelul*
Ismail Kadare, *Firida Ruşinii*
Alain de Botton, *Sex, shopping şi un roman*
Care Santos, *Poftă de ciocolată*
Yasushi Inoue, *Nobila doamnă din Yodo*
Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Sirena şi alte povestiri*
J.M. Coetzee, *Foe*
Katja Petrowskaja, *Poate Estera*
Nikos Kazantzakis, *Sărăcuțul lui Dumnezeu*
Akira Yoshimura, *Naufragii*
Alessandro Baricco, *Mireasa tânără*
Anthony Doerr, *Toată lumina pe care nu o putem vedea*
Franz Kafka, *Scrisoare către tata*
Paula McLain, *Zbor în jurul soarelui*
Boualem Sansal, *2084. Sfârşitul lumii*
Ricardo Piglia, *Calea Idei Brown*
W.B. Yeats, *Rosa Alchemica*
Yasunari Kawabata, *Sunetul muntelui*
Maureen Lindley, *O fată ca tine*
Jim Fergus, *Amintirea dragostei*
Dario Fo, *Fiica papei*
Dave Eggers, *O hologramă pentru rege*
J.M. Coetzee, *Epoca de fier*

John Maxwell Coetzee s-a născut pe 9 februarie 1940 la Cape Town, în Africa de Sud. Îşi încheie strălucit studiile de literatură engleză şi matematică la University of Cape Town în 1961, apoi se mută în Anglia, unde lucrează ca programator. Îşi ia doctoratul cu o analiză stilistică pe calculator a operelor lui Samuel Beckett la University of Texas, Austin (1965–1969), ține cursuri de literatură la State University of New York, Buffalo, până în 1971, apoi la University of Cape Town până în 2002. Debutează cu romanul *Dusklands* (1974), urmat de *In the Heart of the Country* (1977) şi *Aşteptându-i pe barbari (Waiting for the Barbarians,* 1980; Humanitas Fiction, 2014), care îi aduce James Tait Black Memorial Prize. Publică apoi *Viața şi vremurile lui Michael K (Life & Times of Michael K,* 1983; Humanitas Fiction, 2009), distins cu Booker Prize şi Prix Femina Étranger, *Foe* (1986 – Jerusalem Prize, 1987; Humanitas Fiction, 2016), *Epoca de fier (The Age of Iron,* 1990 – *Sunday Express* Book of the Year; Humanitas Fiction, 2010, 2016) şi *Maestrul din Petersburg (The Master of Petersburg*, 1994 – *Irish Times* International Fiction Prize, 1995; Humanitas Fiction, 2008, 2015). *Copilărie* (*Boyhood*, 1997; Humanitas Fiction, 2010), *Tinerețe (Youth,* 2002; Humanitas Fiction, 2011) şi *Miezul verii (Summertime,* 2009; Humanitas Fiction, 2012) fac parte din ciclul autobiografic *Scene de viață provincială (Scenes from Provincial Life).* Romanul *Dezonoare (Disgrace,* 1999; Humanitas Fiction, 2011) îi aduce un noul Booker Prize, iar *Elizabeth Costello* (2003; Humanitas Fiction, 2015) şi *Slow Man* (2005) se bucură de o foarte bună receptare. În 2007 apare *Jurnalul unui an prost (Diary of a Bad Year;* Humanitas Fiction, 2009). Romanul *Copilăria lui Isus (The Childhood of Jesus*; Humanitas Fiction, 2014) vede lumina tiparului în 2013, iar în 2016, *The Schooldays of Jesus.* J.M. Coetzee este autorul unor volume de eseuri filozofice şi literare. Din 2002 trăieşte în Australia, fiind profesor emerit la University of Adelaide. În 2003 i se atribuie Premiul Nobel pentru literatură.